

Norske jagerfly over Libya i 2011

Nasjonal kontroll i skarpe operasjoner?

Paal Henriksrud

Forsvarets stabsskole (FSTS)

Akershus festning, bygning 10, Postbok 1550 sentrum, 0015 Oslo, Norge

Forsvarets stabsskole er en del av Forsvarets høyskole (FHS). Som faglig uavhengig høyskole utøver FHS sin virksomhet i overensstemmelse med anerkjente vitenskapelige, pedagogiske og etiske prinsipper (jf. Lov om universiteter og høyskoler § 1 – 5).

Sjef Forsvarets stabsskole: kommandør Tom Egil Lilletvedt

Militære studier er en militærfaglig tidsskriftserie innenfor Forsvarets stabs-skoles ulike fagområder. Alle synspunkter, vurderinger og konklusjoner som fremkommer i denne publikasjonen står for forfatteren(s) egen regning. Hel eller delvis gjengivelse av innholdet kan bare skje med forfatterens samtykke.

Redaktør: oberstløytnant Tormod Heier

Redaksjonskomité: oberst Gjert Lage Dyndal (PhD), oberst Leif Petter Sommerseth, kommandør Tom Egil Lilletvedt, kommandørkaptein Johan Bergh, professor Bent Erik Bakken, oberstløytnant Tormod Heier (PhD)

Norwegian Defence Command and Staff College

Akershus festning, bygning 10, Postbok 1550 sentrum, 0015 Oslo, norway

The Norwegian Defence Command and Staff College is part of the Norwegian Defence University College (FHS). As an independent university college, FHS conducts its professional activities in accordance with recognized scientific, pedagogical and ethical principles (pursuant to the Act pertaining to Universities and University Colleges, section 1 – 5).

Chief Norwegian Defence Command and Staff College: Captain N Tom Egil Lilletvedt

Militære studier is an independent military journal attached to the Norwegian Defence Command and Staff College's broad portfolio of professional interests. All views, assessments and conclusions which appear in this publication are the author's own. The author's permission is required for any reproduction, wholly or in part, of the contents.

Editor: Lieutenant Colonel Tormod Heier

Editorial board: Colonel Gjert Lage Dyndal (PhD), Colonel Leif Petter Sommerseth, Captain N Tom Egil Lilletvedt, Commander Johan Bergh, Professor Bent Erik Bakken, Lieutenant Colonel Tormod Heier (PhD)

Norske jagerfly over Libya i 2011

Nasjonal kontroll i skarpe operasjoner?

Paal Henriksrud

Redaksjon

Oberstløytnant Tormod Heier

Grafisk design

commandogroup.no

E-post

fhs.kontakt@mil.no

ISSN

1894-2547

Bilder

Forsvarets mediesenter

Omslagsfoto

Et norsk F-16 kampfly tilbake på Souda Air Base, Kreta etter et tokt over Libya i forbindelse med den USA-ledede operasjonen Odyssey Dawn, 25. mars 2011.

Foto: Lars Magne Hovtun, Forsvaret.

Trykk

07 Media – 07.no

Henvendelser om skriftserien kan rettes til

Forsvarets stabsskole/Forsvarets høyskole

Postboks 1550 Sentrum

0015 Oslo

Forfatteren

Paal Henriksrud er oberstløytnant i Luftforsvaret. Han er for tiden gruppeleder for Joint Battlespace Management (JBM) ved Forsvarets operative hovedkvarter på Reitan utenfor Bodø. Han har operativ bakgrunn fra Hærens artillerivåpen og Luftforsvarets luftvernartillerisystemer. Fra 2007 til 2010 var han batterisjef for det bakkebaserte luftvernsystemet NASAMS ved Luftvernartilleribataljonen i Bodø. Henriksrud har internasjonal tjeneste som stabsoffiser i FN-operasjonen i Darfur (UNAMID) samt som nestkommanderende i operasjonssenteret til ISAFs Regionkommando nord i Afghanistan. Paal Henriksrud gjennomførte sin toårige masterutdanning ved Forsvarets høyskole i 2010 – 2012.

Summary

When the Arabic Spring reached Libya in the beginning of 2011, Colonel Muammar al-Gaddafi responded with the use of violence against his own population. Adopting Resolution 1973 of 17th March 2011, the UNSCR authorized the use of all necessary means to protect Libyan civilians. As for the question of regime change, the mandate did not approve of any active military support in favour of the rebels, such as the National Transitional Council.

In the subsequent Odyssey Dawn and Unified Protector operations, Norway's relative contribution was substantial. This thesis scrutinises the extent to which the Norwegian participation was in accordance with Norway's stated interpretation of SR 1973, namely, to protect the civilians whilst not actively supporting a regime change. Key findings suggest that Norway's interpretation of the UN mandate was more literal and strict as compared to the robust approach of its coalition partners. Judging by their experiences, the Norwegian personnel also had to navigate between the aims of the major actors on the international scene and the national prerequisites for military contribution.

Keywords: SR 1973, NATO Libya, UN mandate, Odyssey Dawn, Unified Protector, Norwegian mission, Norwegian pilots, air campaign, regime change, Gaddafi, Red Card Holder

Innhold

Forfatteren	5
Summary	5
Redaktørens forord	9
Kapittel 1 Innledning	11
Norske bidrag i internasjonale operasjoner	12
Problemstilling og disposisjon	14
Avgrensninger, presiseringer, kilder	15
Kapittel 2 FN-mandatet og de politiske målene	17
Veien til krig: Libya, vinteren 2011	17
Sikkerhetsrådsresolusjon 1970 (vedtatt 26. februar 2011)	19
Norges reaksjon på SR 1970	20
Opprøret i Libya organiseres	20
Gaddafis respons	22
Sikkerhetsrådsresolusjon 1973 (vedtatt 17. mars 2011)	23
Internasjonale tolkninger av mandatet i SR 1973	25
Norges tolkning av mandatet i SR 1973	27
Norske vilkår for den militære innsatsen	30
Militær beskyttelse av sivile: to tolkninger, tre områder	31
Hvem skal beskyttes? Sivile og stridende	31
Hvem skal det beskyttes mot? Legitime mål	32
Beskyttelse ved hjelp av bakkestyrker?	34
Oppsummering	35
Kapittel 3 Militære operasjoner over Libya	36
Luftmakt og beskyttelse av sivile	36
Design av operasjonskonsept	37
Luftmaktens muligheter i Libya	39
Luftmaktens begrensninger i Libya	42
Amerikansk opptakt: Operasjon Odyssey Dawn	44
Slutttilstand og målsettinger	45
Luftrummet og flyforbudssonen	45
Strategiske angrep	47
Interdikt- og nærstøtteoperasjoner	47
NATO tar over: Operasjon Unified Protector	49
Slutttilstand og målsettinger	51
Strategi og tyngdepunktsvurdering	52

Operasjon Unified Protectors tre faser	53
Fase 1: stabilisering	54
Fase 2: bombing av strategiske mål	55
Fase 3: langsiktig effekt	57
Bakkestyrker og støtte til opprørerne	59
Kapittel 4 Nasjonal kontroll i skarpe operasjoner?	61
Norsk bidrag på hundre timer	62
«Tatt på senga»: Komprimerte forberedelser	63
Den norske luft-til-bakke-rollen	67
Norges operative påvirkningsmuligheter	70
Militære mål og nasjonale hensyn: Norske dilemmaer	73
«Alle bomber er NATO-bomber»	75
Norges bidrag i NATOs kommandokjede	78
Kapittel 5 Militærmakt versus FN-mandat	80
I. De multinasjonale koalisjonsoperasjonene over Libya	81
Hvem skulle beskyttes? To tolkninger	81
Hvem skulle det beskyttes mot? To tolkninger	83
Beskyttelse ved hjelp av bakkestyrker	85
Operasjoner uten definert slutttilstand	86
II. Det norske bidraget	88
De politiske føringene	89
Anvendelsen av norsk luftmakt over Libya	90
Den korte forberedelsestiden	90
Jagerne som gjorde en forskjell	91
De fem kontrollfunksjonene	93
Ulike lands tolkninger av mandatet	95
III. Oppsummering og konklusjon	96
Nasjonal kontroll versus regimeendring	97
Forkortelser	100
Litteratur- og kildeliste	101

Redaktørens forord

Kjære leser!

I denne utgaven av *Militære studier* retter vi søkelyset mot de omstridte operasjonene som norske og allierte styrker gjennomførte over Libya i 2011. Operasjonene var både legale og legitime. FNs sikkerhetsråd hadde, til manges overraskelse, godkjent bruk av «alle nødvendige midler» for å beskytte sivilbefolkningen mot et varslet massedrap utenfor Libyas nest største by, Benghazi. Men som det ofte skjer – mandatet ble strukket i mange retninger. Militære operasjoner som i utgangspunktet var ment å beskytte sivile i henhold til FNs sikkerhetsrådsresolusjon av 17. mars 2011, endte i stedet opp som en *de facto* regimeendringsoperasjon. Vi er i dag alle klar over hvilket maktvakuum som eksisterer i det libyske samfunnet.

Innholdet i denne publikasjonen bør få oss til å tenke nøye gjennom følgende spørsmål: Har norske myndigheter – politiske og militære – kontroll med hvordan større operasjoner utvikler seg? Er det samsvar mellom politiske uttalelser og militær utførelse? Etersom Norge er i ferd med å bli en større militærmakt i NATO, åpner det seg nye muligheter. Våre forsvarsbudsjetter er nesten på størrelse med Polen og Nederlands og cirka dobbelt så stort som Danmarks. At vi blir en stadig mer attraktiv samarbeidspartner for stormaktene, er til fulle blitt demonstrert ved utnevnelsen av den første norske generalsekretær i alliansens historie.

Norges nye posisjon gir ikke bare økt innflytelse, status og prestisje i NATOs interne konkurranse medlemslandene imellom. Det gir også våre besluttende og utøvende myndigheter – fra de øverste etasjer i regjeringskontorene til det laveste taktiske nivået i Forsvaret – et større ansvar. Vi skal ikke bare påse at det enkelte fly eller den enkelte soldat holder seg innenfor norske regler isolert sett. Vi må også sikre at summen av de mange små taktiske oppdrag samlet sett fører krigshandlingene inn i et spor som er ønskelig sett med norske øyne. Videre bør Forsvarets ansvar også omfatte kontinuerlig evaluering av de internasjonale operasjoner vi er med på. Med norske styrker i fremste rekke er det viktigere enn noen gang å ta lærdom av vår deltakelse – åpent, ærlig og usminket.

God lesning!

Oslo, 29. mars 2014

Tormod Heier

redaktør/oberstløytnant

Forsvarets stabsskole/Forsvarets høgskole

Kapittel 1

Innledning

Torsdag 24. mars 2011 letter to norske jagerfly fra Souda Air Base på Kreta med kurs mot Libya. Kampflyene har i oppdrag å angripe mål på libysk territorium. Hensikten er å beskytte sivilbefolkningen i landet og forhindre at Muammar al-Gaddafis regjeringsstyrker bruker militære styrker mot egen sivilbefolkning.

Knappt en uke tidligere har FNs Sikkerhetsråd vedtatt Resolusjon 1973, som krever slutt på volden i Libya og autoriserer bruk av «alle nødvendige midler» for å beskytte sivilbefolkningen. I løpet av drøyt fire måneder deltar totalt seks norske F 16 jagerfly i to multinasjonale operasjoner: den USA-ledede *Operation Odyssey Dawn* (19. – 30. mars) og NATOs *Operation Unified Protector* (31. mars – 31. oktober). Etter å ha droppet 588 bomber fordelt på 286 oppdrag (Sæveraas og Owesen, 2012; Forsvaret, 2011) avslutter de norske kampflyene sine bidrag den 31. juli. Dette er tre måneder før resten av alliansen. Fra 1. august bidrar Norge med ti stabsoffiserer i NATOs kommandokjede. Før utgangen av oktober er Gaddafi drept, og opprørerne erklærer at de har tatt kontroll over landet.

I hvilken grad bidro norske og internasjonale styrker til regimeendringen i Libya? FNs mandat for de militære operasjonene i Libya handlet i prinsippet kun om beskyttelse av sivile. Å medvirke til regimeendring, som for eksempel å velge side til fordel for en bestemt opprørergruppe, var ikke en del av mandatet. Hadde norske myndigheter derfor kontroll med den militære situasjonen på bakken, eller med måten allierte styrker brukte de norske jagerflyene på? Er det i det hele tatt mulig å opprettholde nasjonal kontroll i denne typen flernasjonale koalisjonsoperasjoner? Vi skal nærme oss disse kjernespørsmålene utover i analysen, men først et kort historisk tilbakeblikk på Norges deltakelse i internasjonale operasjoner.

Norske bidrag i internasjonale operasjoner

Frem til midten av 1990-tallet var norske bidrag til internasjonale operasjoner primært knyttet til fredsbevarende innsats. Dette var operasjoner basert på et FN-mandat hvor de norske styrkene inngikk i FNs militære struktur. Et eksempel på dette er deltakelsen i FN-styrken i Libanon, UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon). Her tjenestegjorde hele 21 326 norske kvinner og menn i tidsrommet 1978 – 1998. Dette er Norges hittil største enkeltstående bidrag til en internasjonal operasjon, med unntak av Tysklandsbrigaden (Strøm-Erichsen, 2007). I årene like etter Berlinmurens fall deltok Norge også med militære styrker, både i den første Golfkrigen og i FN-operasjonene i Bosnia og Somalia. Dette ble hovedsakelig gjennomført i samarbeid med NATO-allierte. Norges deltakelse i disse tiårene ser ut til å ha hatt en klar politisk prioritering: man skulle ikke bidra med offensive militære kapasiteter i kontroversielle operasjoner utenlands (Bjerga og Haaland, 2010, s. 510).

Denne tankegangen endret seg etter at NATO overtok ansvaret for operasjonene i Bosnia i 1995. Norske beslutningstakere fikk etter hvert en forståelse av at politisk innflytelse og militær prestisje i denne type operasjoner var enklere å oppnå ved å stille med offensive kampstyrker snarere enn med bidrag som vektla støttefunksjoner i bakre område (ibid., s. 50). Mer robuste militære norske enheter har senere deltatt i skarpe operasjoner i Kosovo og Irak, samt i de pågående operasjonene i Afghanistan. Det siste elementet som føyer seg inn i denne rekken av offensive styrkebidrag, er bruken av norske jagerfly over Libya i 2011.

Samtidig som man kan peke på en mer fremoverlent holdning fra norsk side, oppleves de ytre rammene som stadig vanskeligere. På den ene side erkjenner det internasjonale samfunnet en tilsynelatende økt aksept for statlig inngripen i andre staters såkalte indre anliggender. En viktig begrunnelse for dette har vært å forhindre overgrep mot sivilbefolkningen, noe som ble maktpåliggende etter folkemordene i Rwanda 1994 og Srebrenica 1995. På den annen side har stadig sterkere globalisering bidratt til en sterkere gjensidig avhengighet der uroligheter ett sted raskt kan føre til uroligheter andre steder.

Parallelt med denne utviklingen har vi sett en dramatisk utvikling i trusselbildet, som i dag er bredere og mer sammensatt enn under den kalde krigens bipolære terrorbalanse. Internasjonal «krig mot terror», cyberangrep, opprørsbekjempelse, grenseoverskridende kriminalitet og anti-piratvirksomhet er i dag viktige grunner til staters bekymringer. Disse observasjonene peker

mot et stadig mer komplisert konfliktbilde, der militære styrker brukes i nye roller og i økende omfang. De politiske beslutningene som ligger til grunn for den militære innsatsen er følgelig også mer eksponert for kritisk analyse og vitenskapelig etterprøving. Politiske beslutninger, eller fravær av sådanne, er nemlig avgjørende for hvordan militære operasjoner gjennomføres.

Det er vanlig å forvente at et klart definert politisk mål må ligge til grunn for militær suksess. Dette innebærer blant annet en konkret beskrivelse av hvilken tilstand i teatret som må være oppnådd før freden kan bygges (Berdal, 2009, s. 32). Den politiske målsettingen skal gi grunnlag for maktbruken, herunder også hvordan operasjonene planlegges, ledes og gjennomføres. Samtidig skal den politiske styringen nedover i kommandokjeden redusere muligheten for at makten gis et annet forløp enn det som er politisk ønskelig. Denne utfordringen står norske myndigheter overfor hver gang militære styrker sendes ut av landet for å delta i en internasjonal operasjon.

Innsatsen til de norske jagerflyene over Libya i 2011 høstet mye ros for den profesjonelle utøvelsen av oppdraget. Fra amerikansk side ble det fremhevet at mindre land, som Norge, tok en uforholdsmessig stor byrde (NTB, 2011c). Til tross for taktisk suksess er det likevel blitt satt spørsmålsteget ved sammenhengen mellom mål og midler under operasjonene i Libya (Staveland, 2011c). Det er derfor naturlig å spørre hva norsk og internasjonal militærmakt eventuelt kan ha bidratt til ut over det å beskytte sivilbefolkningen.

Under operasjonene var Norges offisielle holdning, slik den ble uttrykt av daværende utenriksminister Jonas Gahr Støre, følgende: «FNs mandat går kun på beskyttelse av sivile, ikke å bistå militære styrker med regimeendring. Dette forholder vi oss selvsagt strengt til» (Utenriksdepartementet, 2011e). Støres forsikringer ble imidlertid kritisert. Blant annet hevdet NUPI-forskeren Sverre Lodgaard at det var et språk mellom det FNs sikkerhetsråd vedtok i sin resolusjon og interessene til dem som bombet (Schjetne, 2011; Lodgaard, 2012). Lodgaard mer enn antydte at utførelsen av de militære operasjonene påvirket opprørernes kamp i positiv retning, og dermed bidro til regimeendring i landet. Lodgaards påstand underbygges av informasjon fra *The New York Times*. Allerede den 10. mai 2011 hevdet avisen at det skal ha foregått et tett og fortløpende samarbeid mellom NATO og opprørerne. I tillegg til å bombe strategiske mål fra luften skal enkelte NATO-land også ha bidratt med etterretning og spesialstyrker på bakken (Chivers, 2011).

Denne tilsynelatende ulikheten mellom Norges uttalte politiske mål og militære innsats over Libya er utgangspunktet for dette nummeret av *Militære studier*.

Problemstilling og disposisjon

Denne studien setter søkelys på graden av samsvar mellom Norges politiske målsettinger med operasjonsbidraget, slik disse ble kommunisert utad, og den praktiske utøvelsen av makten gjennom de jagerflyene som Norge sendte ut.

Ifølge norske myndigheter må bruk av militærmakt alltid ses i forhold til hva som skal oppnås:

Aktiv bruk av militærmakt må være siste utvei, etter at andre virkemidler er forsøkt, eller som integrert del av en helhetlig tilnærming hvor også andre [politiske] virkemidler [som for eksempel diplomati og økonomisk og/eller humanitær bistand] inngår. Formålet med slik maktbruk vil i alle tilfelle være å oppnå politiske målsettinger (FD, 2008, s. 39).

I operasjonene over Libya skulle Norge bidra til håndhevelsen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973 (SR 1973). Hovedspørsmålet i denne studien er derfor i hvilken grad operasjonene til det norske kampflybidraget stemte overens med Norges politiske tolkning av mandatet i FNs sikkerhetsrådsresolusjon nummer 1973?

Teksten er oppbygd i fem kapitler. Kapittel 2 redegjør først for utviklingen av konflikten i Libya vinteren 2011, da verdenssamfunnet for alvor rettet oppmerksomheten mot den humanitære situasjonen i landet. Her beskrives det hvordan to påfølgende sikkerhetsrådsresolusjoner umiddelbart utløste internasjonal og norsk maktbruk mot Libyas suverenitet. Vi følger også den norske politiske prosessen som førte frem til beslutningen om å bidra militært med seks F-16 kampfly. Videre behandles den norske tolkningen av FN-resolusjon 1973 og de særnorske vilkår som ble stilt for den militære innsatsen.

Til slutt i kapittel 2 utledes to forskjellige tolkninger av resolusjonsteksten som ikke bryter med FN-mandatet: en nøkternt innskrenkende tolkning og en mer robust tolkning. Disse to tilnæringsmåtene danner bakteppet til den senere analysen i kapittel 5, som tar mål av seg til å svare på spørsmålet over.

Kapittel 3 gir et overblikk over de internasjonale militære operasjonene over Libya, konsentrert om luftstyrkene. Her vil elementer fra relevante NATO-doktriner og amerikansk luftmaktsteori bli brukt for å analysere luftmaktens muligheter og begrensninger, og især muligheten for å beskytte sivilbefolkningen fra luften. Deretter vil vi ta for oss de to operasjonene – Operation Odyssey Dawn og Operation Unified Protector.

Kapittel 4 gir en beskrivelse av det norske bidraget, sett i lys av de særnorske politiske vilkårene som ble stilt for deltakelse i operasjonene. Fremstillingen bygger i stor grad på det norske personellets egne erfaringer, og legger særlig vekt på de norske kontrollmekanismene innenfor den flernasjonale koalisjonsrammen. Vi ser også på det norske bidraget til NATOs kommandokjede.

I kapittel 5 analyseres først sammenhengen mellom de politiske målene og den militære maktbruken i de internasjonale operasjonene. Hovedvekten ligger på det operasjonelle nivået i den militære kommandokjeden. Videre undersøkes hvorvidt maktbruken til fordel for beskyttelse av sivile var i tråd med en nøktern og innskrenkende tolkning av mandatet, eller om angrepene ble motivert av en mer robust tolkning, og dermed også om de ulike sortiene eventuelt lå utenfor mandatet. I siste del av kapitlet vurderes Norges bidrag med vekt på det taktiske nivået der flyene opererte, blant annet gjennom et systematisk blikk på de norske kontrollmekanismene. Vi spør hvorvidt det norske bidraget var i tråd med norske politiske føringer om kun å beskytte sivilbefolkningen, eller om det også bidro til å styrte regimet. Kapitlet avrundes med en konklusjon der de viktigste funnene presenteres.

Avgrensninger, presiseringer, kilder

Studien konsentreres om det norske kampflybidraget som opererte over Libya fra slutten av mars til slutten av juli 2011. Den innledende konflikten omtales kort for å gi nødvendig kontekst. Det samme gjelder siste del av den NATO-ledede operasjonen etter at Norge trakk ut sine kampfly – altså perioden fra ultimo august og frem til avslutningen av operasjon Unified Protector den 31. oktober 2011.

SR 1973 omhandlet både politiske, humanitære, økonomiske og militære sanksjoner overfor Libya. I denne analysen legges det naturlig nok mest vekt på den delen av resolusjonsteksten som autoriserte bruk av militærmakt for å beskytte sivilbefolkningen i Libya.

Når det gjelder begrepet luftmakt, avgrenses analysen til å se på de rollene som omhandler offensive operasjoner hvor det norske kampflybidraget ble brukt for å beskytte sivilbefolkningen. Mindre oppmerksomhet rettes dermed mot mandatets øvrige områder, som for eksempel opprettelsen av en flyforbudssone og håndhevelse av våpenembargo (slik det ble gjort av flåtestyrkene i Middelhavet).

Når det gjelder de ulike grupperingene på bakken inne i Libya, tillegges følgende aktører mest vekt: Gaddafis militære regjeringsstyrker, inklusive leiesoldater og øvrig bevæpnet personell som var lojale mot Gaddafi; opprørere, som innbefatter et uoversiktlig nettverk av mer eller mindre spontane opprørsbevegelser; og Det nasjonale overgangsrådet (The National Transitional Council of Libya), som tidlig trådte frem som øverste ledelse for opprørsgruppene.

Oppgaven er kun basert på ugraderte kilder. Bakteppet dannes av politiske dokumenter og løpende nyhetsdekning. I tillegg anvendes åtte erfaringsbeskrivelser fra personell som hadde sentrale roller i de militære operasjonene over Libya – hovedsakelig på norsk side, men også fra den internasjonale NATO-ledelsen. Syv av disse foredragene ble nedtegnet under Luftmaktseminaret i Trondheim vinteren 2012. Disse er senere publisert i Luftkrigsskolens skriftserie, med større eller mindre grad av redigering. Der det kun refereres til foredraget, vil dette fremgå av referansen. Videre er det foretatt egne intervjuer med ytterligere fire nordmenn som hadde sentrale posisjoner i operasjonene. Ytterligere noen deltakere er utførlig intervjuet i andre publikasjoner.

Kapittel 2

FN-mandatet og de politiske målene

I dette kapitlet redegjøres det innledningsvis for hendelsene som var utløsende for FNs to sikkerhetsrådsresolusjoner om Libya vinteren 2011, med særlig vekt på SR 1973. Vi følger i kortfattet form prosessen som ledet frem til bruk av norske jagerfly over Libya. Kapitlet redegjør så for ulike tolkninger av FN-mandatet. Vi ser på hvordan statslederne i USA, Storbritannia og Frankrike vurderte mandatet, og deretter på hvordan det ble oppfattet av norske myndigheter, herunder også på hvilke nasjonale vilkår som ble stilt fra norsk side. På dette grunnlaget utledes to tolkninger av FN-mandatet; en nøkternt innskrenkende og en mer robust. Disse tilnærmingene representerer ytterpunkter i synet på hva slags maktbruk som var akseptabel innenfor mandatet i resolusjonsteksten.

Veien til krig: Libya, vinteren 2011

Den 17. desember 2010 tente tunisieren Mohamed Bouazizi på seg selv i protest mot det han opplevde som et personlig overgrep fra tunisiske myndigheter. Handlingen anses av mange i den arabiske verden som den utløsende årsaken til en rekke demonstrasjoner og et påfølgende fredelig regimeskifte i Tunisia

i midten av januar 2011 (Abouzeid, 2011). Den ble også begynnelsen på store protestbevegelser og demonstrasjoner i flere andre arabiske land, slik som i Egypt. Disse hendelsene har i ettertid fått benevnelsen «den arabiske våren».

Etter noen mindre demonstrasjoner ulike steder i Libya i midten av januar 2011 begynte sivilbefolkningens motstand mot det sittende regimet for alvor den 15. februar. Demonstrasjonene utspant seg hovedsakelig i den østlige delen av Libya, men motstandsbevegelsen spredte seg raskt til øvrige deler av landet. Demonstrantenes budskap var det samme som i Tunis og Kairo: «The people want to topple the government» (Shadid, 2011). Protestene utviklet seg raskt til et opprør, og havnebyen Benghazi i øst ble gradvis hovedsete for opprørerne.

Libyas leder, oberst Muammar al-Gaddafi, responderte ved å beordre maktbruk mot opprørerne, som i hovedsak besto av sivile borgere. I januar-februar skal mellom 500 og 700 sivile ha blitt drept – dette ifølge en senere orientering for FNs Sikkerhetsråd ved sjefsaktor for den internasjonale straffedomstolen i Haag, Luis Moreno-Ocampo, som uttalte at «shooting at protesters was systematic» (Simons og MacFarquar, 2011). Samtidig prøvde myndighetene å stenge internett og øvrige kommunikasjonslinjer, og journalister ble internert. Dette forhindret ikke at informasjon nådde verden utenfor Libya. Spesielt sosiale medier ble viktige informasjonskanaler. En artikkel i The Telegraph den 20. februar 2011 beskrev hvordan det libyske regimet gikk til verks for å håndtere opprøret: hæren brukte snikskyttere, artilleri, kamphelikoptre og automatvåpen, og bander bevæpnet med hammer og sverd angrep sivile i hjemmene deres. Utenlandske borgere ble reddet hastig ut av landet, for eksempel ved hjelp av Royal Air Force (Meo, 2011a).

Informasjonen som ble presentert i vestlige medier, bidro til at en rekke land og organisasjoner tok avstand fra regimets sanksjoner. Norges utenriksminister uttalte den 19. februar 2011 at han fordømte voldsbruken mot fredelige demonstranter i Libya (UD, 2011a). En uke senere bidro rapporteringen om Gaddafis voldelige reaksjon mot egen befolkning til at FNs Sikkerhetsråd vedtok Resolusjon 1970. Dette var første gang en enstemmig sikkerhetsrådsresolusjon refererte til et konkret land overfor Den internasjonale straffedomstolen i Haag.

Sikkerhetsrådsresolusjon 1970 (vedtatt 26. februar 2011)

Den internasjonale debatten om retten til intervensjon i staters indre anliggender for å hindre systematiske overgrep og gjentatte brudd på menneskerettighetene preges av et skille før og etter 1990 (Johansen og Staib, 2009, s. 154). Spørsmålet er om det i dag har utviklet seg en folkerettslig sedvanerett til å bryte suverenitetsprinsippet for å beskytte menneskerettigheter. FNs generalforsamling vedtok i 2005 prinsippet «Responsibility to Protect» (R2P). Året etter vedtok Sikkerhetsrådet Resolusjon 1674 om beskyttelse av sivile i væpnede konflikter, som var i tråd med R2P-prinsippet. FN har med andre ord vedtatt et prinsipp og skapt presedens for at det internasjonale samfunnet kan ha rett til å gripe inn i interne konflikter, for eksempel gjennom en humanitær intervensjon, dersom visse kriterier er oppfylt (FN-sambandet, 2010). Grove brudd på menneskerettighetene internt i en stat vil derfor ofte bli ansett som et internasjonalt anliggende (Johansen og Staib, 2009, s. 136).

I løpet av februar 2011 oppfattet FNs sikkerhetsråd at sivilbefolkningen i Libya ble utsatt for grove og systematiske brudd på menneskerettighetene (UNSC, 2011b). Lørdag 26. februar ble Sikkerhetsrådsresolusjon 1970 om situasjonen i Libya enstemmig vedtatt med henvisning til FN-paktens kapittel VII, artikkel 41.

Forslaget til resolusjonsteksten ble fremsatt av Frankrike, Storbritannia, Tyskland og USA. Hensikten med resolusjonen var dels å få en umiddelbar slutt på volden, men også å oppfylle den libyske befolkningens legitime politiske krav (ibid.). Dette skulle oppnås med tvangstiltak uten bruk av makt. Blant slike tiltak var våpenembargo, reiseforbud for navngitte personer og umiddelbar frysing av Gaddafis og hans nærmeste families eiendeler og finanser utenfor Libya. Andre forslag (blant annet fra libyske diplomater i FN) om å etablere en flyforbudssone for å forhindre utenlandske forsterkninger til Gaddafi, ble avvist i rådet (Moynihan, 2011).

I forbindelse med vedtaket konkluderte FNs generalsekretær at «today's measures are tough. In the coming days even bolder action may be necessary» (UNSC, 2011b). Dette skulle vise seg å stemme. De kommende ukene demonstrerte at Gaddafis respons på resolusjonen var i klar uoverensstemmelse med Sikkerhetsrådets krav – og opprøret mot ham antok samtidig en mer organisert form.

Norges reaksjon på SR 1970

I en pressemelding fra regjeringen søndag 27. februar, dagen etter Sikkerhetsrådets vedtak, understreket utenriksminister Jonas Gahr Støre at Norge støttet Resolusjon 1970. Her uttalte han blant annet: «Det er avgjørende at det internasjonale samfunnet nå trapper opp innsatsen for å stanse volden, gjeninnføre respekten for menneskerettighetene og stille overgriperne til ansvar» (UD, 2011b).

Utenriksministeren pekte på at FN-vedtaket ble gjort på bakgrunn av ferske rapporter om grove og systematiske brudd på menneskerettighetene. Det handlet om vilkårlige drap og arrestasjoner, bruk av skarpe skudd mot fredelige demonstranter, forvaring av og tortur mot opposisjonen, bruk av utenlandske leiesoldater samt økte flyktningestrømmer og manglende tilgang for humanitære aktører. Senere samme dag tok Støre til orde for at Gaddafi og hans regime burde gå av som en konsekvens av de handlinger som var begått mot egen befolkning (NTB/Dagens Næringsliv, 2011).

Budskapet om at Gaddafis regime burde gå av, ble gjentatt i Støres innlegg i FNs menneskerettighetsråds 16. sesjon i Genève mandag 28. februar 2011 (Støre, 2011a). I sitt innlegg berømmet den norske utenriksministeren Sikkerhetsrådet for å ha vist evne til å reagere raskt ved å sende et klart budskap om at den hensynsløse bruken av vold mot fredelige demonstranter ikke var akseptabelt. Avslutningsvis la han til: «I urge the UN Security Council to start reflecting on how the international community can step in and assure the rights of the people – and the future prospects of stability and democracy». I hvilken grad utenriksministeren her så for seg en militær intervensjon, er usikkert.

Opprøret i Libya organiseres

I løpet av februar og begynnelsen av mars overtok sivilbefolkningen gjennom massedemonstrasjoner kontrollen over flere byer i Libya. Dette skjedde primært i den østlige delen av landet, der Gaddafis eget nettverk av lojale klaner sto svakt. Etter hvert var det flere grupper som inngikk i opprøret. En av disse gruppene var sammensatt av avhoppere fra den libyske hæren som hadde

skiftet side. Disse ga hurtig våpenopplæring til de sivile frivillige (Gillis, 2011). En annen fremtredende gruppe var Libyan Islamic Fighting Group (Irish Times, 2011). Dette var en islamistisk gruppe som FNs Sikkerhetsråd hadde fordømt i oktober 2001 på grunn av tilknytningen til al-Qaida (UNSC, 2010).

Med stadig flere ikke-statlige aktører på plass i konfliktområdet var det flere opposisjonsledere som så et behov for å etablere en politisk overbygning. Søndag 27. februar annonserte Mustafa Abdul Jalil, som inntil 21. februar hadde vært landets justisminister, opprettelsen av det som snart skulle bli kjent som Det nasjonale overgangsrådet i Libya, NTC (National Transitional Council of Libya). Jalil var blitt sendt til Benghazi for å forhandle med opprørerne, men valgte å slutte seg til dem, og ble nå overgangsrådets leder.

Hensikten med rådet var ikke bare å gi opprøret et politisk ansikt utad, men også å samordne den militære motstanden mot Gaddafi-regimet (Al Jazeera, 2011). Rådets erklæring av 5. mars 2011 understreket blant annet at NTC var det eneste legitime organ som representerte det libyske folk og dets stat (TNC, 2011; NTC, 2011).¹ Frankrike var den første nasjonen som anerkjente det libyske overgangsrådet (10. mars). Norge var noe mer avventende og anerkjente NTC langt senere (23. august), altså først da utfallet av kampene syntes klart.²

Den innledende konflikten i Libya i februar 2011 kunne kategoriseres som en ikke-internasjonalt væpnet konflikt mellom staten Libya og væpnede grupperinger på libysk territorium. Dette endret seg med etableringen av NTC som et ansvarlig og overordnet organ for opprørsstyrkene. I henhold til andre tilleggsprotokoll, artikkel 1, nr. 1 i Genèvekonvensjonene kunne konflikten nå defineres som en borgerkrig (ICRC, 1977). Med andre ord handlet det fra månedsskiftet februar/mars om en væpnet konflikt mellom libyske myndigheter og væpnede opprørere. Opprørere stod under en relativt enhetlig kommando, og utøvde en slik kontroll over deler av territoriet at det satte dem i stand til å utføre samordnede militære operasjoner over tid (Johansen og Staib, 2009, s. 181).

¹ Rådet kalte seg opprinnelig The Libyan Interim National Council, deretter The Interim Transitional National Council (ITNC) – i Europa ofte kalt TNC – hvorpå navnet igjen ble endret til National Transitional Council (NTC). Jalil forble rådets leder helt til regimet var nedkjempet.

² Utenriksminister Jonas Gahr Støre uttalte i forbindelse med anerkjennelsen at «Gaddafi og hans regime kontrollerer en stadig mindre del av landet, og det er naturlig å trekke konsekvensene av at regimets dager snart er talte» (UD, 2011d).

Gaddafis respons

Muammar al-Gaddafi hadde helt siden han kom til makten gjennom et militærkupp i 1969 fryktet at hæren skulle kunne iverksette et tilsvarende kupp mot ham (Stenslie, 2004, s. 130). For å unngå dette rekrutterte Gaddafi menn fra egen stamme til elitestyrkene, som i hovedsak tjenestegjorde nær hovedstaden Tripoli. Den ordinære hæren og politistyrkene, som var et mindre betrodd element i hans maktapparat, ivaretok kontrollen over befolkningen i mindre sentrale områder i landet. Etter å ha mistet kontrollen over deler av Libya mot slutten av februar 2011, iverksatte Gaddafi en motoffensiv. I en TV-tale 22. februar uttalte landets leder at han ville slå ned opptøyene og be folket «rense Libya hus for hus» dersom ikke demonstrantene i gatene overga seg (Nilsen, 2011a). Samtidig understreket Gaddafi at han ville kjempe til siste blodsdråpe.

Selv etter at SR 1970 ble vedtatt den 26. februar, var det intet som tydet på at Gaddafi hadde noen intensjoner om å etterkomme kravene i resolusjonen. Dette ble bekreftet i hans offentlige opptredener. I en ny TV-tale onsdag 2. mars anklaget Gaddafi utenlandske medier for å ha misoppfattet situasjonen, ettersom de ikke forsto det libyske statssystemet (Nilsen, 2011b). I denne sammenhengen poengterte han at libyere ville dø i tusentall hvis USA eller andre utenlandske makter interвенerte i Libyas indre anliggender. Disse uttalelsene kom samtidig som Gaddafis lojale styrker forberedte en motoffensiv mot opprørerne. I vestlige medier ble det rapportert at både stridsvogner og kampfly ble brukt for å slå ned opprøret (France24/Reuters, 8. mars 2011). Resultatet av offensiven var at opprørerne tapte terreng for første gang siden revolusjonens start.

Samme dag som FNs Sikkerhetsråd igjen var samlet og diskuterte ytterligere tiltak for å stoppe konflikten i Libya, torsdag den 17. mars, hadde Gaddafis styrker nærmet seg opprørernes base i Libyas nest største by, Benghazi. I en radiotale denne dagen, rettet mot byens innbyggere, hevdet Gaddafi ifølge The New York Times: «We are coming tonight. You will come out from inside. Prepare yourselves from tonight. We will find you in your closets» (Kirkpatrick og Fahim, 2011). Kombinasjonen av Gaddafis uttalelser og hans militære disposisjoner var trolig med på å underbygge det tidspresset som mange av medlemmene i Sikkerhetsrådet opplevde denne fortettede ettermiddagen, etter hvert som det diplomatiske arbeidet med teksten til en ny og mer kompromissløs resolusjon skred frem mot sin avslutning.

Sikkerhetsrådsresolusjon 1973 (vedtatt 17. mars 2011)

Forut for vedtaket om SR 1973 lå intens diplomatisk aktivitet. Resolusjonen ble formelt foreslått av Storbritannia, Frankrike og Libanon, med støtte fra USA (BBC News, 2011). I sitt innlegg i Sikkerhetsrådet 17. mars understreket den franske utenriksministeren Alain Juppé at situasjonen på bakken i Libya var mer alarmerende enn noensinne, spesielt sett i sammenheng med at tidligere frigjorte byer nå ble gjenerobret (UNSC, 2011d). Behovet for å beskytte sivilbefolkningen var presserende. Gjeldende resolusjon autoriserte derfor Den arabiske liga og de medlemsstater som ønsket det, til å treffe alle nødvendige tiltak («all necessary measures») for å beskytte områder som ble truet av Gaddafi-regimet. «We have very little time left – perhaps only a matter of hours», sa Juppé. Han la til at hver time som passerte, økte vekten på det internasjonale samfunnets skuldre (ibid.).

For å få et innblikk i de ulike prosessene som fant sted blant de permanente medlemmene i FNs Sikkerhetsråd i forkant av vedtaket, kan den amerikanske diskusjonen være verdt å dvele ved. Under beslutningsprosessen i president Barack Obamas administrasjon skal det ha dannet seg to leirer i synet på hvordan Libya-konflikten skulle håndteres (Hastings, 2011). Den ene leiren refererte til den pågående amerikanske tilstedeværelsen i Afghanistan og Irak og var derfor skeptisk til nok en militær intervensjon, og det endatil i nok et muslimsk land. Den andre leiren så på konflikten i Libya som en mulighet til å skape presedens for humanitære intervensjoner. Denne holdningen var ikke begrunnet i de amerikanske erfaringene i Afghanistan og Irak, men i den etniske rensningen som hadde funnet sted på Balkan og i Rwanda på 1990-tallet. Gruppen som gikk inn for en intervensjon i Libya, mente at USA i denne perioden hadde feilet i sitt ansvar overfor andre land. Synspunktet var i tråd med det siste tiårets grunntanke om at beskyttelse av sivile kunne legitimere innblanding i andre staters indre anliggender. Det var også denne leiren som til slutt fikk størst innflytelse på USAs president.

Amerikanerne opplevde i likhet med Sikkerhetsrådet et sterkt tidspres om å handle. Om ettermiddagen tirsdag 15. mars 2011 ble president Obama forelagt ulike handlingsalternativer. Ifølge Hastings skal Obamas respons ha vært: «You're telling me that Benghazi could be overrun this week, but you're not giving me any options that stop it. (...) I want real options» (Hastings, 2011, s. 52). Deretter beordret Obama at det skulle utvikles nye planer som gikk lenger enn til opprettelsen av en flyforbudssone. Senere samme kveld var debatten over. Presidenten ga ordre om at hans FN-ambassadør skulle

arbeide «fremoverlent» («lean forward») for en resolusjon som ville autorisere bruk av makt mot mål på bakken.

SR 1973 ble vedtatt den torsdag 17. mars 2011. I motsetning til vedtaket om SR 1970 var oppslutningen ikke enstemmig: ti medlemsland stemte for, mens fem avholdt seg fra å stemme.³ Resolusjonen konstaterte at Libyas myndigheter ikke hadde rettet seg etter de kravene som ble stilt i SR 1970, men at situasjonen snarere hadde forverret seg med opptrapping av voldshandlinger og store sivile tap (UNSC, 2011d). Sikkerhetsrådet anså derfor at situasjonen fortsatt utgjorde en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet. Med henvisning til FN-paktens kapittel VII ga Sikkerhetsrådet klarsignal til å bruke militærmakt i det omfang som var nødvendig for å gjenopprette fred og sikkerhet.

Autoriseringen av «all necessary measures» var knyttet direkte til beskyttelse av sivile og opprettholdelsen av en flyforbudssone. Ved å opprette og håndheve en flyforbudssone, slik denne var beskrevet i resolusjonen, anså Sikkerhetsrådet at man kunne oppnå økt trygghet for sivilbefolkningen. Ønsket om å forby all flygning utført av det libyske luftforsvaret hadde sin bakgrunn i en rekke rapporter som hevdet at Gaddafi-regimet hadde brukt luftstyrker for å beskytte egen befolkning. De øvrige punktene i resolusjonen omfattet håndhevelse av våpenembargoen mot Libya, samt en forsterkning av tiltak som allerede var beskrevet i SR 1970.

Når det gjelder beskyttelse av sivile, understreket resolusjonen følgende:

(...) to take all necessary measures, notwithstanding paragraph 9 of resolution 1970 (2011), to protect civilians and civilian populated areas under threat of attack in the Libyan Arab Jamahiriya, including Benghazi, while excluding a foreign occupation force of any form on any part of Libyan territory (...) (UNSC, 2011d, paragraf 4).

Det var snakk om en humanitær intervensjon, men en væpnet intervensjon. At militærmakt i dette tilfellet var berettiget, ble oppsummet av lederen for USAs FN-delegasjon, Susan Rice, som konstaterte at «The Council's purpose is clear: to protect Libyan civilians» (UNSC, 2011d). Blant de medlemslandene

³ Dette var Tyskland, Russland, Brasil, India og Kina.

som stemte for vedtaket, syntes det å være stor enighet om de grepene som nå ble tatt. De fem nasjonene som avholdt seg fra å stemme, argumenterte i hovedsak for en mer fredelig løsning enn bruk av militærmakt. Det ble også advart mot mulige utilsiktede konsekvenser som en væpnet intervensjon kunne medføre. Lederen av den russiske FN-delegasjonen, Vitalij Tsjurkin, poengterte at arbeidet med resolusjonen ikke samsvarte med normal praksis i Sikkerhetsrådet (ibid.). Videre fant han at flere spørsmål var ubesvarte. Ifølge Tsjurkin var det uklart hvordan resolusjonen skulle håndheves, hvem som skulle håndheve den, og ikke minst hvilke begrensninger det militære engasjementet skulle ha.

Resolusjon 1973 av 17. mars 2011 var den første i Sikkerhetsrådets historie som åpnet for militær inngripen mot en regjering med det uttalte mål å beskytte sivilbefolkningen. To dager senere ble det satt handling bak ordene, da de første missilene mot Libya ble avfyrt.

Internasjonale tolkninger av mandatet i SR 1973

Et mandat er et rettslig grunnlag for bruk av militærmakt på et bestemt territorium. Mandatet fastsetter også grunnleggende mål og hensikter med en operasjon (Johansen og Staib, 2009, s. 146). Det offisielle målet med SR 1973 var å stoppe overgrepene mot sivilbefolkningen. Hensikten skulle være å legge forholdene til rette for en fredelig politisk løsning. Hvordan den politiske løsningen skulle oppnås, kunne imidlertid tolkes på ulike måter. Utformingen av et mandat skjer i spenningsfeltet mellom juss og politikk og vil derfor ofte være preget av kompromisser mellom ulike medlemsland i Sikkerhetsrådet. Tolkningen av mandatets handlingsrom kan derfor variere mellom ulike stater så vel som mellom ulike regionale sikkerhetsinstitusjoner. Dette understrekes da også i Forsvarets fellesoperative doktriner:

Anvendelse av militærmakt er politikk. De politiske målsettingene er alltid styrende for en militær operasjon eller en mer overordnet kampanje. Den politiske rammen har både en nasjonal og en internasjonal dimensjon. Nasjonalt utformes de politiske målsettingene ved avveininger mellom en rekke ulike hensyn, som hjemlig opinion, opposisjon og media. Internasjonalt, under

gjennomføring av multinasjonale operasjoner, skal flere nasjoners interesser og målsettinger ivaretas, noe som innebærer at målene som gis for maktanvendelsen ofte er preget av kompromisser (Forsvaret, 2007, s. 30).

En knapp måned etter at SR 1973 var blitt vedtatt, publiserte statslederne fra USA, Storbritannia og Frankrike en felles kronikk om Libya-konflikten. «Libya's pathway to peace» var signert Nicolas Sarkozy, David Cameron og Barack Obama (Obama et al., 2011). Kronikken sto på trykk den 14. april 2011, samme dag som NATOs utenriksministermøte i Berlin, og var en solid begrunnelse for at det internasjonale samfunnet måtte reagere mot overgrepene i Libya. I kronikken tolkes FN-mandatet som følger:

Our duty and our mandate under U.N. Security Council Resolution 1973 are to protect civilians, and we are doing that. It is not to remove Gaddafi by force. But it is impossible to imagine a future for Libya with Gaddafi in power» (...) There is a pathway to peace that promises new hope for the people of Libya – a future without Gaddafi... (ibid.).

Denne veien til fred, hevdet forfatterne, måtte starte med at alle voldshandlinger ble stoppet, og at Gaddafi-regimets styrker returnerte til sine garnisoner. I kronikken ble det understreket at de militære operasjonene så langt hadde beskyttet titusener av liv mot Gaddafis overgrep, men at folket i siste instans måtte finne sin løsning på konflikten:

Even as we continue our military operations today to protect civilians in Libya, we are determined to look to the future. We are convinced that better times lie ahead for the people of Libya, and a pathway can be forged to achieve just that.

Når det gjaldt varigheten av de militære operasjonene, understreket kronikkforfatterne følgende: «However, so long as Gaddafi is in power, NATO must maintain its operations so that civilians remain protected and the pressure on the regime builds» (ibid.). Dette utsagnet samsvarer godt

med hva som senere ble utgangen på konflikten. Torsdag 20. oktober 2011 ble Gaddafi drept, og allerede dagen etter annonserte Det nordatlantiske råd i NATO sin foreløpige beslutning om å avslutte operasjon Unified Protector mandag 31. oktober.

Den tilsynelatende klare enigheten i uttalelsene ovenfor kan typisk ha dekket over reelle uenigheter mellom nasjonene når det kommer til den militære maktbrukens konkrete aspekter. Ulike interesser landene imellom kan ha bidratt til at uttalelser fra de nasjonene som i dette tilfellet skulle håndheve FN-mandatet, ble preget av kompromisser, ettersom både den nasjonale og internasjonale dimensjonen skulle håndteres. Norske myndigheter sto overfor tilsvarende utfordringer når målsettingen for det norske bidraget skulle beskrives.

Norges tolkning av mandatet i SR 1973

I Stortingets spørretime onsdag 16. mars 2011 svarte utenriksministeren på spørsmål om Norges standpunkt i arbeidet med en ny sikkerhetsrådsresolusjon (Stortinget, 2011, s. 2950–2953). Flere av representantene som stilte spørsmål til utenriksministeren denne dagen, antydte at det var tidskritisk å handle for å unngå store tap av sivile liv i Libya. Opposisjonen anklaget videre den norske regjeringen for å ha motarbeidet FN's arbeid med å få til en flyforbudssone over Libya (ibid.; Solberg, 2011). Støre svarte blant annet:

Vi har vært kritiske til en lettvinnt innføring av en flyforbudssone som ikke henger sammen med hvilken politikk man er villig til å gjennomføre, hvem som skal gjennomføre den, og hvilket mandat som skal ligge til grunn, nemlig et FN-mandat (Stortinget, 2011, s. 2951).

Utenriksministeren minnet også om at intervensjonen i Irak på mange måter begynte med en flyforbudssone. Videre understreket han at Norge selvfølgelig ville «respektere og stille opp og støtte en enighet i FN's Sikkerhetsråd, også om den skulle inneholde en flyforbudssone. Men vi har vært blant dem som har funnet grunn til å advare» (ibid.).

Dagen etter at Sikkerhetsrådet vedtok Resolusjon 1973, fredag 19. mars, annonserte regjeringen i en pressemelding Norges støtte til FNs vedtak. Støre poengterte at vedtaket autoriserte angrep mot bakkemål, noe som ville gi en bedre effekt enn en flyforbudssone alene (UD, 2011c). Forsvarsminister Grete Faremo uttalte at «Norge vil nå sammen med våre allierte vurdere om og hvordan NATO eventuelt skal bidra til å følge opp FNs vedtak. NATO har allerede satt i gang en slik planlegging, og vi må nå se hvilke ressurser NATO har behov for i denne sammenhengen, og hva Norge kan bidra med» (ibid.). Svaret på hva Norge kom til å stille med, ble gitt den påfølgende dagen.

Lørdag 19. mars deltok Norges statsminister Jens Stoltenberg på et toppmøte i Paris om situasjonen i Libya. Møtet var sammenkalt av den franske presidenten. Deltakerne omfattet representanter fra EU, FN, Den afrikanske union og Den arabiske liga, samt høytstående representanter fra stater som ønsket å gi sin støtte til gjennomføring av SR 1973 (Frankrikes ambassade, 2011). Før statsministerens avreise hadde regjeringens medlemmer blitt enige om at Norge kunne bidra med kampfly i en eventuell militær intervensjon (Johansen, 2011). I sitt innlegg på toppmøtet uttalte Stoltenberg blant annet: «Gaddafi møtte fredelige demonstranter med brutalitet. En leder som fører krig mot sitt eget folk, har mistet sin legitimitet. Vi krever derfor at oberst Gaddafi går av øyeblikkelig» (Stoltenberg, 2011a). Videre påpekte den norske statsministeren at tiden var inne for å handle. Stoltenberg forsikret at mens toppmøtet pågikk, ble seks F-16 kampfly fra det norske Luftforsvaret klargjort. Disse kapasitetene hadde fått varslingsordre fredag 18. mars. Kampflyene deployerte fra Norge tre dager senere og skulle snart inngå i operasjonene over Libya.

Den formelle beslutningen om at Norge skulle delta med militære styrker over Libya, ble truffet i ekstraordinært statsråd ved kongelig resolusjon onsdag 23. mars. Forsvarsminister Grete Faremo kommenterte i ettertid tempoet i prosessen på følgende måte: «Det var i regjeringskonferanse 21. mars, Stortinget ble konsultert via den utvidede utenrikskomiteen 22. mars, deretter var det et ekstraordinært statsråd 23. mars» (Johansen, 2011). Hva de militære styrkene konkret skulle bidra med, kom til uttrykk gjennom redegjørelser for Stortinget av ledende regjeringsmedlemmer – men først etter at styrkene hadde forlatt landet. I sin redegjørelse for den norske oppfølgingen av FN-resolusjonene 1970 og 1973 tirsdag den 29. mars 2011 poengterte statsminister Jens Stoltenberg (2005 – 2013) at formålet med kampflybidraget var tydelig uttrykt i Sikkerhetsrådets vedtak: «Det handler

om beskyttelse av sivile. Resolusjonen åpner for bruk av 'alle nødvendige midler' for å beskytte sivilbefolkningen» (Stoltenberg, 2011b).

I Stortinget 9. mai ga både utenriks- og forsvarsministeren en mer utfyllende redegjørelse for hva som lå i FN-mandatet. Utenriksminister Jonas Gahr Støre understreket som påpekt at «FNs mandat går kun på beskyttelse av sivile, ikke å bistå militære styrker med regimeendring» (Støre, 2011b). Videre uttalte han at Norge la vekt på at gjennomføringen skjedde i tråd med resolusjonens ordlyd, slik at de militære operasjonene ikke ble utvidet ut over de rammer mandatet satte. Uttalelsen indikerte at militære operasjoner som direkte støttet opprørsstyrkene i deres kamp for å kaste Gaddafi, ville være en utvidelse av mandatet som ikke var forenlig med Norges tolkning. Videre sa utenriksministeren at både NATO og den internasjonale kontaktgruppen for Libya var enige om at Gaddafi hadde mistet all legitimitet og måtte gå av. Men dette lå ikke i mandatet, for som Støre uttrykte det: «Sikkerhetsrådets mandat omfatter ikke regimeendring påtvunget utenfra. En eventuell endring av styresett og regime i Libya må komme som et resultat av internt folkelig press i Libya» (ibid.).

Også forsvarsminister Grete Faremo understreket beskyttelsen av sivile i sin redegjørelse for Stortinget den 9. mai. Ifølge Faremo var NATOs mandat «det samme som mandatet til Odyssey Dawn: Håndhevelse av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973, som åpner opp for bruk av alle nødvendige midler for beskyttelse av sivile i Libya, med unntak av okkupasjonsstyrker på libysk territorium» (Faremo, 2011a). Videre pekte forsvarsministeren på at regjeringen delte et tilnærmet samlet verdenssamfunns vurdering av at Gaddafi hadde mistet all politisk legitimitet. Likevel, understreket hun, var ikke dette «det samme som at NATO går inn med militære virkemidler for aktivt og målrettet å besørge et regimeskifte i Libya. Det gjør vi ikke. Gaddafi selv er ikke et legitimt mål» (ibid.).

Når det gjaldt de overordnede rettslige rammebetingelser gitt av Forsvarsdepartementet, spesielt med henblikk på Norges deltakelse i den innledende Operation Odyssey Dawn, understreket departementet følgende: «Situasjonen i Libya er etter krigens folkerett definert som en internasjonal væpnet konflikt der koalisjonsstyrkene deltar på vegne av sine stater, som etter krigens folkerett er å anse som parter i den væpnede konflikten med Libya» (Forsvarsdepartementet, 2011b – heretter FD). Med andre ord kan det hevdes at den norske tolkningen av mandatet hva gjelder bruk av militærmakt i sin helhet ble begrunnet i hensynet til beskyttelse av sivile.

Departementet presiserte også hvem makten kunne rettes mot: «Trusselen mot sivilbefolkningen er primært manifestert ved den libyske stat og Gaddafi-regimets militære styrker» (ibid.). Videre ble det påpekt at SR 1973 stilte som vilkår for maktbruk at den ble utøvd for å beskytte sivile eller sivilbefolkede områder. Annen offensiv bruk av makt var ikke hjemlet.

Norske vilkår for den militære innsatsen

Det norske kampflybidraget kom som en respons på en situasjon der norske myndigheter mente at konsekvensene av ikke å handle kunne ha blitt katastrofale for sivilbefolkningen i Libya (UD, 2011e). Oppdraget til det norske bidraget på seks F-16 kampfly var derfor å delta i operasjonene for å gjennomføre SR 1973 (FD, 2011a). Dette skulle gjøres som en del av en internasjonal koalisjonsstyrke som i første omgang var ledet av USA, før NATO overtok. Målsettingen var å beskytte sivilbefolkningen i Libya mot overgrep.

Samtidig skulle tre særnorske vilkår legges til grunn. For det første skulle de norske styrkene ikke bistå militære opprørsstyrker på bakken i arbeidet med å gjennomføre en regimeendring i landet. Et annet vilkår var å sørge for norsk innsyn i – og kontroll med – de oppdrag som norske styrker skulle gjennomføre. Dette var viktig for å ivareta norske krav, som blant annet forutsatte at norsk lov og norske folkerettslige forpliktelser ble fulgt (FD, 2011a). Det tredje vilkåret var at kampflybidraget skulle ha norske offiserer i posisjoner som kunne hindre at de norske flyene ble satt til å gjennomføre oppdrag som var i strid med norske forpliktelser og begrensninger. Et eksempel på disse begrensningene var bruk av menneskelige skjold. Disse skulle betraktes som beskyttede sivile, selv om de etter omstendighetene kunne antas å være frivillige og dermed ikke være beskyttet av folkeretten (ibid.).

Det norske bidraget hadde i utgangspunktet ingen definert slutttilstand å forholde seg til. Vilkårene for å avslutte de militære operasjonene ble først vedtatt på NATOs utenriksministermøte i midten av april – altså nærmere en måned etter at koalisjonen hadde startet operasjonen (UD, 2011e). Ingen av de nevnte tre særnorske vilkårene over var heller oppfylt da Norge den 30. juli trakk ut sitt kampflybidrag etter drøyt fire måneder med vedvarende operasjoner – tre måneder før resten av koalisjonen.

Militær beskyttelse av sivile: to tolkninger, tre områder

I SR 1973 ble det gitt fullmakt til å iverksette alle nødvendige tiltak for å beskytte sivile og sivilt befolkede områder som var truet av angrep i Libya, inklusive byen Benghazi (UNSC, 2011d). Likevel utelukket resolusjonen eksplisitt enhver form for utenlandsk okkupasjonsstyrke på noen som helst del av libysk territorium. Denne utelukkelsen så ut til å være en melding til de arabiske nasjoner om at en tilsvarende situasjon som invasjonen av Irak i 2003 ikke var aktuell (BBC News Africa, 2011). Det militære maktmidlet som ville kunne benyttes for å beskytte sivile, var derfor i hovedsak luftmakt. Beslutningen om bruk av luftmakt dannet i seg selv intet grunnlag for uenighet når det gjelder mandatets handlingsrom. Det som skapte splid, var synet på hvordan luftmakt kunne anvendes uten at det brøt med mandatet. På dette grunnlaget kan vi utlede to tolkninger av FN-mandatet: en *nøkternt innskrenkende* tolkning og en mer *robust* tolkning. Disse tilnærmingene representerer ytterpunkter i synet på hva slags type maktbruk som var akseptabel innenfor mandatet i resolusjonsteksten.

Det var spesielt innenfor tre områder at FN-mandatet ga rom for tolkninger. Dette skyldtes innebygde tvetydigheter. For det første kan man spørre hvem som konkret skal beskyttes ved en militær intervensjon. Å definere hvem som er sivile og hvem som er stridende i streng forstand, er ikke alltid opplagt. For det andre kan man spørre hvem de sivile skal beskyttes mot: Hva er legitime mål ved en militær intervensjon? For det tredje kan man spørre hvorvidt og i hvilken grad bakkestyrker skal være tillatt for å beskytte sivilbefolkningen.

Hvem skal beskyttes? Sivile og stridende

Den første tvetydigheten i FN-mandatet bunner i distinksjonen mellom sivile og stridende. En sivil person er i henhold til Genèvekonvensjonene, første tilleggsprotokoll, artikkel 50, enhver person som ikke er definert som en del av de væpnede styrkene. Det er kun de som *ikke* er sivile, det vil si de stridende, som er lovlige mål (Johansen og Staib, 2009, s. 190–191). Stridende er organiserte, væpnede grupper under ansvarlig kommando av en av konfliktenes parter. Stridende er kun lovlige mål så lenge de kan ta del i striden. Dette innebærer at stridende er lovlige mål til de eventuelt overgir seg eller blir satt ut av kampen på grunn av skade, sykdom eller lignende. Når sivile personer tar direkte del i strid, mister personen sin sivile immunitet

mot angrep så lenge den direkte deltakelsen pågår. Om man er med i en organisert væpnet gruppe som stridende personell, er det alminnelig antatt at man kontinuerlig er et lovlig mål inntil man avslutter virksomheten.

Denne distinksjonen indikerer at det var mulig å skille mellom sivile i Libya og opprørere som førte en væpnet kamp mot Gaddafi-regimets styrker. Etter hvert som opprøret ble bedre organisert, fremkom dette skillet tydeligere enn i de innledende faser av konflikten. Det er derfor mulig å hevde at opprørerne i Libya ikke falt inn under Genèvekonvensjonenes definisjon av sivile, og at opprørerne derfor ikke hadde krav på beskyttelse i henhold til SR 1973. En *nøkternt innskrenkende tolkning* av mandatet vil forholde seg til sistnevnte påstand under hele konflikten. En *mer robust tolkning*, derimot, vil kunne hevde at i de tilfeller hvor det ikke er mulig å skille mellom opprørere og sivile, vil alle som trues ha krav på beskyttelse. Slike tilfeller syntes mer fremtredende tidlig i konflikten. Etter hvert som opprørerne ble bedre organisert og i stand til å gjennomføre koordinerte offensive operasjoner, var det vanskelig å hevde at disse opprørsstyrkene, som sto under ledelse av Det nasjonale overgangsrådet i Libya (NTC), falt inn under den kategorien som i henhold til mandatet hadde krav på samme grad av beskyttelse som sivilbefolkningen.

Hvem skal det beskyttes mot? Legitime mål

Den andre tvetydigheten i FN-mandatet gjelder definisjonen av hva som er legitime mål. I et avisintervju i oktober 2011 uttalte en av offiserene som hadde vært Norges representant ved NATOs hovedkvarter for luftoperasjoner i Italia følgende: «Mandatet har blitt tolket ulikt i ulike deler av verden, men i NATO har det vært ganske klart at de man har sett at utgjør en trussel mot sivilbefolkningen, har vært Gaddafi-lojale styrker» (Staveland, 2011b).

Siden mandatets grunnlag var basert på Gaddafis ord og handlinger, var det naturlig at militærmakt ble benyttet for å hindre Gaddafis styrker i å angripe sivilbefolkningen. Likevel er det et spørsmål om hva som er militært nødvendig å angripe under en intervensjon. I henhold til prinsippet nedfelt i St. Petersburg-deklarasjonen av 1868 er det eneste legitime mål for stater i krig å svekke fiendens styrker. For å oppnå dette formålet er det tilstrekkelig å få mest mulig personell ute av stand til å kjempe (Johansen og Staib, 2009, s.

183). Dette er en regel i krigens folkerett som kan innsnevres i et FN-mandat, som for tilfellet Libya, men også i form av innskrenkende engasjementsregler.

En *nøktern og innskrenkende tolkning* av mandatet ville her være å hevde at militære mål var ensbetydende med den delen av Gaddafis militære styrker som utgjorde en direkte trussel mot sivile og sivilt befolkede områder. Det må altså være en viss nærhet i tid og rom, hvor det gjøres en vurdering av den enkelte situasjon i forhold til styrkenes bevegelser og antatte intensjon. Et eksempel på en slik situasjon oppsto fra midten av mars 2011, da byen Benghazi sto overfor en trussel utløst av Gaddafis uttalelser parallelt med troppeforflytninger mot byen. Spørsmålet er altså hvor nærliggende trusselen må være før man kan angripe. Selv om dette til en viss grad er et skjønsspørsmål, er det relativt entydig når en overhengende trussel foreligger.

En *mer robust tolkning* av mandatet vil argumentere for at Gaddafi og hele hans militære organisasjon var lovlige mål. Dette vil dermed inkludere dem som gir ordre om overgrep, og videre dem som planlegger og tilrettelegger for utførelsen av denne type handlinger. Bruk av militærmakt kan dermed rettes ikke kun mot de styrkene som utgjør en direkte trussel mot sivilbefolkningen, men også mot enkeltindivider, kommandoplasser, militærleire, ammunisjonslagre, militær infrastruktur og lignende i hele Libya. Dette vil være lovlige mål i henhold til krigens folkerett, men det er altså diskutabelt om det var i henhold til mandatet, og man må sverge til en robust tolkning for å mene det. De som slutter seg til en slik tolkning, må derfor argumentere for at Gaddafis militære organisasjon var rettet inn mot å angripe sivile. Enhver reduksjon av Gaddafi-styrkenes evne og vilje ville dermed være et nødvendig tiltak for å beskytte sivilbefolkningen i Libya. En slik tolkning vil også kunne innbefatte at Gaddafi i egenskap av sin funksjon og rolle som militær leder var et lovlig mål. Dette siste punktet ble debattert under konflikten, men det rådende synet var at Gaddafi ikke var et legitimt mål. Så sent som den 21. oktober, en drøy uke før Gaddafis død, erklærte NATO følgende: «As a matter of policy, NATO does not target individuals» (NATO, 2011c).

Like fullt utelukket ikke mandatet beskyttelse av sivile mot overgrep begått av andre aktører. I en bekymringsmelding fra FNs høykommissær for flyktninger den 26. august viste man til et behov for å beskytte sivile som ble truet av opprørsstyrkene (UNHCR, 2011). Etter hvert som opprørerne erobret områder som tidligere var kontrollert av Gaddafis styrker, ble spesielt subsahariske afrikanere utsatt for gjengjeldelsesangrep. Det er således mulig å argumentere for at mandatet ga rom for bruk av militærmakt mot opprørerne

i de tilfeller hvor disse utsatte sivilbefolkningen for fare. En slik tolkning står i samsvar med NATOs egne utsagn kort etter at alliansen overtok ansvaret for operasjonene. Talsperson Oana Lungescu understreket ved månedsskiftet mars/april at NATO ville handle fordi oberst Gaddafis styrker angrep libyske sivile og dessuten drev beskytning av byer med artilleri. Lungescu presiserte imidlertid følgende: «If the rebels do likewise, the organization will move to stop them, too, because the United Nations Security Council resolution applies to both sides» (Shanker og Savage, 2011).

Beskyttelse ved hjelp av bakkestyrker?

Den tredje tvetydigheten i FN-mandatet omhandler den delen i resolusjonen som eksplisitt utelukket enhver form for utenlandsk okkupasjonsstyrke på noen som helst del av libysk territorium. Okkupasjon er definert slik i Landkregsreglementet i 4. Haagkonvensjon av 1907, artikkel 42: «Territory is considered occupied when it is actually placed under the authority of the hostile army. The occupation extends only to the territory where such authority has been established and can be exercised» (ICRC, 1907). I mangel av indikasjoner på at Sikkerhetsrådet har lagt noe annet i begrepet okkupasjon er det naturlig å holde seg til landkregsreglementets definisjon. Når det gjelder FN-resolusjoner, er det imidlertid mye politikk innbakt i tolkningen, og president Obama understreket flere ganger i løpet av april at amerikanske bakkesoldater ikke skulle inn i Libya (NTB, 2011). Dette kan oppfattes som et signal om politiske begrensninger.

En *nøakternt innskrenkende tolkning* av mandatet vil i tråd med dette signalet kunne hevde at mandatet ikke hjemlet bruk av bakkestyrker i Libya. Mandatet åpnet likevel for at det var mulig å benytte soldater på bakken i Libya, så lenge disse ikke fysisk besatte et landområde og utøvde noen form for okkupasjon. En mer robust tolkning av mandatet kan således hevde at denne typen anvendelse av bakkestyrker ikke er en okkupasjon, slik det er beskrevet i landkregsreglementet. Samtidig måtte anvendelse av denne type styrker knyttes opp mot beskyttelse av sivile. Gitt en *robust tolkning* ville det altså være innenfor mandatet å iverksette tiltak på bakken for å bedre sivilbefolkningens beskyttelse mot overgrep lokalt i Libya. Tiltak rettet mot å bedre stridsevnen til opprørerne, derimot, ville ligge utenfor mandatet.

Oppsummering

Vi har sett at mandatet gitt i SR 1973 ga rom for ulike tolkninger i forhold til anvendelse av militærmakt. Den største forskjellen synes å ligge i hva som defineres som et militært nødvendig mål. En *nøktern og innskrenkende tolkning* ville vurdere dette i forhold til handlinger som utgjorde en direkte trussel mot sivile og sivilt befolkede områder. En *robust tolkning* ville vurdere hele Gaddafis militære organisasjon som et militært mål, dersom det ble sannsynliggjort at organisasjonen var innrettet med tanke på systematisk overgrep mot sivilbefolkningen.

Uansett tolkning syntes det å ha hersket stor grad av enighet om at FN-mandatet i SR 1973 ikke hjemlet bruk av militærmakt for å fremskaffe en regimeendring i Libya. Dette innebar at støtte til opprørerne, enten i form av angrep ført gjennom luften eller bistand til personell på bakken, kunne vurderes som et brudd på mandatet.

Som vi har sett, opererte SR 1973 med et prinsipielt skille mellom beskyttelse av sivile og regimeendring. Mandatet ble også fortolket slik av en rekke statsledere og politikere. At et slikt skille ikke er like enkelt å håndheve for de militære styrkene i et kaotisk krigsområde, skulle likevel snart vise seg. Dette erfarte både de internasjonale styrkene og det norske bidraget.

Kapittel 3

Militære operasjoner over Libya

I forrige kapittel ble det redegjort for utviklingen som lå til grunn for SR 1973, prosessen frem mot norsk militær deltakelse i Libya og ulike tolkninger av FNs mandat. I dette kapitlet knyttes sikkerhetspolitikken opp mot den militærfaglige utførelsen langs to hovedspor: først ved at den operative innsatsen relateres til relevante NATO-doktriner og luftmaktsteori, og deretter ved en redegjørelse for de to operasjonene Odyssey Dawn (19. – 30. mars) og Unified Protector (31. mars – 31. oktober). Dette danner bakteppet for det etterfølgende kapittel 4, som går mer detaljert inn på de norske lufttoktene over Libya og graden av nasjonal kontroll i det norske bidraget.

Luftmakt og beskyttelse av sivile

I sitt foredrag på Luftkrigsskolens luftmaktseminar i 2012 sa nestkommanderende ved Forsvarets operative hovedkvarter, generalmajor Morten Haga Lunde, at FOHs tolkning og forståelse av SR 1973 anvendt i Libya bygde på tre hovedoppgaver: å beskytte sivilbefolkningen, å opprette en flyforbudssone, samt å etablere en embargo. Han understreket: «De to siste oppgavene er rimelig enkle å gjennomføre med militære midler, mens

den første er *meget* utfordrende. For hvem er sivilbefolkningen, og hvor passer opprørerne inn i dette?» (Lunde i Sæveraas og Owsen, 2012, s. 94).

Som nevnt er politiske målsettinger alltid gjennomgripende i militære operasjoner. Ifølge Forsvarets fellesoperative doktrine (FFOD) kontrolleres denne innsatsen på fire nivåer: *det politiske*, *det militærstrategiske*, *det operasjonelle* og *det taktiske*. Det operasjonelle nivået utgjør bindeleddet mellom det politiske og militærstrategiske nivået på den ene side, og det taktiske nivået på den annen side. Ansvar for å operasjonalisere politiske mål til gjennomførbare planer ligger med andre ord på det operasjonelle nivået (Forsvaret, 2007, s. 30–32). Det er altså dette nivået som skal håndtere den utfordringen det er å sørge for at det blir samsvar mellom politikk og militær maktbruk.

I tilfellet Libya kan det hevdes at hovedutfordringen for politisk og militær ledelse i Norge var å bruke luftmakten på en slik måte at sivilbefolkningen ble beskyttet *uten* at angrepene mot libyske mål nødvendigvis også ville bidra til et målrettet regimeskifte. Beskyttelse av sivilbefolkningen var den viktigste rettesnoren med tanke på utvikling av et operasjonskonsept der luftkampanjen skulle understøtte ordlyden i sikkerhetsrådsresolusjonen. I det følgende skal vi se på hvordan det luftmilitære operasjonskonseptet kom til uttrykk.

Design av operasjonskonsept

NATOs planleggingsverktøy for krisehåndtering inneholder seks faser (SHAPE, 2010)⁴ og har til hensikt å understøtte den parallelle planleggingen som finner sted på de fire ulike nivåene nevnt i FFOD. Riktignok vil det være en viss faseforskyvning fordi underliggende nivåer krever initiering og føring fra nivåene over. For den militære sjefen på operasjonelt nivå vil ett av produktene i planleggingsprosessens fase tre være design av et operasjonskonsept (ibid., s. 4–31). Et slikt design har til hensikt å visualisere hvordan den militære kampanjen er planlagt å utfolde seg, og vil således

⁴SHAPE: Supreme Headquarters Allied Powers Europe i Belgia – hovedkvarter for alle internasjonale NATO-operasjoner.

understøtte videre detaljplanlegging av operasjonene (NATO, 2010, s. 5A-1). I utarbeidelsen av dette produktet er det derfor spesielt tre grunnleggende faktorer som må defineres: *slutttilstand*, *målsetting* og *tyngdepunkt*.

Slutttilstand er ifølge NATOs doktrine AJP-01(D)⁵ «the political and/or military situation to be attained at the end of an operation, which indicates that the objective has been achieved» (ibid.). En beskrivelse av denne situasjonen bør ifølge doktrinen være etablert før den militære operasjonen iverksettes. Forståelse av hva slutttilstanden innebærer er et avgjørende element i enhver plan. Uten denne forståelsen vil planleggingen mangle retning, idet alle aktiviteter innen en operasjon bør bedømmes mot det bidraget de har i forhold til å nå den definerte slutttilstanden. Slutttilstanden vil stå i tilsvarende sterk relasjon til de etablerte målsettingene (Hæren, 2010, s. 27).

I tilfellet Libya beskrev FN tydelig hva man ønsket å oppnå med SR 1973. Mandatet burde følgelig danne utgangspunktet for den slutttilstanden som ble definert (eller skulle defineres) i de påfølgende militære operasjonene over Libya. Like fullt kunne denne tilstanden være vanskelig både å beskrive, fortolke og måle oppnåelsen av.

Målsettingen med den militære operasjonen utledes fra den definerte slutttilstanden, og en eller flere målsettinger defineres på alle operasjonsnivåer. På operasjonelt nivå er målsetting definert som «... a clearly defined and attainable goal, to be achieved by a campaign that will contribute decisively to the strategic outcome» (NATO, 2010, s. 5A-1). Målsettinger skal med andre ord klarlegge hensikten med operasjonen og hva som skal oppnås. En målsetting er noe som virkeliggjøres for at slutttilstanden skal nås (Hæren, 2010, s. 28). Da en definert slutttilstand er politisk besluttet, kan denne endres i løpet av en operasjon. Som en følge av dette vil også målsettingene på de ulike operasjonsnivåene måtte revurderes. I operasjonsdesignet visualiseres oppnåelse av disse målsettingene ved å ramme motstanderens tyngdepunkt (SHAPE, 2010, s. 4–45).

Et *tyngdepunkt* er definert som de «... characteristics, capabilities or localities from which a nation, an alliance, a military force or other grouping derives its freedom of action, physical strength or will to fight» (NATO, 2010, s. 5A-1 – 5A-2). Et tyngdepunkt er dermed det elementet i motstanderens totale kapasitet eller system som best kan motstå innsatsen som settes

⁵ Allied Joint Publication: Allied joint doctrine.

inn fra NATOs side for å nå en ønsket slutttilstand. Dersom tyngdepunktet beseires eller nøytraliseres, vil dette i henhold til doktrinen uunngåelig føre til oppnåelse av NATOs etablerte målsettinger. Tyngdepunkter eksisterer på alle de fire operasjonsnivåene, og det kan også være mer enn ett tyngdepunkt på hvert nivå.

I operasjonsplanleggingen gjennomføres en tyngdepunktsanalyse for alle relevante aktører, inkludert egen organisasjon. Hensikten med dette er å avdekke egne sårbarheter som må beskyttes overfor en motstander. På strategisk nivå er tyngdepunktet normalt ledere og befolkning som ikke har til hensikt å gi opp. Jo lavere planleggingen kommer det taktiske nivået, desto mer blir tyngdepunktet en fysisk styrke (Hæren, 2010, s. 40). I tilfellet Libya var det gode grunner til å definere Gaddafi som et strategisk tyngdepunkt, selv om han ikke kunne angripes direkte. Uttalelser fra ulike politiske ledere blant NATOs medlemsland, men også innad i NATO, hadde gjort det klart at han ikke var et legitimt mål. For å nøytralisere et slikt tyngdepunkt vil det derfor – i teorien – være naturlig å bruke en indirekte tilnærming.

Luftmaktens muligheter i Libya

Luftstyrkenes grunnleggende egenskaper er høyde, hastighet og rekkevidde. Høyde kombinert med avanserte sensorsystemer gir et unikt overblikk. Hastighet og rekkevidde gir evne til å bevege seg over store avstander, til et hvilket som helst sted, i løpet av minutter eller timer. Luftstyrker kan skape virkning over store avstander, eller hurtig være til stede for å observere i et bestemt område (Forsvaret, 2007, s. 117 – 118).

For å utnytte luftstyrkenes unike egenskaper må bruken av dem understøtte de gitte målsettingene. I NATOs *Allied Joint Doctrine for Air and Space Operations* beskrives ulike kjerneaktiviteter for bruk av luftmakt. De aktiviteter som er relatert til operasjonene over Libya er henholdsvis 1) kontraluftoperasjoner, 2) strategiske angrep og 3) luftmaktens bidrag til landoperasjoner (NATO, 2009, s. 1-5 – 1-8).

Hensikten med *kontraluftoperasjoner* er å oppnå en ønsket grad av kontroll med luftrommet, blant annet ved å ødelegge fiendens luftmaktskapasitet.

Dette vil øke egne styrkers handlefrihet, samtidig som det reduserer deres sårbarhet for deteksjon og angrep (NATO, 2009, s. 1 – 6). Denne type aktivitet vil i de fleste konflikter også være den innledende fasen i en militær operasjon. Ifølge den amerikanske luftmaktsteoretikeren John Ashley Warden III er overlegenhet i luften «a necessity. Since the German attack on Poland in 1939, no country has won a war in the face of enemy air superiority» (Warden og Donnelly, 2000, s. 10).⁶

Kontraluftoperasjoner er ikke et mål i seg selv, men har til hensikt å hindre motstanderen i å utnytte sin luftmakt for å nå egne mål (Forsvarets Stabsskole, 2002, s. 42). Tradisjonelt deles kontraluftoperasjonene inn i offensive og defensive operasjoner. Offensive kontraluftoperasjoner har til hensikt å ødelegge, forstyrre eller begrense motstanderens luftmakt så nær kilden som mulig. Defensive kontraluftoperasjoner har til hensikt å oppdage, identifisere, avvise og/eller engasjere fiendtlige luftstyrker som forsøker å angripe vennlige styrker eller trenge gjennom en forsvarers luftrom. Under konflikten i Libya bidro slike operasjoner både til opprettelsen av en flyforbudssone og tilretteleggelse for beskyttelse av sivile.

Bruken av offensive kontraluftoperasjoner kom slik til uttrykk i den norske utenriksministerens innlegg på Stortinget onsdag 16. mars 2011: «Det som er helt klart, er at det å innføre en flyforbudssone ikke bare er å innføre et trafikkpoliti i luften. Det vil måtte innebære omfattende operasjoner også på bakken, i form av bombing av luftinstallasjoner, flyplasser, radaranlegg osv» (Stortinget, 2011, s. 2951). Når kontroll av luftrummet er etablert og vedlikeholdt, kan luftstyrkene altså brukes til andre aktiviteter, som for eksempel strategiske angrep, eller bidrag til en landoperasjon.

Et *strategisk angrep* er en offensiv aksjon mot et mål som er spesielt valgt for å oppnå en militærstrategisk målsetting. Denne type angrep søker å svekke motstanderens evne eller vilje til å engasjere seg i konflikten eller fortsette en handling. Dette kan være en del av en bredere militær kampanje, eller det kan gjennomføres uavhengig av andre operasjoner (NATO, 2009, s. 1 – 5). I tillegg kan disse angrepene oppnå strategiske mål uten nødvendigvis først å oppnå de operasjonelle målsettingene. Egnede mål kan omfatte fiendens strategiske tyngdepunkt.

⁶ Den generelle gyldigheten av dette utsagnet kan likevel diskuteres, spesielt i strid mot irregulære styrker.

Den som har fått mye av æren for denne type tenkning rundt bruk av luftmakt i nyere tid er nettopp nevnte John A. Warden. På slutten av 1980-tallet lanserte han sin såkalte «fem-ringsmodell» for bruk av luftmakt, der oppskriften på suksess gikk ut på å angripe fiendens lederskap og nøkkelpunkter hurtigst mulig og med overveldende kraft – dette for å paralisere motstanderen. Warden regnes som hovedarkitekten bak den strategiske delen av luftkampanjen mot Irak i 1991 under operasjon Desert Storm (17. januar – 28. februar). Denne luftkampanjen har i stor grad vært doktrinmessig styrende ikke bare for det amerikanske flyvåpenet, men også for en rekke politikere som fikk øynene opp for luftmaktens fortreffelighet (Henriksen, 2006, s. 97).

Den innerste av Wardens fem ringer er lederskap og dets evne til å utøve kommando og kontroll: «It was the prime target of any air campaign, and a direct hit could put an end to the enemy regime's ability to stay in power or run the affairs of state, including its war effort» (Gordon og Trainor, 1995, s. 78). Denne tenkningen stilte beslutningstakerne overfor et dilemma når det gjaldt anvendelse av luftmakt over Libya. På den ene side kunne bruk av luftmakt gi en hurtig avgjørelse av konflikten, men på den annen side kunne det også medføre en regimeendring, noe som ikke var i samsvar med den uttalte tolkningen av FN-mandatet.

Luftmaktens bidrag til landoperasjoner skjer ved å forme slagmarken gjennom målrettede angrep mot fiendens bakkestyrker og den infrastrukturen som direkte støtter disse (NATO, 2009, s. 1 – 7). Normalt skjelnes det mellom to oppdragstyper. Disse er henholdsvis såkalte interdikt- og nærstøtteoperasjoner.

Interdiktoperasjoner gjennomføres for å ødelegge, avbryte, forsinke eller nøytralisere fiendens militære potensial før det kan benyttes effektivt mot egne styrker (Forsvarets Stabsskole, 2002, s. 65). Oppdrag av denne typen utføres normalt mot mål som geografisk sett er så langt unna egne bakkestyrker at en detaljert koordinering ikke er nødvendig. Under konflikten i Libya var det grunn til å tro at dette ville innebære oppdrag rettet mot Gaddafis militære styrker og tilhørende støtteapparat eller andre grupperinger som truet sivile, dog uten at befolkningen ble utsatt for direkte fare fra de våpen som flyene avfyrt mot bakken.

Nærstøtteoperasjoner er operasjoner mot fiendtlige mål i nærheten av egne styrker. Dette er operasjoner som krever en mer detaljert samordning mellom de enkelte flytokt og mellom egne styrker på bakken og i luften,

slik at angrep på egne styrker unngås (ibid., s. 66). De våpen som avfyres, vil normalt ledes inn mot målet ved hjelp av en såkalt Forward Air Controller (FAC) som opererer på bakken. Utnyttelse av slike typer oppdrag i Libya vil dermed måtte innebære bruk av militært bakkepersonell. Gitt at dette bakkepersonellet ikke var noen form for okkupasjonsstyrke, ville bruk av FAC på bakken i Libya ikke være et brudd på Sikkerhetsrådets mandat.

Luftmaktens begrensninger i Libya

Sikkerhetsrådets beslutning om å bruke militærmakt – hovedsakelig luftmakt – for å beskytte sivile i Libya ble fattet under sterkt tidspress. Én følge av dette synes å være mangelen på en klart definert slutttilstand før luftangrepene startet. En av dem som understreket at bruk av luftmakt hadde sine begrensninger, var forsvarsanalytikeren Stephen Biddle. Biddle hevdet at luftmakt enkelt kunne utslette Gaddafis luftstyrker samt hindre ham i å bruke artilleri og panserstyrker i åpent terreng, men situasjonen ville fort kunne endres når kampene flyttet seg inn i tett befolkede områder: «especially when the multilateral action is based on protecting civilians, rather than defeating one side, a dictator willing to mix ruthless fighters with innocent non-combatants poses serious challenges to limited applications of precision air power» (Biddle, 2011).

Én konsekvens av dette dilemmaet kunne ifølge Biddle bli en langvarig utmattelseskrig, noe som ikke samsvarte med amerikanske forventninger om en kortvarig konflikt. Før de militære operasjonene ble iverksatt, skal president Obama ha uttalt at en amerikansk involvering i konflikten ville bli «limited (...) and finite (...) days, not weeks» (Cooper og Myers, 2011).

En annen begrensning ved bruk av luftmakt i Libya var at den som ble utsatt for luftangrep ville endre eget operasjonsmønster for å sikre sin overlevelse. Forfatter og journalist Patrick Cockburn uttrykte dette på følgende måte: «In air wars, the first week is usually the best. By the end of it, the easiest targets will have been destroyed and the enemy will have learnt how to hide, disperse its forces and avoid presenting a target» (Cockburn, 2011b). Dette kan, i kombinasjon med kamper i tettbefolkede områder, gjøre det vanskelig fra en luftbåren plattform å skille venn fra fiende. Selv med moderne teknologi og presisjonsvåpen er sprengkraften i våpnene så stor at risikoen for sivile

tap vil kunne hindre at målet angripes. I tilfellet Libya kunne piloten dermed i ytterste konsekvens bli en passiv observatør til overgrep og drap på sivile inne i landet.

En tredje begrensning ved bruk av luftmakt er tilgangen og kvaliteten på etterretningsinformasjon for de ulike mål som planlegges angrepet. Problemet er at høypresisjonsvåpen, uansett hvor imponerende deres nøyaktighet måtte være, «are only as good as the intelligence about the target» (Olsen, 2009, s. 281). Dette er ikke unikt for konflikten i Libya. At konsekvensene av å bombe feil mål kan gi strategisk effekt, viste blant annet NATOs bombing av den kinesiske ambassaden i Beograd 7. mai 1999 under operasjon Allied Force (24. mars – 10. juni 1999). På bakgrunn av utdaterte etterretninger fra CIA var bygningen anslått å være et serbisk militærhovedkvarter. President Milosevic utnyttet dette i propagandaøyemed, hvorpå «the cumulative impact was to delay the end of the conflict and thereby unnecessarily prolong the suffering of the ethnic Albanians in Kosovo» (ibid., s. 242). I tilfellet Libya var man fullt klar over at den type feilbombing som medfører tap av sivile liv, også kunne skape splid innad i alliansen eller koalisjonen som håndhevet resolusjonen. I sin ytterste konsekvens ville legitimiteten reduseres dramatisk, noe som ytterligere ville øke den politiske belastningen ved å gjennomføre de militære operasjonene.

I ukene forut for SR 1973 og den påfølgende militære intervensjonen er det nærliggende å anta at man vurderte en rekke ulike handlingsalternativer for bruk av militærmakt. Ulike syn på hvorledes luftmakt kunne anvendes ble også lansert i media. David Kilcullen, militæranalytiker og tidligere rådgiver for blant annet general David Petraeus i både Irak og Afghanistan, er spesialist på geriljakrigføring og opprørsbekjempelse. Kilcullen mente at luftmakten burde opptre som en slags luftbåren dommer for å «oversee what's going on on the ground from the air and ensure that nobody, regardless of what their political orientation is, takes it out on civilians» (Klein, 2011). Et slikt syn samsvarer relativt godt med en *nøkternt innskrenkende tolkning* av mandatet.

Et annet og mer utvidet syn på bruk av luftmakt over Libya ble fremholdt av general Chuck Horner, som var sjef for luftstyrkene under Golfkrigen i 1991. Han hevdet følgende: «Air power in support of rebel ground forces can defeat Gaddafi's fielded forces. This will require putting tactical air-control parties on the ground to advise the rebel forces and control air strikes» (Horner, 2011). Denne uttalelsen sikter til de erfaringer amerikanerne fikk med bruk av den såkalte «afghanske modellen» under den første fasen av operasjon Enduring Freedom i 2001. I dette operasjonskonseptet, som ble

utviklet etter terrorangrepet 11. september 2001, benyttet man med suksess en kombinasjon av lokale opprørsstyrker, spesialstyrker og egen luftmakt for å overvinne det sittende Taliban-regimet (Lyssand, 2011). Horners uttalelse vil være i tråd med *en mer robust tolkning* av mandatet.

Ovennevnte perspektiver er skissert for å illustrere noen av de utfordringene som operasjonsledelsen sto overfor når militære midler over Libya skulle brukes i tråd med de politiske målsettingene. Det var heller ikke opplagt at disse målsettingene var presist og entydig definert i mandatet. Gitt mandatets gjenstand er dette kanskje en umulighet.

Amerikansk opptakt: Operasjon Odyssey Dawn

Operation Odyssey Dawn (OOD) ble navnet på den amerikanskledede, multinasjonale koalisjonen som i første omgang tok ansvaret for å håndheve mandatet i SR 1973. Totalt tolv nasjoner deltok etter hvert med militære bidrag i koalisjonen fra og med 19. til og med 31. mars 2011. Lederansvaret ble gitt til U.S. Africa Command (AFRICOM), som etablerte en Joint Task Force for å ivareta det operasjonelle nivået.⁷ Den taktiske ledelsen av luftoperasjonene ble utført ved den amerikanske luftforsvarsbasen i Ramstein i Tyskland, hvor 17th Air Force (også kjent som U.S. Air Forces Africa) var stasjonert. Her ligger 617th Air and Space Operations Center (AOC) og hovedkvarteret til USAFE, U.S. Air Force in Europe. Basen tjener også som NATO-kommandosenter.⁸

⁷ AFRICOM, en av de ti hovedkommandoene i det amerikanske forsvaret, har hovedkvarter i Stuttgart.

⁸ Da operasjonsansvaret ble overført til NATO og Unified Protector, ble operasjonsledelsen flyttet til NATOs fasiliteter i Italia.

Slutttilstand og målsettinger

Oberst Stephen L. Hart, stabssjef ved USAFE HQ, fikk en ledende rolle i den høyintensive planleggingen av operasjon Odyssey Dawn. Han ble da øverstkommanderende for AOC. Under Luftkrigsskolens årlige luftmaktseminar i 2012 understreket han hvor utfordrende prosessen hadde vært: «Would the Air Force have liked more time to plan? Yes. Would we have liked a more refined end-state? Certainly» (Hart i Sæveraas og Owesen, 2012, s. 140). I en diskusjon med øverste leder for operasjon Unified Protector, generalløytnant Charles Bouchard, ble Hart også spurt om Odyssey Dawn hadde en klar slutttilstand. Oberst Hart svarte da: «Our end-state was to hand it over to you» (Hart, 2012).

Selv om slutttilstanden ikke var klart definert, opplevde general Carter Ham, sjefen for U.S. Africa Command, likevel at hans strategiske målsettinger var klare. I en uttalelse lørdag 19. mars 2011 understreket han at alle angrep mot sivilbefolkningen måtte opphøre. Våpenstillstand måtte implementeres. Gaddafis tropper måtte stanse fremrykkingen mot Benghazi og trekkes tilbake fra Ajdabiya, Misrata og Zawiya (Ham, 2011). Med bakgrunn i disse overordnede målene definerte Ham følgende operasjonelle målsettinger: «Our immediate military goals are to prevent further attacks by regime forces on Libyan citizens and opposition groups, especially in and around Benghazi, and to degrade the Qadhafi regime's capability to resist an internationally patrolled no-fly zone» (ibid.). De første angrepene mot Libya for å nå disse målsettingene begynte knapt to dager etter at FN hadde vedtatt Resolusjon 1973.

Luftrummet og flyforbudssonen

Tidlig om ettermiddagen lørdag 19. mars 2011 angrep franske luftstyrker området rundt Benghazi for å etablere en flyforbudssone rundt byen. Samtidig angrep de militære mål på bakken som utgjorde en trussel mot sivilbefolkningen. Det ble rapportert at fire stridsvogner tilhørende regjeringsstyrkene ble tatt ut som mål. Dette ble av mange oppfattet som en noe overraskende innledning på luftkampanjen. En luftkampanje ville

normalt bruke kryssermissiler for å svekke motstanderens evne til å føre strid i luften (Cenciotti, 2011a).

Samme kveld ble mer enn 110 kryssermissiler av typen Tomahawk avfyrt fra amerikanske og britiske fartøy, inklusive undervannsbåter (Gortney, 2011a). Målet var libyske luftvernfasiliteter lokalisert rundt Tripoli og i områder nær Middelhavet. Dette omfattet angrep mot integrerte bakke-til-luft-missilsystemer, radarer og kommunikasjonsnoder. Hensikten med angrepene var å svekke Gaddafis evne til å forsvare seg mot allierte luftangrep, samt å hindre at han brukte luftstyrker mot egen befolkning. Angrepene denne dagen markerte første fase av koalisjonens luftkampanje for å etablere en nødvendig grad av kontroll i luftrommet over Libya, inklusive opprettelsen av flyforbudssonen.

I forkant av disse angrepene hadde tre amerikanske B-2 bombefly tatt av fra Whiteman Air Force Base i USA. Natten til søndag 20. mars 2011 angrep disse en libysk flyplass i nærheten av Misrata og ødela dekningsrom tilhørende libyske jagerfly (Gortney, 2011b).

Kontraluftoperasjonene mot Gaddafis luftvernssystemer og jagerfly fortsatte de påfølgende dagene. Basert på sine analyser etter de ulike angrepene var koalisjonen trygg på at den nå hadde etablert den nødvendige kontrollen av luftrommet over Libya. En britisk generalløytnant i Royal Air Force uttalte onsdag 23. mars 2011 følgende om den libyske luftmakten og Gaddafi: «Effectively, their air force no longer exists as a fighting force and his integrated air defence system and command and control networks are severely degraded to the point that we can operate with near impunity across Libya» (Silverman, 2011).

Samtidig fortsatte koalisjonen angrepene for å svekke Gaddafis evne til å bruke egen luftmakt. Den påfølgende dagen håndhevdtes det første bruddet på flyforbudssonen: et libysk jagerfly skal ha blitt engasjert og ødelagt da flyet var i ferd med å lande på en flyplass nær Misrata (Cenciotti, 2011a). Bruken av makt i denne tidlige fasen står i kontrast til en tilsvarende episode i april. Ved et brudd på flyforbudssonen under operasjon Unified Protector ble et jagerfly tilhørende opprørerne eskortert tilbake til sin base øst i landet av to av koalisjonens jagerfly, og disse ble ikke angrepet med våpen (Pizzey, 2011).

Da operasjon Odyssey Dawn nærmet seg slutten, hadde koalisjonens kontra-luftoperasjoner ødelagt Gaddafis luftstyrker og stasjonære luftvernssystemer. Imidlertid utgjorde de mobile luftvernssystemene til Gaddafis militære styrker en fortsatt vedvarende trussel (Gortney, 2011c).

Strategiske angrep

Gaddafis hovedkvarter i Tripoli ble angrepet tidlig i operasjonen. Natten til søndag 20. mars 2011 ble Bab al-Azizia-basen truffet av flere Tomahawk-missiler. Basen, som var lokalisert rett sør for Tripoli sentrum, kom likevel til å fungere som Gaddafis hovedkvarter frem til opprørerne tok kontroll over området i slutten av august (Danahar, 2011). Et påfølgende angrep var planlagt gjennomført natten til mandag 21. mars 2011, men ble avbrutt fordi det ble rapportert om mange sivile i området (Gertler, 2011).

Hensikten med angrepene mot hovedkvarteret i Tripoli og i andre byer var å hindre kommunikasjon ut til Gaddafis militære styrker. Troen på effekten av disse angrepene kom til uttrykk i general Hams uttalelse etter de første angrepene. Hams vurdering av Gaddafi var at «we have been very effective in degrading his ability to control his regime forces» (CNN Wire Staff, 2011). Like fullt fortsatte angrepene mot Tripoli på tilnærmet daglig basis. Onsdag 23. mars ble det rapportert om minst åtte kraftige eksplosjoner i hovedstaden (Carlsen et al., 2011). Natt til søndag 27. og mandag 28. mars ble det gjennomført ytterligere angrep rettet mot Bab al-Azizia-basen (NTB/TV 2, 2011).

På siste dag av operasjon Odyssey Dawn, 31. mars, kom også den første troverdige rapporten om sivile tap som følge av angrepene i Tripoli. Vatikanets offisielle utsending i Tripoli, biskop Giovanni Martinelli, hevdet at inntil 40 sivile var drept, og kilder han stolte på rapporterte: «There have been many raids here and they are continuing, aimed at all the barracks in the city. Can you imagine the damage around these sites?» NATO hadde da akkurat overtatt ansvaret for luftoperasjonene, og øverstkommanderende Charles Bouchard lovet å undersøke påstandene (Kington, 2011).

Interdikt- og nærstøtteoperasjoner

Etter at de første angrepene hadde redusert trusselen fra det libyske luftvernssystemet, ble de første interdiktangrepene gjennomført i området rundt Benghazi, hvor trusselen mot sivilbefolkningen var størst. «Because we needed to virtually eliminate the chance of collateral damage, we used Dynamic Targeting and Strike Coordination and Reconnaissance or SCAR

tactics to search for and destroy enemy forces» (Hart i Sæveraas og Owesen, 2012, s. 144). Koalisjonens jagerfly detekterte og angrep styrker fra Gaddafis 32. brigade i morgentimene søndag 20. mars. Dette angrepet antas å ha ødelagt mer enn 70 militære kjøretøy, blant annet en rekke stridsvogner og lastebiler (Damon, 2011). Effekten av dette og påfølgende angrep beskriver oberst Hart på følgende måte: «In my view, this was the turning point in our initial efforts to save the people of Benghazi because it stopped Qadafi's ground forces and allowed subsequent targeting of regime forces where collateral damage could be minimized» (Hart i Sæveraas og Owesen, 2012, s. 144 – 145).

Det var primært de tett befolkede områdene nær kysten som var målene for koalisjonens interdiktoperasjoner de neste dagene. Onsdag 23. mars antok kontreadmiral Gerard Hueber, stabssjefen for Joint Task Force, at opprørerne hadde kontroll over Benghazi. Dette innebar ifølge kontreadmiralen at koalisjonen kunne rette mer fokus vestover. Videre understreket han:

In Ajdabiya to Misurata, our targeting priorities are mechanized forces, artillery, those (...) mobile surface-to-air missile sites, interdicting their lines of communications which supply their beans and their bullets, their command and control and any opportunities for sustainment of that activity (Hueber, 2011).

I de daglige oppdateringene under Odyssey Dawn viser den grafiske fremstillingen at opprørerne erobret et stadig større område, fra den østlige delen av Libya og vestover (Gortney, 2011c). Men situasjonen var ustabil. Ett eksempel er Ras Lanuf, hvor kontrollen over byen endret seg fire ganger i løpet av de første ukene av konflikten (Simpson, 2011). Til tross for intense angrep fra luften viste Gaddafis militære styrker evne til offensive operasjoner. I flere slike tilfeller utnyttet koalisjonen sin informasjonsoverlegenhet. Mot slutten av operasjon Odyssey Dawn ble dette demonstrert i området rundt den strategisk viktige byen Brega. Her ble det oppdaget at Gaddafi-lojale styrker forbedte en motoffensiv, og det ble besluttet å angripe: «A two-ship of Strike Eagles patrolling near Brega responded and struck the convoy, destroying between 20 and 25 vehicles, multiple artillery and triple A-pieces, and killing numerous enemy forces» (Hart i Sæveraas og Owesen, 2012, s.

145). Tiden fra deteksjon og mottak av etterretning ved AOC i Ramstein til gjennomført angrep var 22 minutter (ibid.).

Én konsekvens av luftangrepene ble at Gaddafis militære styrker skiftet taktikk. De adopterte nå opprørernes fremgangsmåte, for eksempel maskingeværer og anti-luftskyts montert bak på åpne kjøretøy. En BBC-reporter beskrev dette på følgende måte: «Now the pro-Gaddafi forces have largely switched to the use of ‘technicals’ of the kind the rebels use, the coalition will have much more difficulty identifying which ones belong on which side» (Simpson, 2011). Dette skulle bli en av flere utfordringer for NATO da de overtok ansvaret for å lede operasjonen.

NATO tar over: Operasjon Unified Protector

Under toppmøtet i Paris lørdag 19. mars 2011 hadde USAs utenriksminister Hillary Clinton gitt inntrykk av at USA ikke ville sitte i førersetet for operasjonene over Libya (Rønneberg, 2011). President Obama understreket dette synet da han få dager etter at den militære operasjonen var iverksatt, sa at «the exit strategy will be executed this week in the sense that we will be pulling back from our much more active efforts to shape the environment» (Waterfield, 2011). Obama sa videre at USA fortsatt ville støtte operasjonen militært, men ikke lede den. Det ble etter hvert klart at NATO skulle overta denne rollen, og søndag 27. mars ga NATOs generalsekretær Anders Fogh Rasmussen følgende uttalelse:

NATO Allies have decided to take on the whole military operation in Libya under the United Nations Security Council Resolution. Our goal is to protect civilians and civilian-populated areas under threat of attack from the Gaddafi regime. NATO will implement all aspects of the UN Resolution. Nothing more, nothing less (Rasmussen, 2011).

Hva som var status når det gjaldt Gaddafi og hans militære evne etter operasjon Odyssey Dawn, ble diskutert i Washington parallelt med at NATO overtok ledelsen av operasjonen. Torsdag 31. mars holdt Senatets forsvarskomiteé en høring om de militære operasjonene i Libya. Her erkjente forsvarsminister Robert Gates at Gaddafi så langt hadde vært en utholdende og farlig fiende. Videre erkjente Gates at bestrebelsene for å fjerne den libyske lederen kanskje ikke ville fungere: «You could have a situation where you achieve the military goal and not achieve the political goal of regime change» (Cassata og Baldor, 2011).

I samråd med USAs forsvarssjef, admiral Michael Mullen, ble det under denne høringen også gitt en vurdering av Gaddafis militære kapasitet etter 13 dager med luftangrep. Man anslo at denne kapasiteten var blitt degradert med så mye som 25 prosent, men la til at forholdet mellom Gaddafis styrker og opprørerne var omtrent 10 til 1 (ibid.).

Operation Unified Protector (OuP) ble navnet på den NATO-ledede, multinasjonale koalisjonen som overtok ansvaret for å håndheve FN-mandatet. Totalt 18 stater deltok med militære bidrag mellom 31. mars og 31. oktober 2011. Generalløytnant Charles Bouchard hadde den operasjonelle ledelsen og var altså øverste sjef for hele operasjonen. Han etablerte sitt hovedkvarter i egne fasiliteter ved NATO-hovedkvarteret Joint Force Command (JFC) i Napoli.

Den taktiske ledelsen av luftoperasjonene ble utført ved luftoperasjonssenteret CAOC 5 i Poggio Renatico, syd for Venezia. CAOC 5 er et multinasjonalt kommando- og kontrollsenter for alle NATO-operasjoner i sydregionen, med personell fra 13 NATO-nasjoner.⁹ Dette arbeidet ble ledet av Combined Forces Air Component Commander (CFACC) generalløytnant Ralph J. Jodice II.

Selv om det fra enkelte hold hadde vært uttrykt en optimisme om at konflikten i Libya kunne bli kortvarig, skulle operasjon Unified Protector vise seg å vare i nesten syv måneder til.

⁹ CAOC 5: Combined Air Operation Centre Five. Senteret er ett av fem operasjonssentra plassert under NATOs Allied Air Component Command for Syd-Europa, beliggende i Izmir i Tyrkia, som igjen er knyttet til JFC i Napoli.

Slutttilstand og målsettinger

I likhet med ansvarshavende for operasjon Odyssey Dawn hadde heller ikke operasjonsleder Bouchard en klart definert slutttilstand å forholde seg til. Under Luftmaktseminaret året etter fikk han spørsmål om hva som var NATOs exit-strategi i Libya. I innledningen til sitt svar sa han: «If you go fast in the planning (...) do we have a clear end-state?» Bouchard erkjente at det hadde vært vanskelig «...to get consensus on what really is the end-state that will give you your exit-strategy» (Bouchard, 2012).

Som en konsekvens av den manglende enigheten innad i NATO presenterte Bouchard etter hvert sitt eget forslag. Dette baserte seg i hovedsak på de tre vilkårene for opphør av operasjonen slik de var blitt vedtatt under NATOs utenriksministermøte i Berlin den 14. april 2011. Som tidligere nevnt ble det stilt et første vilkår om at alle militære angrep og trusler mot sivile, og områder med sivile, måtte ha stanset. For det andre måtte Gaddafis militære styrker trekke seg tilbake til sine militære forlegninger på en måte som gjorde det mulig å verifisere at dette faktisk hadde skjedd. Dette kravet gjaldt også snikskyttere, leiesoldater og andre paramilitære styrker. Disse styrkene måtte trekke seg ut av de områdene og byene hvor de oppholdt seg. Det tredje vilkåret var at Gaddafi-regimet måtte tillate umiddelbar, trygg og uhindret humanitær tilgang til alle libyere som hadde behov for slik bistand (UD, 2011e). Disse vilkårene, samt kronikken til statslederne for USA, Storbritannia og Frankrike som ble offentliggjort samme dag som utenriksministermøtet, gir et bilde av hva Bouchard hadde å forholde seg til.

I månedsskiftet mai/juni anså Bouchard at det mest komplekse scenarioet for en slutttilstand ville være følgende: «...Saif al-Islam¹⁰ standing up and saying, my father just retired, I am taking over, I love the Libyans and I am going to stop all the violence» (Bouchard, 2012). Dersom dette hadde inntruffet, og overgrepene mot sivilbefolkningen hadde stoppet, ville situasjonen ifølge Bouchard ha vært at «...our mandate would pretty much have been met, but would the strategic/political objective been met at the same time?» (ibid.).

¹⁰ Saif al-Islam Gaddafi: Muammar al-Gadaffis nest eldste sønn, og til tider de facto statsminister. Annonserte i juni 2011 sammen med sin far at de var villige til å holde demokratiske valg, og at Muammar al-Gadaffi ville tre til side hvis han tapte. Tilbudet ble avslått av både NATO og opprørerne. Anklaget av Den internasjonale straffedomstolen for forbrytelser mot det libyske folk (tortur og drap). Arrestert 19. november 2011.

Mot slutten av september var situasjonen radikalt endret. Kun tre mindre områder var kontrollert av Gaddafi-lojale styrker; resten av Libya var kontrollert av opprørerne. Igjen spurte Bouchard sine overordnede: «What will it take for NATO to say we are done?» Hans øverstkommanderende SACEUR¹¹, admiral James G. Stavridis, henvendte seg til Det nordatlantiske råd¹², og et sett med kriterier ble etablert. Disse forutsatte blant annet at alle fiendtligheter måtte opphøre. NATO skulle også sikre at ingen konvensjonelle styrker skulle kunne komme tilbake og gjenoppta kampen. I tillegg måtte Gaddafis kommando- og kontrollapparat være satt ut av drift (Bouchard, 2012).

Strategi og tyngdepunktsvurdering

I sin vurdering av den komplekse oppgaven han var satt til å løse med militære midler, var Bouchard klar på følgende: «We could not get involved into a furball because we did not know who was who»¹³ (Bouchard, 2012). Mot slutten av Odyssey Dawn hadde det oppstått utfordringer med å skille partene fra hverandre, da Gaddafis styrker skiftet taktikk, samtidig som militært materiell kunne skifte side flere ganger i løpet av én trefning. Bouchards strategi ble å fokusere på fire målkategorier: 1) store troppekonsentrasjoner, 2) kommunikasjonslinjer, 3) ammunisjonsdepoter, forsvars- og beredskapslagre, samt 4) kommando- og kontrollfasiliteter (ibid.). Videre understreket han at operasjonene *ikke* gikk ut på ødeleggelse, men beskyttelse:

Our job was not to search and destroy the enemy, our job was to protect civilians. As long as orders were being given to troops and troops were engaging we operated in the area and took whatever part of the chain of command – reigning from the person shooting to the person giving the order (Bouchard i Sæveraas og Owesen, 2012, s. 128 – 129).

¹¹ SACEUR: Supreme Allied Commander Europe (øverstkommanderende for de allierte stridskreftene i Europa).

¹² North Atlantic Council (NAC) – det øverste politiske beslutningsorgan i NATO-alliansen.

¹³ Furball: eg. pelsklump; brukt om slåsskamp så busta fyker; dyrekarneval eller kostymerparty med dyretema, ifølge *Urban dictionary*: «An orgy performed by humans that are dressed as animals».

Når det gjaldt tyngdepunktsvurdering for Unified Protector, ble det innledningsvis operert med tre tyngdepunkter; to som skulle forsvares og ett som skulle angripes. Det første, tyngdepunktet til opprørerne, var definert som byen Benghazi og opprørernes evne til å kontrollere denne. At byen måtte forsvares, ga seg selv, for som Bouchard uttrykte det: «If Benghazi fell, the NTC fell and the fuel that energized the revolution would have disappeared» (ibid., s. 129).

For NATOs vedkommende ble tyngdepunktet definert som alliansen selv, eller mer presist evnen til å holde alliansen samlet under operasjonene. Dette kan synes å ha virket inn på Bouchards føringer om nulltoleranse i forhold til utilsiktet skade på sivilbefolkningen. En konsekvens av dette var at alle bomber som ble sluppet under Unified Protector var presisjonsstyrte våpen.

Gaddafi-regimets tyngdepunkt ble vurdert til å være Libyas hovedstad Tripoli, fordi «...that's where the orders came from» (ibid.). I Tripoli lå regimets viktigste kommando- og kontrollfasiliteter, herunder Bab al-Azizia-basen, som Gaddafi blant annet benyttet for å gi ordre og retningslinjer til sine styrker. Hensikten med å ramme disse fasilitetene var å svekke Gaddafis mulighet til å kommunisere med egne styrker, og dermed ta fra ham evnen og viljen til å angripe egen sivilbefolkning. Mål i Tripoli ble derfor angrepet helt fra de innledende operasjonene over Libya og frem til opprørerne tok fullstendig kontroll over byen den 28. august. Totalt ble nærmere 20 prosent av de målene NATO hevdet å ha angrepet og/eller ødelagt i operasjonen over Libya, lokalisert i området Tripoli (Rogers, 2011).

Operasjon Unified Protectors tre faser

I sin redegjørelse for Stortinget den 9. mai 2011 forklarte forsvarsminister Grete Faremo at NATOs operasjonsplan var inndelt i tre hovedfaser. Innledningsvis la man vekt på å stabilisere situasjonen inntil videre. Dette skulle skje ved å angripe bakkebaserte enheter og installasjoner som utgjorde en umiddelbar trussel mot sivilbefolkningen. Deretter skulle man vektlegge strategiske mål av betydning for Gaddafi-regimets evne til kommando, kontroll og ledelse. Endelig skulle man sikre at regimet på lengre sikt overholdt Sikkerhetsrådets resolusjoner (Faremo, 2011a). Dette skulle sikres gjennom operasjonens tre hovedfaser: stabilisering, bombing av strategiske mål, og langsiktig effekt (Bouchard i Sæveraas og Owesen, 2012, s. 129f).

Fase 1: stabilisering

Sett i forhold til den innledende OOD var OUP en svært krevende operasjon. Ifølge Bouchard beskrev SACEUR forskjellen i uformelle ordelag slik: «Odyssey Dawn was like going to the rifle range (...) but when NATO came and took over the mission, we went hunting...» (Bouchard, 2012). Bouchard indikerte her at målvalgsprosessen var mer komplisert og tidkrevende under Unified Protector enn under Odyssey Dawn, samtidig som NATOs kompetanse på denne prosessen – og ikke minst tilgang til etterretningsinformasjon – ikke tilsvarte amerikanernes nivå. En annen utfordring for NATO var at Gaddafis militære styrker hadde skiftet taktikk og innledet en offensiv øst i landet. For å hindre at Benghazi falt, ble det viktig for NATO å stoppe Gaddafis offensiv og stabilisere situasjonen.

For å beskytte sivile gjennomførte den NATO-ledede koalisjonsstyrken daglige angrep mot blant annet Gaddafis bakkestyrker, luftvern- og artillerisystemer, ulike militære lagre samt kommando- og kontrollfasiliteter. Dette foregikk over store deler av Libya, og ressursene ble dermed spredt over et stort område. Øverstkommanderende for opprørsbevegelsen i Libya, Abdul Fatah Younis¹⁴, kritiserte i begynnelsen av april NATO for å være for passiv, og spurte: «Hva gjør NATO? De bomber litt her og litt der, mens innbyggerne står i fare for å bli utryddet» (Grosvold, 2011). Som svar på kritikken uttalte en av NATOs stabsoffiserer den 5. april: «The operational tempo remains, but we have seen a change of tactics. When human beings are used as shields we don't engage» (Pawlak, 2011). Han bekreftet imidlertid at NATOs luftangrep ved en misforståelse hadde drept flere sivile (opprørere) i byen Brega. Det hører med til historien at opprørsledere anmodet NATO om å fortsette operasjonen, som så langt hadde redusert Gaddafis militære kapasitet med 30 prosent (ibid.).

I perioden fra april/mai og frem mot juni var frontlinjene mellom Gaddafis militære styrker og opprørerne flytende. Samtidig økte opprørerne i perioden mars til august gradvis sin kontroll i takt med NATOs økende angrep mot Gaddafis militærapparat. Denne utviklingen kunne følges i NATOs oppdaterte kart over frontlinjene (NATO, 2011b). En amerikansk nyhetsreportasje den 24. mai 2011 gir et inntrykk av hvordan luftoperasjonene kan ha foregått i denne perioden:

¹⁴Younis var opprinnelig general og innenriksminister, men gikk over til opprørsbevegelsen 22. februar 2011. Younis ble drept (skutt og deretter brent) under uklare omstendigheter 28. juli 2011.

The daily strikes include targets assessed in advance, from mobile missile launchers to command-and-control sites in the capital, which NATO officials said were attacked with 28 bunker-busting satellite-guided bombs on Tuesday night. But there are also fleeting targets of opportunity, like the Libyan warship on Sunday, as well as tanks, artillery or pickup trucks outfitted with heavy guns that are spotted in hiding places, vetted swiftly and hunted down, often in minutes (Schmitt, 2011).

Den amerikanske generalmajoren Stephen Schmidt, som hadde kommandoen over 24 fly med Airborne Warning and Control System (AWACS), konkluderte med at «we're grinding down the regime» (Schmitt, 2011).

Fase 2: bombing av strategiske mål

Det er vanskelig å peke på en klar overgang mellom de ulike fasene i OUP. Samtidig ble det klart at det etter hvert skjedde en dreining i bruken av luftmakt. Dette begynte etter hvert som NATO opplevde at situasjonen de overtok i begynnelsen av april, var blitt stabilisert. Gaddafis offensiv hadde stoppet opp og var i visse områder reversert. Bouchard beskriver dette som en «build-up phase», hvor opprørsstyrkene over en lengre periode bygde opp sin militære kapasitet for deretter å starte en motoffensiv, primært mot Tripoli (Bouchard i Sæveraas og Owesen, 2012, s. 129).

De strategiske NATO-angrepene ble i hovedsak rettet mot kommando- og kontrollfasiliteter i Tripoli. Selv etter en to måneder lang kampanje ble det fortsatt rettet angrep mot Bab al-Azizia-basen, og disse ble intensivert fra slutten av mai (Burns, 2011). Samtidig åpnet man for en utvidelse av mål som kunne tas ut ved bruk av interdiktoperasjoner. I begynnelsen av juni uttalte generalmajor Lunde at man om nødvendig kunne «...angripe sivile kommunikasjonsentra, veier og annen sivil infrastruktur som blir brukt av Gaddafis militære styrker» (Staveland, 2011a).

Tidlig i juni ble også britiske og franske kamphelikoptre tatt i bruk av NATO. Disse helikoptrene var mer anvendelige enn fly for å finne og angripe mål

på bakken, ikke minst kjøretøy, som var vanskelige å oppdage fra mye større høyde. Ifølge Bouchard ga bruken av kamphelikoptre NATO-operasjonen «fleksibilitet til å spore og gå i kamp med pro-Gaddafi-styrker som har sivile som mål og som forsøker å skjule seg i befolkede områder» (Auestad, 2011). Bruken av kamphelikoptrene var ytterligere et element for å øke det militære presset mot Gaddafis militære styrker. Hvordan NATO så for seg at dette vil ende, ble uttrykt av den militære pressetalsmannen for Unified Protector i midten av juni, oberstløytnant Mike Bracken:

Thanks to the effectiveness of NATO military pressure, Qadhafi's time is up. His troops are demoralized. His generals and his ministers are leaving him. The Libyan people don't want him. Qadhafi will not win this fight. He must go. NATO has the upper hand and we will continue to keep up the pressure until Qadhafi's ability to terrify and oppress the Libyan people crumbles. Qadhafi's only future is out of power and out of Libya (NATO, 2011a).

Mot slutten av juli hadde kombinasjonen av NATOs angrep mot Gaddafis militære styrker og opprørernes oppbygning av sin militære kapasitet gjort det mulig for opprørerne å starte sin offensiv for alvor. Dette gjorde det lettere for NATO, ifølge det engelske tidsskriftet *RUSI Journal*, å kraftsamle egne etterretningsressurser mot Tripoli; dette åpnet igjen opp for en mer intens NATO-bombing av hovedstaden (RUSI, 2011, s. 5).

Opprørernes hemmelige plan for å ta kontroll over Tripoli gikk under navnet Operation Mermaid Dawn. Planleggingsarbeidet skal ha begynt i april. Flere av nasjonene som deltok i Unified Protector, hjalp opprørerne med angrepsforberedelser og tilrettelegging (Nakhoul, 2011).¹⁵ Videre skal opprørerne ha gitt detaljert målinformasjon til NATO. For eksempel insisterte brigader Abdulsalam Alhasi, sjef for opprørernes operasjonssenter i Benghazi, på at

¹⁵ Nakhouls reportasje for Reuters (6. september 2011) er en omfattende studie med bidrag fra en rekke nyhetsmedarbeidere i flere verdensdeler. Reportasjen belyser særlig de digitale mediens rolle i kampen om et regimeskifte i Libya, og viser hvordan strategisk etterretningsinformasjon fra regimet ble hentet ut og overlevert på minnepinner – blant annet via en cateringmedarbeider som jobbet for Gaddafis regjering. Informasjonen ble senere overlevert NATO.

vestlige spesialstyrker ikke var involvert i selve kampene, men støtten kom i form av bombekampanjen og trening av opprørsstyrkene: «They complied with our (bombing) requirements, immediately sometimes, sometimes we had a delay. We had the information on the ground about the targets and relayed it to them» (ibid.). Angrepet startet om kvelden lørdag 20. august, og åtte dager senere hadde opprørerne tatt kontroll over Tripoli. Dette sammenfaller med den datoen NATO avsluttet bombing av målene i området.

For operasjon Unified Protector innebar opprørernes seier i Tripoli at Gaddafis tyngdepunkt var brutt ned. Bouchard beskriver dette slik: «Once that was dismantled it toppled the rest» (Bouchard, 2012). Likevel medførte ikke dette at ordrer ut til Gaddafis militære styrker stoppet opp, ifølge NATO. Den militære kampanjen fortsatte således inn i den avsluttende fasen.

Fase 3: langsiktig effekt

Ifølge Bouchard var fase 3 «a mop-up phase from our perspective» (Bouchard i Sæveraas og Owesen, s. 130). NATOs målsetting om langsiktig effekt, i den forstand at Gaddafi-regimet på lengre sikt måtte overholde Sikkerhetsrådets resolusjoner, må ses i lys av de føringer Bouchard fikk av sine overordnede i NATOs kommandokjede. Det synes som om oppmerksomheten i denne fasen først og fremst var rettet mot å tilintetgjøre Gaddafis kommando- og kontrollapparat. Samtidig synes det å ha vært en sammenheng mellom hvor NATO prioriterte sine mål og hvor opprørernes offensiv ble satt inn.

Shawn Fitzgerald har i sin masteroppgave sett på nettopp denne sammenhengen. Han trekker frem tre ulike tilfeller som tar utgangspunkt i NATOs egne operasjonelle sammendrag for Unified Protector (Fitzgerald, 2011). Det første tilfellet omhandler opprørernes offensiv mot byen Zlitan, som ligger langs kysten øst for Tripoli. NATOs bombing i dette området korresponderte nøyaktig med den taktiske situasjonen på bakken. Det synes ikke som om Zlitan var ansett som et strategisk viktig mål ved starten av kampanjen, idet ingen mål ble tatt ut i dette området før opprørerne angrep. Etter at Zlitan falt, ble byen ikke bombet igjen.

Et annet tilfelle er byen Bani Walid, som ligger et stykke sydvest for Zlitan. Dette var et av de få områdene hvor Gaddafis styrker hadde kontroll

i konfliktens siste fase. NATO angrep nesten ingen mål i dette området før opprørerne grupperte sine styrker i forkant av offensiven mot byen. Antall angrep fra luften eskalerte tidlig i september, og opphørte da opprørerne hadde nedkjempet motstanden i byen i oktober (ibid.).

Det tredje og siste tilfellet er byen Sirte (beliggende ved kysten øst for Zlitan og Bani Walid), som også var Gaddafis fødeby. Her hadde NATO gjennomført gjentatte angrep gjennom hele konflikten, ettersom store deler av Gaddafis ledelsesapparat var lokalisert i området. Likevel ser det ut til at det i siste fase skjedde en markant økning i antall NATO-angrep. Denne økningen korresponderte med opprørernes egen offensiv mot byen (ibid.).

Det var også i Sirte at de siste målene ble angrepet fra luften under operasjon Unified Protector. Om morgenen den 20. oktober oppdaget en ubemannet luftbåren sensor av typen Predator en kolonne med omtrent 75 kjøretøy som var i ferd med å forlate byen (Cenciotti, 2011d). I kolonnen var det elleve bevæpnede militære kjøretøy. Disse ble vurdert til å utgjøre en betydelig trussel mot den lokale sivilbefolkningen, og det ble derfor besluttet å bruke våpen (NATO, 2011c). Som et resultat av det første angrepet spredtes kolonnen, og like etter forsøkte en gruppe på 20 kjøretøy å forflytte seg sørover i høy hastighet. Man vurderte igjen at disse utgjorde en nært forestående trussel mot sivile. Franske jagerfly som patruljerte i området avfyrte derfor en 250 kilos bombe mot kolonnen og ødela ti kjøretøy (ibid.). Opprørsstyrker kom raskt til stedet, og det skulle snart vise seg at Gaddafi hadde vært med i et av disse kjøretøyene. Han ble først tatt til fange, men ble så skutt og drept under uklare omstendigheter (Sheridan, 2011). NATO har i ettertid hevdet at man ikke visste at Gaddafi var med i kolonnen. Dette var informasjon som tilkom alliansen senere, blant annet gjennom åpne kilder og alliert etterretning (NATO, 2011c).

Angrepet den 20. oktober var det siste engasjementet under Unified Protector. I perioden fra denne dagen og frem til operasjonen ble avsluttet den 31. oktober, ble det fløyet 24 angrepstokt uten at våpen ble benyttet. Bouchard oppsummerte operasjonen på følgende måte: «Violence, or threat of violence against the population continued till the bitter end, and it continued until orders stopped coming, and the orders stopped coming when the senior leadership, the leader, was actually killed» (Bouchard, 2012).

Bakkestyrker og støtte til opprørerne

«There were no NATO forces employed in Libya», ifølge Bouchard (2012). Ikke desto mindre er det en rekke åpne kilder som hevder at samtidig som luftoperasjonene pågikk, gjennomførte spesialstyrker fra flere stater egne operasjoner inne i landet. Det antas å ha vært styrker fra åtte ulike stater inne i landet, samt et ukjent antall amerikanske CIA-agenter i operasjonsområdet (RUSI, 2011).

De første rapportene om bruk av spesialstyrker i Libya kom allerede i slutten av februar 2011. Dette var britiske styrker som skulle evakuere egne borgere (Meo, 2011b). Fra amerikansk hold ble det rapportert om skjulte operasjoner hvor agenter samlet etterretningsinformasjon og opprettet kontakt med opprørerne (Mazzetti og Schmitt, 2011). Under et møte i april mellom Frankrikes president Nicolas Sarkozy og lederen for Det nasjonale overgangsrådet i Libya, Mustafa Abdel-Jalil, kom det signaler om at Frankrike og Italia ville sende militære liaisonoffiserer til Libya. Disse skulle slå seg sammen med de britiske styrkene som allerede var i landet. Ifølge den britiske utenriksministeren William Hague skulle liaisonoffiserene hjelpe opprørerne med å forbedre sin militære organisasjonsstruktur, kommunikasjonslinjer og logistikk (Cowell og Somaiya, 2011; Jarry og Georgy, 2011).

En annen stat som skal ha vært sterkt involvert i organisering og trening av opprørerne, er Qatar. En talsmann for opprørsstyrkene uttalte at «Qatar had stood by us from the very beginning, even before it was announced that they were here» (Walker, 2011).

I tillegg til å bistå med organisatorisk utvikling og trening av opprørsstyrkene, støttet enkelte nasjoner også opprørerne med ulike typer materiell samt våpen. Storbritannia leverte i april 2011 blant annet kommunikasjonsutstyr og skuddsikre vester til opprørsstyrkene (Mulholland, 2011). Amerikanerne bisto med blant annet kjøretøy, drivstoff, containere, ambulanser, medisiner og radioer (Sherwood, 2011). Når det gjaldt våpen, innrømmet Frankrike i juni 2011 at de hadde forsynt opprørerne med både håndvåpen og anti-stridsvognsystemer (Birnbau, 2011; Nakhoul, 2011). Denne type støtte kan anses som brudd på våpenembargoen beskrevet i sikkerhetsrådsresolusjonene 1970 og 1973. FN åpnet våren 2012 en undersøkelse som skal vurdere Frankrikes og Qatars rolle i forhold til dette spørsmålet (Lynch, 2012).

I sin vurdering av hvordan opprørerne i Libya kunne utvikle seg til en effektiv kampstyrke trekker forsker ved tenketanken RUSI, Shashank Joshi, frem betydningen av den støtten opprørerne fikk. Han henviser til den afghanske modellen: «In short, rebel effectiveness improved as the Libyan campaign converged on the so-called 'Afghan model': airpower coordinated with indigenous ground forces, bolstered in various ways by small contingents of special forces» (RUSI, 2011, s. 11).

Den aktiviteten som foregikk på bakken, var ikke ukjent for ledelsen av Unified Protector. Samtidig anså Bouchard at bruken av spesialstyrker var et nasjonalt anliggende, på lik linje med etterretning. Han var klar over at informasjon fra ulike staters styrker på bakken ble videresendt inn i NATOs målvalgsprosess gjennom nasjonale etterretningskanaler. Av prinsipp skulle denne informasjonen alltid bekreftes av minst én annen kilde, men det er åpenbart at Bouchard ikke var komfortabel med situasjonen:

As for the situation on the ground, whatever nations opted to do, that was a national issue. I did not control them. I did not coordinate with them. But it was fed through the intelligence network, and then we would proceed with it. Now, remember each nation also has access to the ATO [Air Tasking Order], has access to the plans, and they knew what we were doing. And deconfliction then is a national issue and not a NATO issue. Was that good? No. Would I have liked to have a little bit more [control]? Yes! (Bouchard, 2012)

I praksis ble hvert enkelt støttetiltak håndtert langs nasjonale linjer. De ulike nasjonene var alle klar over NATOs retningslinjer, direktiver og handlinger. Ulike stater kunne dermed delta med ett sett styrker i den NATO-ledede operasjonen, samtidig som de brukte andre nasjonale styrker på bakken i Libya for å ivareta særegne nasjonale interesser.

Kapittel 4

Nasjonal kontroll i skarpe operasjoner?

I de foregående kapitlene har vi sett nærmere på de politiske føringene og militære operasjonene i Libya, hovedsakelig fra et internasjonalt perspektiv. I dette kapitlet vil vi beskrive Norges bidrag til operasjonene. Kapitlet omhandler taktiske, operative og strategiske avveininger som måtte gjøres av norsk militært personell, sammenholdt med de politiske føringene. Den norske innsatsen plasseres altså inn i de allierte operasjonene ved å drøfte ivaretagelsen av nasjonal kontroll i den flernasjonale kommandostrukturen. I redegjørelsen for de norske lufttoktene trekker vi i stor grad på personellens erfaringer og refleksjoner.

Som tidligere nevnt skulle de norske styrkene ikke bare sikre at kamphandlingene var i tråd med FN-mandatet, men også påse at et sett særnorske vilkår ble fulgt. Det norske bidraget skulle, som vi husker, ikke aktivt bistå opprørsstyrker på bakken med å gjennomføre en regimeendring. Videre skulle man sørge for at norsk lov og norske folkerettslige forpliktelser ble fulgt. Mer spesifikt skulle kampflybidraget ha norske offiserer i posisjoner som kunne påse at de norske jagerne ikke gjennomførte oppdrag som var i strid med norske forpliktelser og begrensninger. I det følgende skal vi se at kamphandlingene i Libya stilte de norske styrkene overfor en rekke dilemmaer.

Norsk bidrag på hundre timer

Ifølge forsvarsminister Grete Faremo tok det hundre timer fra beslutningen ble tatt på øverste politiske nivå i Norge til de norske kampflyene tok aktivt del i operasjonene (Faremo, 2011b).¹⁶ I løpet av disse høyintensive timene – 4 døgn og 4 timer – ble det norske kampflybidraget satt opp og overført til basen i Souda Bay på Kreta hvor styrken skulle operere fra. Styrken bestod av seks F 16-jagerfly og et mannskap på omtrent 150 personer.

Den politiske beslutningsprosessen var i seg selv ekstrem. I ettertid ble det påtalt at regjeringen Stoltenberg II «tok beslutningen om å sende kampfly på mobiltelefon» (Johansen, 2011). Det hele stod i sterk kontrast til oppdragets dimensjoner. «Dette er den mest omfattende og intensive operasjonen Luftforsvaret har deltatt i siden 2. verdenskrig, da Luftforsvaret ble etablert», erklærte brigader Per Egil Rygg i ettertid. Rygg var sjef for oppsettende avdeling for det norske bidraget (Rygg, 2011).

De norske kampflyene deltok i operasjoner over Libya fra torsdag 24. mars til og med søndag 31. juli 2011. I løpet av denne tiden slapp de 588 bomber av ulike typer mot elleve ulike målkategorier (Sæveraas og Owesen, 2012; Forsvaret, 2011; Libell, 2012;). Til sammenligning hadde norske kampfly før Libya-konflikten bare sluppet åtte bomber i skarpe operasjoner på 66 år – regnet i hele tidsrommet etter andre verdenskrig.

Den første måneden av operasjonen holdt de norske jagerflyene «et historisk høyt operasjonstempo» (Lunde i Sæveraas og Owesen, 2012, s. 100). I løpet av juni ble antall fly derfor redusert fra seks til fire. Regjeringen besluttet tidlig i juni også at Norge skulle avslutte kampflybidraget den 1. august 2011 – dette med henvisning til at Norge var en liten nasjon med et lite luftforsvar (FD, 2011c). I forbindelse med avslutningen av kampflybidraget understreket statsministeren at Norge skulle fortsette å bidra, men på andre måter enn med fly i operativ tjeneste: «Etter 1. august vil Norges bidrag til den videre operasjonen være ti stabsoffiserer som skal inngå i NATOs kommandokjede, hovedsakelig ved luftoperasjonssenteret i Poggio Renatico i Italia, og bidra til taktikk og utvelgelse av bombemål» (NTB, 2011b).

¹⁶ Uoffisielt klarsignal til oppsetting ble gitt fredag 18. mars, mens Faremo trolig refererer til regjeringens beslutning søndag 20. mars. De første to jagerne lettet fra Bodø til NATO-basen på Kreta mandag 21. mars. Offisielt ble den norske deltakelsen først formelt vedtatt i ekstraordinært statsråd onsdag 23. mars – dagen før de norske jagerne første tokt i Libya.

Enten det var i luften eller i kommandokjeden, ble de norske styrkene stilt overfor en rekke dilemmaer. utfordringene var spesielt mange siden forberedelsene til hva operasjonene over Libya skulle innebære, ble særdeles hektiske.

«Tatt på senga»: Komprimerte forberedelser

Planleggingen og oppbygningen av det norske styrkebidraget startet dagen etter at vedtaket om Resolusjon 1973 ble fattet i FNs Sikkerhetsråd i New York. Fredag 18. mars utstedte generalinspektøren for Luftforsvaret en varslingsordre til oppsettende avdeling, 132 luftving ved Bodø Hovedflystasjon. Dette utløste ifølge avdelingssjefen et intensivt planarbeid: «Vi etablerte en ekstremt komprimert planleggingsprosess med møter cirka hver time i begynnelsen, etter hvert annenhver time. Dette betyr at vi klarte å komprimere flere måneders planlegging inn i én helg» (Rygg, 2011). Brigaderen understreker at normalt vil man ha fra to til åtte måneders varsel for å forberede denne typen styrkebidrag. Dette gjelder både i forhold til

utarbeidelse av planverk, personelloppsetning, ordrer og materielloppsetning/logistikkplan som i seg selv er helt enorm i omfang (...) Dere kan jo selv tenke dere hvor enkelt det ville vært å planlegge en familietur hvor du uforberedt starter planlegging lørdag for så å dra på en tre måneders tur mandag (ibid.).

Nestkommanderende ved Forsvarets operative hovedkvarter, generalmajor Morten Haga Lunde, uttrykte det slik: «FOH fikk politiske og militære føringer på at Norge skulle bidra med seks F-16 i løpet av kvelden og formiddagen 18. og 19. mars. Jeg tror vi trygt kan si at vi ble tatt på senga» (Lunde, 2012; se også Sæveraas og Ovesen, s. 93).

For å kunne gjennomføre de handlingene som ordren innebar, måtte oppsettende avdeling få en rekke dispensasjoner fra Forsvarets gjeldende regelverk. Her møtte innsatsforsvaret utfordringen med å bruke styrker som

ikke sto på beredskap. Det ble fort klart at virksomhetsstyringen i Forsvaret under slike forutsetninger ikke harmoniserte med kommando og kontroll (K2). Med andre ord var den daglige driften ikke tilpasset ledelsen av militære operasjoner i en slik iverksettingsordre. Som en av pilotene uttrykte det: «Heldigvis var det helg da varslingen kom, så slapp vi å vente på byråkratiet». I kampen om innflytelse har beredskapshensyn åpenbart måttet vike til fordel for fredstidsbestemmelser i Forsvarets regelverk (Heier, 2012).

«I samråd med GIL [Generalinspektøren for Luftforsvaret] plukket vi ut Luftforsvarets mest erfarne F-16-skvadronsjef som styrkesjef», forklarte brigader Rygg i ettertid (Rygg, 2011). Oberstløytnant Bård Solheim ble varslet mens han var på ferie og returnerte til Bodø lørdag 19. mars. I FOHs fasiliteter inne i fjellet på Reitan var planleggingen i full gang, og styrken forberedte seg på å løse alle typer oppdrag, både luft-til-luft og luft-til-bakke. På spørsmål om hvilken forhåndsinformasjon han fikk med tanke på hva som var forventet i forhold til mandatet og eventuelle norske restriksjoner, svarer styrkesjefen: «Egentlig veldig lite. Jeg tror ikke det var så veldig mange som hadde noen klare formeninger om verken hva vi skulle, eller hvor langt vi skulle gå, eller noen ting» (Solheim, 2012).

Oberstløytnant Hans Jørgen Nordskog møtte ved sitt arbeidssted på FOH lørdag 19. mars 2011. Hans inntrykk den formiddagen var: «Først, da jeg kom opp her, så var det litt sånn kaotisk. Hva skal vi egentlig gjøre, hvor skal vi, hva slags operasjon skal vi i? Vi brukte ganske mye tid og ressurser på å få i gang en *site survey*, og finne ut hvilken base F-16-bidraget kunne få plass på» (Nordskog, 2012b). Videre var det noe usikkert hvilken operasjon den norske styrken skulle delta i. «Vi så etter hvert at sammenhengen mellom det å reise tidlig ut, ikke samsvarte med når NATO ville være klar» (ibid.).

Om ettermiddagen lørdag 19. mars kom iverksettelsesordren, noe som endret forutsetningene for det allerede høyintensive planarbeidet radikalt: «Lørdag kveld var det ikke lenger snakk om å gjøre seg klar og dra, men å dra og så gjøre seg klar» (Solheim, 2012). På søndag ettermiddag ble det etter hvert klart at styrken skulle inngå i Operation Odyssey Dawn. Parallelt med de forberedelser som ble gjort ved oppsettende avdeling, forberedte FOH seg på å overta kommando over styrken etter at denne var meldt klar til forsvarssjefen. Deretter skulle den nasjonale operative kontrollen overføres til den USA-ledede koalisjonens kommandostruktur i Ramstein. For å ivareta sjef FOHs interesser og ansvar ved luftforsvarsbasen jobbet man med å etablere et liaisonteam. I første omgang besto dette kun av én offiser. Det måtte også

etableres et såkalt Red Card Holder-team. Red Card-holdere var nasjonale offiserer som skulle sikre at norske F-16 ikke ble brukt på tvers av norske interesser (man nedlegger da veto i form av såkalt rødt kort).

Samme ettermiddag ble Hans Jørgen Nordskog utpekt til å være liaison og Red Card Holder. I forhold til hva denne funksjonen konkret kom til å innebære, sier han følgende: «Det tenkte vi ikke på. Hva skulle Red Card Holder gjøre, og hvordan skulle vi sette opp det teamet der? Vi hadde ikke noen gode tanker rundt sammensetningen, eller utstyrsoppsett, og ikke noen tanker om at han burde ha en instruks eller samtale med sjef FOH før avreise» (Nordskog, 2012b).

Søndag 20. mars reiste forpartiet (*Theatre Enabling Force*), og mandag 21. mars lettet de første F-16-flyene fra Bodø for å overføres til en av NATOs flybaser. Aktuelle baser var enten Sicilia, Sardinia eller Kreta. Ifølge Lunde gikk det «faktisk så fort at da flyene tok av fra Bodø var det fortsatt ikke sikkert hvilken base de skulle lande på» (Lunde i Sæveraas og Owesen, 2012, s. 93). Det videre forløpet etter ankomst Kreta beskrives av styrkesjef Solheim på følgende måte: «Vi heiv oss på et tog som gikk i full fart. Da vi begynte torsdagen, så var jo amerikanerne i gang. Og de har gjort dette her før, og det var fullt tog med alt av ressurser, ordentlig krig. Så det var en ganske røff start» (ibid.).

Solheim fortalte senere at de fleste dokumentene som omhandlet selve operasjonen, ble lest først *etter* at styrken ankom Souda Bay. Det var først på basen at styrkesjefen for første gang så at Norge ikke formelt hadde pålagt kampflybidraget spesielle operative begrensninger, såkalte *caveats*: «Da jeg leste det, så var det sånn, stemmer dette? Så jeg måtte ta noen telefoner og høre om det stemte, dette her» (Solheim, 2012).

En av de første norske pilotene som få dager etter ble sendt over Libya, fremhevet i ettertid: «Det var mange som fortjente skryt i forbindelse med den ekstremt raske istandsettelsen av bidraget – logistikken var som sagt imponerende. De vi samarbeider med i andre operative miljøer hadde vanskelig for å fatte hvor hurtig det hele gikk, gitt at ingen sto på noen slags form for beredskap. Vi var i gang på tre dager – det er raskt» (Bergland, 2011, s. 23–24).

Parallelt med oppsetting av kampflybidraget jobbet FOH med å sette sammen liaisonteamet, som i første omgang skulle etablere seg i Ramstein i

Tyskland ved det operasjonelle hovedkvarteret for OOD.¹⁷ Tidlig mandag 21. mars 2011 fløy oberstløytnant Nordskog ned til Ramstein sammen med to enhetsrepresentanter med F-16-bakgrunn (Nordskog i Sæveraas og Owsen, 2012, s. 103).

Vi hadde ingen skriftlig instruks helt i utgangspunktet, så når vi satt og leste dokumenter og sånne ting, så skjønte vi på en måte etter hvert at vi har ikke noen føringer, så vi måtte avklare en del ting hjem (Nordskog, 2012b).

Nordskog og de to andre i teamet oppdaget fort at det var for krevende å drive 24-timers operasjoner med to enhetsrepresentanter og én Red Card Holder. For å sikre at de politiske norske føringene ble fulgt, trengte man også en militærjurist. Dette ba de om og fikk sendt ned få dager etter (Nordskog i Sæveraas og Owsen, 2012, s. 103 – 104). Samme morgen som de norske styrkene skulle ut på sitt første tokt i Libya, torsdag 24. mars, fikk oberstløytnant og sjefsjurist ved FOH, Per-Thore Bråthen, ordre av generalmajor Lunde om å delta i Odyssey Dawn. Meldingen ble gitt under morgenmøtet ved FOH. Få timer senere satt juristen på flyet til Tyskland med oppdrag om å vurdere de rettslige grunnlagene for potensielle bombemål som norske jagerflypiloter skulle angripe over Libya. Sammen med Bråthen var kollega Tore Svendsen, også han veteranpilot: «Vi fikk få norske politiske føringer før vi reiste», forteller militærjuristen (Bråthen ifølge Libell, 2012, s. 6, s. 9).

Også oberstløytnant Eirik Solem opplevde i forberedelsesfasen en viss usikkerhet med hensyn til hva liaisonoffiseren skulle gjøre i denne operasjonen, selv om han rakk en samtale med NK/stabssjefen i FOH før avreise. Mandag 28. mars ble han varslet om at han skulle til Izmir i Tyrkia som norsk liaison. Ved ankomst Izmir ble han nektet å være liaison, men i stedet tilbudt en funksjon i den eksisterende organisasjonen. Dette var ikke aktuelt, og etter halvannen dag ble det bestemt at han skulle dra til NATO-hovedkvarteret i Napoli, hvor han ble tatt godt imot. «Mine arbeidsoppgaver var ikke klare før avreise. Så vi gikk opp min rolle underveis mens vi holdt på» (Solem, 2012).

¹⁷ Hovedkvarteret til Allied Air Forces Central Europe (AAFCE), i tillegg til U.S. Air Forces in Europe (USAFE).

I dagene og ukene som fulgte falt strukturen på plass. Etter kommando-overføring av det norske bidraget til Operation Unified Protector tirsdag 29. mars ble det etablert en liaisonoffiser med beslutningsmyndighet ved det operasjonelle hovedkvarteret i Napoli (Solem). Nordskog og Bråthen ble overført fra Ramstein til det taktiske hovedkvarteret ved CAOC 5 i Poggio Renatico. Sammen med kollega og veteranpilot Tore Svendsen inngikk de der i det norske Red Card Holder-teamet (Lunde i Sæveraas og Owsen, 2012, s. 92f; Bråthen ifølge Libell, s. 7).

Den norske luft-til-bakke-rollen

Under Operation Odyssey Dawn gjennomførte norske jagerfly 15 oppdrag fordelt på 32 tokt fra og med torsdag 24. til og med onsdag 30. mars 2011 (Forsvaret, 2011). På syv dager ble det droppet 19 bomber. Disse innledende dagene var svært utfordrende for det norske detasjementet på Kreta. Samtidig som egen organisasjon ikke var fullt ut etablert, pågikk operasjonene for fullt. Operativt ansvarlig i den norske styrken opplevde det slik: «I denne perioden var det enormt med armer og bein, så vi kastet oss ut i det. Men operasjonen hadde pågått en stund, og inntrykket var at det her fungerte veldig bra. Vi følte at vi ble brukt aktivt og hadde bra effekt på bakken» (Hoel, 2012). Denne oppfatningen fikk han senere bekreftet gjennom etterretningsinformasjon.

Siden det ikke var avklart nøyaktig hvilken rolle de norske kampflyene skulle ha i operasjonene over Libya, ser det ut til at luft-til-bakke-rollen kom som en konsekvens av norske representanters første involvering i målvalgsprosessen under Operation Odyssey Dawn. Norges liaisonoffiser i Ramstein uttrykte dette på følgende måte:

Den eneste konkrete føringen jeg følte at jeg hadde, uten at det var eksplisitt uttalt det heller, var at vi ønsker å være i den spisse enden, vi ønsker å være fremoverlent. Og da avstemte jeg dette med FOH og ba om bekreftelse på følgende: For meg betyr dette at jeg kommer til å fremme Norge slik at vi tar de målene som kommer opp, forutsatt at alt det lovlige er på plass og slike ting. Vi ønsker å

være med, gjerne på kompliserte *targets* og sånne ting, vi ønsker å være der. Og ja, det var greit. Det var den eneste politiske føringen jeg følte at vi hadde. Jeg mottok etter hvert en instruks fra FOH som ga greie føringer, godt handlingsrom og klare høyre- og venstrebegrensninger (Nordskog, 2012b).

Overgangen til Operation Unified Protector medførte en endring i operasjonstempo for de norske styrkene. FOH hadde i sin anbefaling til militærpolitisk nivå ikke tilrådet en kommandooverføring på dette tidspunktet – dette grunnet frykten for en operasjonell pause i en kritisk fase av operasjonen. Anbefalingene ble ikke tatt til følge, noe som førte til at «trykket og effektiviteten i de offensive operasjonene ble drastisk redusert, hovedsakelig fordi NATO ikke var forberedt på å lede offensive luftoperasjoner. Dette påvirket bakkesituasjonen sterkt i Gaddafi-styrkenes favør» (Lunde i Sæveraas og Owesen, s. 95, 2012).

I tillegg sto NATO overfor nye utfordringer i målvalgsprosessen. Dette beskriver Eirik Solem slik:

Etter Odyssey Dawn var det ikke så mange valgmuligheter. Odyssey Dawn tok jo egentlig alle – ifølge Bouchard – alle de fruktene som hang lavt. Det var enkle mål, fordi det var så rene militære mål. Det var luftvern, flyplasser, rene militære hovedkvarter samt kommando og kontroll som man visste om. Så det gjorde at da NATO overtok, ble det vanskeligere å finne gode militære mål. Også det at pro-Gaddafi-styrkene skiftet operasjonsmønster, gjorde det enda vanskeligere (Solem, 2012).

En av utfordringene til de norske pilotene ble å skille partene på bakken fra hverandre. Det ble blant annet operert med ulike linjer på kartet, der man forventet å finne Gaddafis styrker på den ene siden. I tillegg markerte opprørerne sine kjøretøy med ulike symboler. «Opprørerne malte ting på taket for at vi skulle kjenne dem igjen. Men det tok ikke lang tid før Gaddafi-styrkene adopterte dette. Dersom vi var i tvil, holdt vi igjen» (Hoel, 2012).

Under operasjonene over Libya syntes det relativt klart at det var de styrkene som var lojale mot Gaddafi som ble vurdert å utgjøre en trussel mot sivilbefolkningen. Ingen av de norske deltakerne kjente til noen oppdrag som gikk ut på å ta ut opprørere, selv om dette ble diskutert.

Når det gjelder bruken av norsk luftmakt under operasjonene over Libya, ble følgende observasjon gjort av liaisonoffiseren ved det taktiske hovedkvarteret ved CAOC 5:

Vi så en naturlig utvikling av dette. Det var ikke styrt av en stor plan, det var mer styrt av at sånn måtte det bli. Vi måtte begynne med å være veldig taktiske, ta ut én og en tanks og én og en *rocket launcher* [rørartilleri] og slike ting, fordi det var det umiddelbare behovet. At det utviklet seg til at vi gikk på mer planlagte *targets* etter hvert, det var også en ganske naturlig utvikling. Samtidig ser jeg det at vi gjorde ting som sannsynligvis er ressurskrevende i forhold til oppnådd effekt. Man valgte blant annet å ta ut våpenlagre med 550 bunkere, ved å ta ut hver enkelt bunker. Det er veldig lite militært smart sammenlignet med det vi faktisk gjorde første dagen, å bombe den ene adkomstveien til dette lageret. Da kunne vi bare fortsatt å holde den adkomstveien brutt og oppnådd tilnærmet samme effekt, nemlig å hindre våpenetterforsyning til pro-Gaddafi-styrkene. Det hadde vært mye mer effektiv bruk av våpen (Nordskog, 2012b).

De norske kampflyene ble i hovedsak benyttet til to typer oppdrag. Den ene typen var interdiktoperasjoner. Dette var forhåndsplanlagte angrep som primært ble gjennomført om natten. Denne type angrep utgjorde omtrent 25 prosent av oppdragene, og her ble nærmere 75 prosent av de norske bombene benyttet (Sæveraas og Ovesen, 2012, s. 50, 56, 113). Innenfor denne totalen ligger også oppdrag som kan klassifiseres som strategiske angrep rettet mot blant annet kommando- og kontrollnoder i området rundt Tripoli (Forsvaret, 2011). «Interdiktoppdragene gjorde vi bra. Vi traff det vi skulle, var på tiden, og vi tok også en del *lead*-oppgaver der vi dro i hop litt større formasjoner med andre, som også gikk bra [...] og etter hvert fikk vi stadig tighere oppdrag» (Hoel, 2012).

Den andre typen oppdrag var *Strike Coordination and Reconnaissance*. SCAR innebærer oppdrag i et nærmere angitt område for patruljering og gjennomøk. Angrep med våpenbruk kan kun skje dersom målet tilfredsstillende er sett med gitte kriterier. Opplevelsen av denne type oppdrag var at «ansvaret ble i veldig stor grad lagt på enkeltmann, spesielt med SCAR-oppdrag når du skal avgjøre selv ut fra en matrix. Her var det mange utfordringer» (Hoel, 2012). Omtrent 75 prosent av de norske kampflyenes oppdrag var av denne typen (Sandnes i Sæveraas og Owsen, 2012, s. 112).

Norge utførte totalt sett nærmere ti prosent av alle oppdragene under Operation Unified Protector. Generalmajor Morten Haga Lunde forklarer noe av årsaken til at Norge fikk en fremtredende rolle slik:

Gradvis ble styrkesjefen klar over ferdighetsnivået og kvaliteten til det norske bidraget, inkludert vår prosess med tanke på målprosessen på nasjonale linjer. (...) Etter min mening er det bedre at en slik kapabel styrke blir brukt i stedet for mindre kapable spillere som var med (...) Det er gjerne slik at de som får jobben gjort med høy kvalitet og presisjon blir brukt på nytt – slik er det i alle sammenhenger (Lunde, 2012; se også Sæveraas og Owsen, s. 97).

Norges operative påvirkningsmuligheter

Selv om Norge ikke hadde meldt inn noen forbehold i forhold til NATOs operasjonskonsept og engasjementsregler, ønsket Norge å sikre seg kontroll over hvordan styrken ble benyttet. Forsvarsministeren konkretiserte dette i sin redegjørelse for Stortinget den 9. mai 2011:

Norske myndigheter har selvsagt reell nasjonal kontroll over hvordan det norske styrkebidraget anvendes. I prosessen med utvelgelse av mål er Norge representert med kompetent personell, operativt og juridisk. Det norske personellet har ansvar for å ivareta nasjonale hensyn og

folkerettslige forpliktelser. Listen over utvalgte mål blir nøye gjennomgått. I denne prosessen er det tett og god dialog mellom våre nasjonale representanter og NATOs hovedkvarter. Dette er demonstrert ved at målvalg ved enkelte anledninger har blitt endret etter dialog mellom norske representanter og operasjonsledelsen. I ytterste konsekvens har Norge alltid muligheten til å si nei til spesifikke oppdrag. Forsvarets operative hovedkvarter er aktivt med i beslutningsprosessen overfor våre stedlige nasjonale representanter (Faremo, 2011a).

For å ivareta reell nasjonal kontroll på vegne av Norge var det viktig for FOH å danne seg et godt mentalt bilde av hva som ligger innenfor norsk tradisjon i skarpe operasjoner: «Jeg var helt sikker på at feilskjær fra vår side – det vil si tildeling av et feil mål til et norsk F-16 med drap av uskyldige og ødeleggelse av sivil infrastruktur som resultat – ville bli katastrofalt for norsk deltakelse og for operasjonen» (Lunde i Sæveraas og Owesen, 2012, s. 95). Det handlet om å ha innsikt i de viktigste prosessene, først og fremst målutvelgelsesprosessene, samt å ha mulighet til å påvirke disse. Samtidig var operativ kontroll over styrken overført til NATO under generaløyntnant Charles Bouchards ledelse i Napoli. Dermed var norsk påvirkning på operasjonene relativt sett begrenset.

To personellstillinger som allerede er nevnt, ble benyttet for å sikre at norske føringer ble fulgt så langt det var mulig. Disse var henholdsvis Red Card Holder-teamet ved det taktiske hovedkvarteret CAOC 5 i Poggio Renatico [Nordskog, Bråthen og Svendsen], samt en liaisonoffiser med beslutningsmyndighet ved det operasjonelle hovedkvarteret i Napoli [Solem]. I den innledende fasen av operasjonene var det ikke fastsatt instruks, rutiner eller prosedyrer for disse representantene. Dette ble klarlagt fortløpende under operasjonene – for eksempel fikk norsk RCH sin instruks den 1. april (Lunde i Sæveraas og Owesen, s. 99).

Når det gjaldt målvalgsprosessene, fikk de norske representantene følgende instruks: «Dersom de mål/oppdrag våre fly ble anmodet om å engasjere, ble vurdert til å komme i konflikt med mandatet i resolusjon 1973, [eller med] eventuelle nasjonale begrensninger og kunne innebære fare for collateral damage [utilsiktet skade], var føringen umiddelbart å ta kontakt for avklaring med ledelsen i FOH» (ibid., s. 96).

Den som i hovedsak ble kontaktet ved FOH, var generalmajor Lunde. Han måtte dermed være tilgjengelig døgnet rundt i de månedene kampflyene deltok i operasjonene. Generalmajoren besøkte selv Napoli den 15. april 2011, hvor han blant annet møtte Bouchard. Et av spørsmålene Lunde ønsket besvart var om Bouchard var en mann vi kunne stole på, og som hadde en klar strategi. Det særdeles viktige møtet «innga tillit og forståelse. Dette dannet igjen en god basis for de vurderinger og klarsignaler jeg etter hvert ga fra FOHs side av mål som måtte vurderes spesielt» (ibid.).

Norges liaisonoffiser ved hovedkvarteret i Napoli, oberstløytnant Eirik Solem, var til stede under møtet mellom generalløytnant Bouchard og den norske generalmajoren. «Bouchard forklarte ham [Lunde] hele planen sin. Og den stemte, selv om det var mange ting som ikke gikk som han [Bouchard] ville til å begynne med. Hvis du ser *in the long run*, så fulgte han planen sin hele veien» (Solem, 2012). Når det gjelder Bouchards utvikling av denne planen, sier liaisonoffiseren: «Han har ikke lagt den så mye med sin stab, som han hadde det i sitt hode som sjef. Han hadde en visjon, og måten denne visjonen skulle oppnås på, det briefet han NK [Lunde] på. Det gjorde at det var veldig lett å snakke med NK» (ibid.).

Liaisonoffiseren forteller videre at han opplevde god tilgang til de prosesser som foregikk i Napoli. Blant annet satt han kun en meter fra Bouchard på de møtene hvor han deltok, og Norge hadde, mye på bakgrunn av den innsatsen jagerflyene gjorde, sin plass høyt oppe ved bordet. «Hovedoppgaven var egentlig etter hvert blitt veldig mye jobb med å støtte Red Card Holder og LEGAD¹⁸ på CAOCen i forhold til *targeting*» (Solem, 2012). Dette kunne bety å skaffe til veie ytterligere informasjon om de ulike mål Norge vurderte å ta i målvalgsprosessen. «Det var ting vi sa nei til å gjøre. Dette gjaldt enkelte mål, eller måltyper» (ibid.).

I forhold til øvrig påvirkning av operasjonen forteller liaisonoffiseren: «Det var ikke noe planarbeid som pågikk over lang tid. Som liaison er du ikke med, du sitter og hører på og rapporterer hjem. Du har egentlig ingen *voice* i annet enn *targeting*-spørsmål» (Solem, 2012). Han reflekterer videre over at påvirkning oppnås i mye større grad ved å ha offiserer i nøkkelposisjoner i organisasjonen som leder operasjonen. Det hadde ikke Norge. På den annen side var Norge representert i NATOs øverste politiske beslutningsmyndighet,

¹⁸ LEGAD: Legal Advisor i NATO-systemet. På norsk side var dette Per-Thore Bråthen, som ble avløst i slutten av juni.

Det nordatlantiske råd: «NAC var informert hele tiden og ga styringer. Bouchard var ofte i briefing med dem, og da kom det *direction and guidance* dagen etterpå». Ifølge liaisonoffiseren ble alle endringer i situasjonen presentert for NAC, og han opplevde selv at politikerne var godt informert om den pågående militære operasjonen. «Når jeg ser tilbake på det jeg har vært med på, føler jeg at vi har vært med på det riktige, gjort det riktige og innenfor mandatet vi hadde. Og når mandatet ble – noen sier at det ble tøyd –, så var det politisk forankret hele tiden» (ibid.).

Militære mål og nasjonale hensyn: Norske dilemmaer

I oppstarten av både operasjon Odyssey Dawn og Unified Protector var fokuset rettet mot hvordan de respektive ansvarsområdene skulle ivaretas, samt mot å avklare eventuelle usikkerheter med kontaktpersonen ved FOH. Den norske liaisonoffiseren under OOD i Ramstein, Hans Jørgen Nordskog, forteller:

Det var ikke de lange, flotte planene, vi hadde mer enn nok med å sette oss inn i dokumentene som påvirket den jobben vi var satt der for å gjøre. Vi hadde ikke tid og overskudd til å lese de store planene og komme inn i den delen av prosessen. Men vi opplevde at våre forslag til den taktiske gjennomføringen av de enkelte oppdrag ble tatt hensyn til og hurtig implementert. Så innenfor de målene det ble bestemt at vi skulle ta, der hadde vi en påvirkning. Vi hadde imidlertid ingen påvirkning i forhold til at det kunne eksistere andre mål som burde ha vært nominert (Nordskog, 2012b).

Hvert enkelt mål som Norge skulle engasjere, ble vurdert i henhold til de føringer som var gitt fra FOH. Samtidig ble en rekke spørsmål diskutert og avklart underveis. Ett eksempel er diskusjonen rundt et av målene som var nominert i målutvelgelsesprosessen. Det dreide seg om en militærleir med en relativt stor mengde militært materiell, lokalisert i et meget tettbebyggt område. Et av kravene i forhold til om dette målet skulle angripes, var naturlig nok beskyttelse av sivile. Det måtte foreligge verifisert informasjon om at kjøretøy og materiell fra denne leiren var det samme som ble benyttet av Gaddafis styrker mot sivilbefolkningen.

I den fasen hvor det var en dreining mot mer strategiske mål, ble det behov for ytterligere presiseringer. «I den prosessen der skrev vi hjem og fikk avklaringer» (Nordskog, 2012b). I grovt dreide betraktningene seg om:

Er dette innenfor eller utenfor mandatet? Er vi alle enige om at dette fortsatt er innenfor mandatet og i henhold til norske intensjoner og politiske føringer? Er vi klar over den økte risiko det medfører å bombe i tettbebygde områder, spesielt dersom det skjer en teknisk eller mekanisk feil (...)? De tankene vi gjorde oss sendte vi hjem til FOH for å få avstemt om dette fortsatt var *good to go*, og det fikk vi bekreftelse tilbake på (ibid.).

Den norske militærjuristen redegjør slik for noen av de vurderinger som ble gjort:

Resolusjonen fastslo at styrkene våre kunne ta «all necessary measures» for å forsvare sivilbefolkningen. Men akkurat hva som ligger innenfor denne ordlyden byr på mange juridiske vurderinger og utfordringer. Vi tolket det blant annet dit at mandatet tillot oss å sette militære kommandosentraler ut av funksjon. Kommandosentraler ble derfor et lovlig mål (Bråthen ifølge Libell, 2012, s. 7).

I noen få tilfeller besluttet Norge å benytte sitt Red Card til å si nei til oppdrag. Dette skjedde første gang under operasjon Odyssey Dawn. Oppdraget som ble gitt til de norske styrkene ble da vurdert av styrkesjefen, i samråd med FOH, til å være «for fremoverlent». Ved et annet tilfelle under operasjon Unified Protector ble beslutningen om å si nei til et NATO-godkjent mål tatt ved FOH i samråd med Red Card Holder. Noe av årsaken var manglende informasjon om hva som faktisk befant seg på målet.

«Det er ingen big deal at vi sier nei til enkelte *targets*, siden vi generelt sett aksepterte de oppdrag NATO ønsket. Det var aldri sånn at NATO opplevde at vi brukte Red Card i noen stor grad. Man kom gjerne frem til gode løsninger gjennom dialog med NATO» (Nordskog, 2012b). I de tilfeller da usikkerheten

rundt det enkelte mål var for stor, var avgjørelsen likevel gitt. «Tvilte vi, så var vi ikke i tvil: Da ble det alltid rødt kort» (Bråthen ifølge Libell, 2012, s. 10).

«Alle bomber er NATO-bomber»

I all hovedsak var målene som ble vurdert, nominert fra Napoli. Under den kontinuerlige målvalgs- og kvalitetssikringsprosessen, som blant annet foregikk på videokonferanse mellom OUP HQ i Napoli og luftoperasjonssenteret i Poggio Renatico, hadde de ulike nasjonenes Red Card Holders etter hvert stor innflytelse. Til tider hadde man en liste på nærmere hundre mål som skulle tas stilling til og eventuelt godkjennes (Nordskog, 2012a). De norske representantene utarbeidet på grunnlag av dette sin egen liste hvor de holdt oversikt over hvilke mål som tilfredsstilte kravene Norge hadde satt for å slippe våpen, og hvilke mål som det fortsatt var uklarheter forbundet med. «Særlig relevant i denne sammenheng var tolkningen [av] om de foreslåtte målene var innenfor det rettslige mandatet for operasjonen, Resolusjon 1973 fra FNs Sikkerhetsråd» (Bråthen ifølge Libell, 2012, s. 7).

Da de ulike målene kom opp til diskusjon, passet Norge på å vise interesse for de målene som var godkjent i henhold til nasjonale føringer, og unnlot å velge de øvrige. Det å velge bort enkelte mål opplevdes tidvis som et dilemma for de norske representantene:

Det hadde vi litt diskusjoner om hos oss. Det var to faktorer. Hvis vi ikke tar målet, så er det noen andre som tar det. Samtidig visste vi at vi hadde noen av de beste våpnene til å ta disse målene, og vi hadde en bra *track record* i forhold til at vi leverte varene presist. Så visste vi at det kanskje var andre nasjoner som tok det målet vi ikke ville ta, kanskje på bakgrunn av høy CDE¹⁹ for eksempel, som ikke hadde like presise våpen. Er det bedre at vi tar målet enn at vi overlater det til en annen nasjon, da det totalt sett for operasjonen muligens vil være bedre? Men det slo vi fra oss ganske fort, fordi vi måtte kunne

¹⁹ Collateral Damage Estimation – vurdering av faren for skader på sivile objekter.

stå for hvert enkelt mål. Det må fortsatt være innenfor hva Norge mener er riktig. Vi kan ikke ta *targets* som vi fortsatt er ukomfortable med, bare for å forhindre at en annen nasjon skal gjøre det.

Den andre delen av vurderingen som vi skjønte lå langt over vårt nivå, var hvordan de målene NATO valgte å ta, reflekterte på Norge. Dersom organisasjonen til stadighet angrep mål som Norge ikke kunne stå inne for, hvordan skulle vi forholde oss til det? I og med at vi er blitt enige om at alle bomber er NATO-bomber, så er alle bombene også vårt problem som deltagende nasjon. Vi fant vi ut at det må vi overlate til de som sitter høyere i organisasjonen; folk på SHAPE, vi har jo folk i NATO, og jeg visste jo at det var møter på høyt nivå. Vi på taktisk nivå kunne jo ikke begynne å blande oss inn i at vi ikke synes Frankrike eller Storbritannia eller noen andre skulle ta de målene her fordi de kanskje er litt på kanten av resolusjonen. Der ble vi enige om at her må Norge og politikerne se krigens utvikling, og så får de gi oss *guidance*. Da får de heller trekke oss tilbake hvis de mener at dette skjærer ut i en annen retning enn det vi ønsker. Vi diskuterte disse tankene og hypotesene, men konkluderte med at vi tar ansvar for våre *targets* og sørger for at de er innenfor lover og regler og innenfor det vi kan gjøre (Nordskog, 2012b).

For å ivareta nasjonale hensyn og kontroll med de målene Norge skulle engasjere, ble det også nedlagt et omfattende arbeid ved den norske styrken på Souda Bay. Ifølge styrkesjefen brukte det norske detasjementet «mye tid på å kvalitetssikre hvert enkelt mål. Det var flere anledninger da vi snakket oss ut av ting, eller endret noen parametre i forhold til hvordan mål skulle tas ut» (Solheim, 2012). Som et resultat av dette arbeidet ble det ved noen tilfeller avdekket uoverensstemmelser i forhold til enkelte mål. Dette beskriver styrkesjefen slik:

Jeg baserte meg på nyheter fra NRK og TV2 og sånne ting til å begynne med for å høre hva politikerne sa, og for å se om dette hang på stell med det vi gjorde. Til å begynne med synes jeg operasjonene var noe for krevende, eller at vi var litt for langt fremoverlent til at jeg så at dette hang

helt sammen. Etter hvert som vi fikk mer rutine, var blitt varme i troya, at folk hadde fløyet litt og så at bombene traff, så var det liksom greit. Men til å begynne med så var det litt, ja, en liten mismatch. Ellers så tror jeg vi stort sett kan stå rakrygget for det vi gjorde (Solheim, 2012).

Oberstløytnant Hans Jørgen Nordskog opplevde også et annet dilemma – et dilemma som er blitt stadig klarere i ettertid. Dette handlet om mangelen på slutttilstand for operasjonen.

Slutttilstanden for Unified Protector var ukjent, den var i hvert fall ukjent for meg. (...) NATO satt med følgende dilemma: hvis vi skal beskytte sivilbefolkningen mer enn bare akkurat fra dag til dag, så må vi gjøre noe annet enn å ta den enkelte tanks eller *rocket launcher*. Dette opplevdes som en uttalt enighet om at man måtte hindre hele militærmakten i å fungere for å gi en varig beskyttelse av Libyas sivilbefolkning.

Så hørte vi jo fra andre statsledere at Libya har ingen fremtid med Gaddafi ved makten. Så «alle» satt for så vidt med den forståelsen at det måtte bli et regimeskifte. Samtidig var *nesten* alle enige om at det ikke var NATO som skulle forstå dette regimeskiftet, det måtte libyerne gjøre selv. Noe av utfordringen er at man sitter med et FN-mandat hvor man normalt sett ville hatt et planverk som hadde analysert dette mandatet svært grundig og definert det ned til *objectives* [angrepsmål] og *tasks* [enkelstående oppdrag], og hva betyr dette? Vi hadde på en måte ingen god nedbryting av en stor oppgave. Og det ga oss litt lite *guidance*.

NATO var veldig tydelig hele veien på at vi er ikke ute etter å ta Gaddafi. Men for alle praktiske formål så vi konturene av at NATOs operasjoner i meget stor grad ville bidra til et regimeskifte. Den norske innsatsen var en del av dette, og noe av mitt dilemma var hvordan Norge forholdt seg til et regimeskifte. Vi hadde klare føringer på at vi ikke skulle ta Gaddafi. Vi skulle ikke bombe mål dersom vi hadde indikasjoner på at Gaddafi var der. Dette gjorde vi vårt

ytterste for å ivareta, men samtidig forsto vi jo at dersom man engasjerte en C2-bunker i Tripoli, så var det jo en viss mulighet for at han var der. Enkelte av disse tankene gjorde jeg meg underveis, men dilemmaene har blitt tydeligere i ettertid når man har fått mer tid til å reflektere rundt helheten i operasjonene (Nordskog, 2012b).

Norges bidrag i NATOs kommandokjede

De norske kampflyene fløy sitt siste oppdrag over Libya den 30. juli 2011. I løpet av de påfølgende dagene returnerte jagerne til Norge. Norge fortsatte nå sitt bidrag til operasjonen i form av ti stabsoffiserer som inngikk i NATOs kommandokjede, hovedsakelig ved CAOC 5 i Poggio Renatico. Disse offiserene opplevde i liten grad, om noen, konkrete forberedelser i forhold til hva de skulle ivareta av nasjonale interesser. En av stabsoffiserene som var involvert i utøvelsen av offensive luftoperasjoner sier: «På meg virket det rart, hvis det var som statsråden sa at vi viderefører det norske bidraget ved å være en del av stabene, uten å skulle ha noen nasjonale hensyn å ivareta. Hvilken politikk var det vi egentlig skulle føre? Det var det ingen som ga noen som helst slags føringer om.»²⁰

Videre forteller offiseren om diskusjoner blant offiserene ved hovedkvarteret om de målene som ble angrepet:

Hvis du ser på resolusjonen opp mot hvor langt du skal strekke den når det gjelder beskyttelse av sivile, så stilte vi også oss noen spørsmålstegn ved hvilke mål vi drev og tok ut. Jeg diskuterte også med LEGADer som hadde noe av den samme oppfatningen (...) Diskusjonen gikk på hvis man for eksempel hadde et mål som ikke var en *imminent threat* mot noe som helst. Det kunne være bygninger, forlatte APCer²¹ eller *what not*, uten at de på en måte var en trussel

²⁰ Vedkommende stabsoffiser ønsker å være anonymisert i oppgaven. Jeg har allikevel valgt å ta med hans bidrag, da dette etter min mening gir verdifull innsikt i Norges bidrag i den avsluttende fasen av OUP.

²¹ Armoured Personal Carrier (pansret militærkjøretøy).

mot noen, hadde ikke skutt på noen, de var der bare i, hva skal jeg si, i effekt av å bare være. Så definerte man ofte bygninger til å være C2-noder²², ammunisjonslagre, *rally points* osv, og de kunne da tas ut innenfor det rette *collateral damage*-nivået osv. Vi diskuterte mange ganger: gir resolusjonen åpning for det vi gjør nå? Og det var vel noen spørsmål som vi på en måte ikke besvarte. Kanskje med en antagelse om at vi visste hva svaret var, som ikke nødvendigvis politisk ville tåle dagens lys. Jeg kan bekrefte at det er flere av oss som sitter med et inntrykk av dette.

Et annet spørsmål offiseren reflekterte over, var: «Hvem er de sivile vi skal beskytte?» Han beskrev overgangen fra den innledende perioden hvor det var lett å identifisere Gaddafis styrker, til en mer uklar situasjon mot slutten av operasjonen. «Fra midten av september og utover så var det stikk motsatt. Da var det opprørerne som sto på utsiden av byen og skjøt planløst inn i byen. Hvem er da de sivile, og hvem er det da vi skal beskytte?». Tross disse observasjonene opplevde han aldri at opprørere ble tatt ut som mål av koalisjonens luftstyrker.

I en betraktning rundt egen opplevelse og erfaringer fra Operation Unified Protector, oppsummerer offiseren slik:

Hadde F-16-bidraget vært med etter 1. august og utover, da skulle det vært interessant å følge med på hvilke mål de hadde tatt ut og ikke tatt ut, for da ble det veldig uoversiktlig. Jeg tror at de som da hadde sittet som representanter og liaisonoffiserer ville fått utfordringer. Da ville kommunikasjonen tilbake til FOH blitt betydelig større. Og da kan man stille spørsmål ved om FOH var klar til å håndtere det.

Jeg tenkte litt på det, at her sitter jeg og forvalter politikk, uten en eneste føring. Helt ærlig, jeg var med og gjorde ting, og var med å ta avgjørelser og planla ting, som jeg tror ikke hadde blitt godkjent av en norsk Red Card Holder for bruk av norske fly.

²² Command and Control Junction node.

Kapittel 5

Militærmakt versus FN-mandat

I dette sluttkapitlet vil vi, med bakgrunn i foregående empiri, foreta en analyse av sammenhengen mellom anvendelsen av militærmakt og uttalte politiske internasjonale målsettinger i de multinasjonale koalisjonsoperasjonene Odyssey Dawn og Unified Protector. Målet er å vurdere graden av samsvar mellom den uttalte politiske tolkningen av mandatet i SR 1973, med dets hovedvekt på beskyttelse av sivile, og den konkrete anvendelsen av militærmakt på operasjonelt nivå. Med utgangspunkt i de mulige tolkninger av mandatet som ble presentert i kapittel 2 vil vi vurdere om bruken av militærmakt for å beskytte sivile i Libya sammenfaller med en *nøkternt innskrenkende tolkning* av mandatet eller en mer *robust tolkning*, og videre om enkelte handlinger kan vurderes å ligge *utenfor* mandatet. Etter en kort diskusjon av bakkestyrkene i Libya følger en vurdering av hvordan øverstkommanderende håndterte utfordringen med å lede en militær operasjon uten en politisk klart definert slutttilstand.

Første del av kapittel 5 gir et *internasjonalt* blikk på operasjonene i Libya. I siste del anvendes de samme perspektivene til å gi en sammenfattende analyse av *det norske bidraget*. Her vurderes hvorvidt anvendelsen av norsk luftmakt på taktisk nivå samsvarer med mandatet og de ulike tolkninger av dette. Vi drøfter altså i hvilken grad det norske styrkebidraget evnet å ivareta nasjonale hensyn i den militære utførelsen av operasjonene – med andre ord om vi hadde reell nasjonal kontroll over styrkebidraget.

I. De multinasjonale koalisjonsoperasjonene over Libya

Sikkerhetsrådets resolusjon 1973 var et hastevedtak. Gaddafi-regimets overgrep mot sivilbefolkningen i Libya var så omfattende at det var et internasjonalt ansvar å stoppe dem så raskt som overhodet mulig (UNSC, 2011d). Det kan synes som om flere delegater var preget av frykten for en gjentakelse av den etniske rensningen som skjedde på Balkan og i Rwanda på 1990-tallet. Hovedhensikten med vedtaket var «to protect Libyan civilians» (ibid.).

Operasjon Odyssey Dawn innledet de første luftangrepene lørdag 19. mars 2011. Den militære operasjonslederen opplevde at hans strategiske målsettinger var klare: det handlet om beskyttelse av sivile. Dette budskapet ble gjentatt søndag 27. mars, da det var klart at NATO skulle overta ansvaret for håndhevelsen av mandatet: «Our goal is to protect civilians and civilian-populated areas under threat of attack from the Gaddafi regime. NATO will implement all aspects of the UN Resolution. Nothing more, nothing less» (Rasmussen, 2011). Også Charles Bouchard understreket at NATO valgte ut sine mål med stor forsiktighet: «We have very strict rules of engagement provided to us and we are operating within the legal mandate of our United Nations mandate» (Kington, 2011). Det samme fremhevet statslederne i USA, Storbritannia og Frankrike: «Our duty and our mandate under U.N. Security Council Resolution 1973 is to protect civilians, and we are doing that. It is not to remove Gaddafi by force» (Obama et al., 2011).

Alle disse uttalelsene understreker at det uttalte målet for de militære operasjonene over Libya var beskyttelse av sivile, ikke regimeendring. For deltakerne i OOD og OUP handlet dette om å anvende luftmakt for å beskytte sivilbefolkningen, *uten* aktivt og målrettet å støtte opp om et regimeskifte.

Hvem skulle beskyttes? To tolkninger

Under konflikten i Libya var det tre parter å forholde seg til: Gaddafis militære styrker, opprørerne og sivilbefolkningen. I henhold til SR 1973 var det kun de som falt inn under kategorien sivile som skulle beskyttes. I utgangspunktet var det overgrep fra Gaddafi og hans militære styrker sivilbefolkningen måtte beskyttes mot.

Selv om det etter hvert fremkom rapporter om at også opprørerne utøvde overgrep mot sivilbefolkningen, er det lite som tyder på at opprørerne bevisst ble angrepet. Dette til tross for at NATO hevdet at «the United Nations Security Council resolution applies to both sides» (Shanker og Savage, 2011). Samtidig ble flyforbudssonen håndhevet overfor begge parter – selv om bruk av makt var mildere ved brudd fra opprørernes side enn overfor Gaddafis militære styrker.

I bekjempelsen av regimets militære styrker ser det ut til at de militære lederne var ytterst bevisste på å unngå sivile tap. Under Operation Unified Protector ga Bouchard føringer om nulltoleranse i forhold til skade på sivilbefolkningen. Alle mål ble angrepet med presisjonsstyrte våpen, i tillegg til at tid på døgnet og angrepsvinkel ble grundig vurdert i hvert enkelt tilfelle. Målet var å unngå at teknisk eller menneskelige svikt ved det enkelte angrep resulterte i sivile tap. Dette samsvarer med en *nøkternt innskrenkende tolkning* av mandatet.

Når det gjelder NATOs relasjon til opprørerne, er det mulig å peke på enkelte forhold som indikerer en form for samarbeid. Dette gjelder bruk av grenselinjer i terrenget samt merking av opprørernes eget materiell, slik at dette ble synlig for piloter og flygende sensorer. Det er uklart hvem som la opp til denne kommunikasjonen, men i enkelte tilfeller muliggjorde dette at Gaddafis militære styrker kunne skilles fra opprørerne. Dog synes denne type tiltak ikke å være rettet mot å beskytte opprørerne, men mot å ta ut de styrkene som utøvde overgrep mot sivilbefolkningen. Denne type argumentasjon faller inn under *en robust tolkning* av mandatet.

Som vi har sett, økte NATO fra og med våren 2011 gradvis sitt overtak frem til et punkt hvor man var «grinding down the regime» (Schmitt, 2011). Det faktum at opprørerne utnyttet denne situasjonen til å styrke egen organisasjon, kan i seg selv vanskelig brukes som argument for at OUP beveget seg *utenfor* mandatet når det gjaldt hvem som skulle beskyttes. Det som derimot peker i en slik retning, er utviklingen i siste fase av operasjonen. Ett eksempel er opprørernes offensiv mot kystbyen Zlitan. NATOs bombing i dette området korresponderte nøyaktig med opprørernes bevegelser på bakken. Dette kan i prinsippet ha vært tilfeldig, men lignende eksempler kan hentes fra opprørernes offensiv mot Tripoli, Bani Walid og Sirte. I alle disse tilfellene er det mulig å peke på et mønster som tyder på en grad av samarbeid mellom koalisjonsstyrkene og opprørerne. Sammenfallet indikerer at luftoperasjonene

i siste fase av konflikten beskyttet opprørerne i deres offensiv, og dermed beveget seg *utenfor* mandatet gitt av FNs Sikkerhetsråd.

Direktøren ved Norsk senter for menneskerettigheter, Nils Butenschøn, stilte seg mot slutten av oktober 2011 sterkt kritisk til det han anså som et mulig brudd på FN-mandatet, og mente at NATOs luftoperasjon i Libya burde bli gjenstand for en granskning. I et intervju uttalte han blant annet: «Det ser ut til at NATOs bombefly i stadig større grad har vært koordinert med opprørsstyrkene, også for å svekke kapasiteten til Gaddafi-lojale styrker i borgerkrigen. Målet har neppe bare vært å beskytte sivilbefolkningen» (Staveland, 2011c).

Hvem skulle det beskyttes mot? To tolkninger

Grunnlaget for mandatet i SR 1973 var Gaddafis ord og handlinger i slutten av februar og begynnelsen av mars 2011. Med andre ord ble militærmakt benyttet for å hindre Gaddafis styrker i å angripe sivilbefolkningen. Samtidig er det et spørsmål hva som var militært nødvendig å angripe.

De innledende luftangrepene under Operation Odyssey Dawn ser ut til å ligge innenfor en *nøkternt innskrenkende tolkning* av mandatet, både når det gjelder kontraluftoperasjoner, interdikt- og nærstøtteoperasjoner. Et eksempel knyttet til opprettelsen av flyforbudssoenen er angrepet på en flyplass i nærheten av Misrata natten til søndag 20. mars 2011. Her ble utelukkende områder tilhørende Gaddafis militære styrker angrepet og ødelagt, mens all sivil infrastruktur forble intakt (Gortney, 2011b).

De innledende angrepene i OOD ble gjennomført i de tett befolkede områdene langs kysten, med hovedvekt på byen Benghazi i øst. Her var målene Gaddafis militære styrker, som enten angrep sivilbefolkningen eller forberedte en offensiv mot tett befolkede områder. Det var disse angrepene oberst Hart beskrev som vendepunktet i den innledende kampen for å redde Benghazis innbyggere, siden angrepene stoppet Gaddafis bakkestyrker og gjorde det mulig å ta ut mål i elitestyrkene, der *collateral damage* kunne minimeres (Hart i Sæveraas og Owesen, 2012, s. 144–145). Denne type mål synes å ligge innenfor en *nøkternt innskrenkende tolkning* av mandatet.

Da NATO overtok ledelsen av operasjonene over Libya, hadde Gaddafis militære styrker endret taktikk. I tillegg var de fleste åpenbare militære målene blitt angrepet under Operation Odyssey Dawn. En følge av dette var at det «ble vanskeligere å finne gode militære mål» (Solem, 2012). Generelt har bruk av luftmakt alene for å beskytte sivilbefolkningen redusert effekt når kampene flyttes inn i byene, hvor det ikke lenger er mulig å skille klart mellom de stridende parter. Under slike omstendigheter kunne det å holde seg til en *nøkternt innskrenkende tolkning* av mandatet ha ført til en utmattelseskrig: «En fortsatt kampanje rettet mot oppdukkende mål ville blitt en katt og mus-affære uten en avslutning i sikte — *war of attrition*» (Lunde, 2012). Dreiningen i fase to av OUP mot mer målrettet å angripe hele Gaddafis militære organisasjon forutsatte altså en mer *robust tolkning* av FNs mandat. Dermed kunne antall militære mål utvides, noe som igjen muliggjorde en mer effektiv utnyttelse av luftmakt for å beskytte sivilbefolkningen.

Det som synes å ha forutsatt en slik *robust tolkning* av mandatet helt fra de innledende operasjonene over Libya, er de strategiske angrepene som primært ble rettet mot kommando- og kontrollfasiliteter i Tripoli. For å forsvare denne type angrep må det argumenteres for at hele Gaddafis militære organisasjon var rettet inn mot å angripe sivile. Ved å nøytralisere Gaddafis evne til å gi ordrer og retningslinjer til egne styrker, hevdet NATO at dette økte beskyttelsen av sivilbefolkningen. Ifølge øverste operasjonsleder for OUP var Tripoli Gaddafis tyngdepunkt fordi det var der ordrene kom fra (Bouchard, 2012). Siden Gaddafi selv ikke var definert som et lovlig mål, ble det benyttet en indirekte tilnærming. Samtidig kan bruken av luftmakt for å sørge for at kommando- og kontrollapparatet ble ødelagt («dismantled») ha redusert Gaddafis evne til å oppfylle de vilkårene for en våpenhvile som ble vedtatt under NATOs utenriksministermøte i Berlin den 14. april 2011. Ved å avskjære Gaddafis mulighet til å kommunisere med egne styrker, ville man gjøre det problematisk for ham å effektivt kunne beordre en tilbaketrekning av disse.

Noe som er påfallende i denne sammenheng, er det tilsynelatende høye antallet kommando- og kontrollfasiliteter lokalisert i Tripoli. Disse eksisterte helt frem til Tripoli falt i slutten av august 2011, til tross for at det gjerne hevdes at slike mål (inklusive etterretningssentra, statlige TV-antennener osv) bør engasjeres tidlig i enhver offensiv luftkampanje (Cenciotti, 2011c). Én forklaring kan være at den forsiktighet som preget utførelsen av luftoperasjonene, medførte at angrepene måtte strekkes ut i tid for å unngå utilsiktet skade på sivilbefolkningen. En annen forklaring kan være at enkelte bygninger ble definert som kommando- og kontrollfasiliteter for bedre å passe inn i

målutvelgelsesprosessen. Dette inntrykket fikk den norske stabsoffiseren ved det taktiske hovedkvarteret i enkelte tilfeller under siste fase av OUP.

Oppsummert: I de innledende fasene av operasjonene over Libya kan det synes som om *bruken av luftmakt* for å beskytte sivilbefolkningen holdt seg innenfor en *nøkternt innskrenkende tolkning* av FN-mandatet. Etter hvert som situasjonen på bakken endret seg og det ble vanskeligere å finne gode militære mål, ble mandatet utvidet. Dersom man skal hevde at operasjonen fortsatt holdt seg innenfor mandatet, må det derfor legges en mer *robust tolkning* til grunn.

Når det gjelder *bruken av strategiske angrep* må man, helt fra de første innledende luftangrepene, legge en *robust tolkning* av mandatet til grunn for å hevde at operasjonene var innenfor SR 1973. Både Operation Odyssey Dawn og Operation Unified Protector synes å ha benyttet begge tolkninger i forhold til valg av lovlige militære mål. Det er imidlertid vanskelig å peke på valg som ligger *utenfor* en robust tolkning av mandatet.

Beskyttelse ved hjelp av bakkestyrker

Sikkerhetsrådsresolusjon 1973 utelukket eksplisitt enhver form for utenlandsk okkupasjonsstyrke på noen del av libysk territorium. Sett opp mot landkrigsreglementets definisjon av okkupasjon ga mandatet riktignok rom for bruk av bakkestyrker i Libya. Det synes imidlertid som om den politiske vurderingen fra både USA og NATO utelukket bruk av denne type styrker innenfor de to multinasjonale koalisjonsoperasjonene. I stedet ble det gjennomført ulike tiltak basert på nasjonale interesser.

Under operasjonen i Libya ble det utført en rekke aktiviteter av spesialstyrker fra åtte ulike land. Noen av disse styrkene bidro også med direkte støtte til opprørerne. Denne støtten ser ut til å ha gitt opprørsstyrkene økt kampevne. Videre var det en rekke nasjoner som bidro med ulike kategorier materiell, deriblant USA og Storbritannia. Frankrike og Qatar støttet dessuten opprørerne med våpen – noe som kan defineres som en overtredelse av våpenembargoen.

Det er verdt å merke seg at de nasjonene som støttet opprørerne på andre måter enn ved bruk av luftmakt, også hadde tilgang til NATOs planer.

Informasjon om kommende luftangrep kunne dermed utnyttet til fordel for opprørernes offensiv. Samtidig ble informasjon fra opprørerne føret inn i målvalgsprosessen gjennom de ulike nasjonale etterretningsorganisasjonene. Dette uformaliserte samarbeidet har klare likhetstrekk med den såkalte afghanske modellen. Som vi har sett, var det ifølge generalløytnant Charles Bouchard ingen NATO-styrker inne i Libya. Dette tyder på at OUP holdt seg godt innenfor mandatet når det gjelder bruk av bakkestyrker. Likevel kan det, spesielt i fase tre av operasjonen, pekes på områder hvor koalisjonens bruk av luftmakt og opprørernes offensiv samvirket for å fremskynde en løsning på konflikten som passet begge parter – både NATO og opprørerne.

Operasjoner uten definert slutttilstand

Det å skulle operasjonalisere politiske mål til gjennomførbare planer og operasjoner er en hyppig kilde til frustrasjon hos militære ledere. Professor i strategiske studier, Eliot A. Cohen, beskriver dette treffende i artikkelen «The unequal dialogue»:

The soldier's ultimate purposes are altogether hazier: they are, as Clausewitz and others insist, the achievement of political ends designated by statesmen. But because political objectives are just that – political – they are often ambiguous, contradictory, and uncertain. It is one of the greatest sources of frustration for soldiers that their political masters find it difficult (...) to fully elaborate in advance the purposes for which they have invoked military action, or the conditions under which they intend to limit or terminate it (Cohen, 2001, s. 448).

Det er mulig at opplevelsen av tidsnød, kombinert med troen på at bruk av luftmakt hurtig skulle løse konflikten i Libya, hadde innvirkning på den manglende definerte slutttilstanden for Operation Odyssey Dawn. Som tidligere nevnt var Obama-administrasjonen klar på at USA ikke ville «sitte lenge i førersetet». Da Charles Bouchard ble gitt sjefsansvaret for OUP, hadde heller ikke han en klart definert slutttilstand å forholde seg til.

Denne mangelen vanskeliggjør bedømmelsen av de militære aktivitetene sett i forhold det endelige målet. Bouchard løste altså dette dilemmaet ved å presentere sitt eget forslag for sin overordnede, basert på vilkårene fra NATOs utenriksministermøte i Berlin den 14. april 2011.

Samtidig med utenriksministermøtet publiserte Obama, Cameron og Sarkozy sin kronikk hvor de anså det som umulig å forestille seg en fremtid for Libya med Gaddafi ved makten (Obama et al., 2011). Videre hevdet de at NATO måtte opprettholde sine operasjoner «slik at sivilbefolkningen beskyttes og presset på regimet øker» (ibid.). Totalt ga dette et bilde av hva som var forventet slutttilstand for den NATO-ledede operasjonen, uten at et regimeskifte dermed var en uttalt målsetting. Likevel ga de offisielle uttalelsene i midten av juni et klarere syn på hvordan NATO så for seg Gaddafis fremtid, da den militære pressetalsmannen sa i klartekst at Gaddafis eneste fremtid var «utenfor makten og ute av Libya» (NATO, 2011 a).

Både politiske og militære ledere kan ut fra dette sies å ha gitt signaler om en gradvis tilnærming til en definert slutttilstand som ville medføre et regimeskifte i Libya. Dette hadde også en positiv påvirkning på bruk av luftmakt. Michael Kometer, oberst og professor i sikkerhetsstudier, uttrykte det slik under Luftmaktseminaret året etter operasjonen: «Coalition and NATO air was used in a conventional, offensive military manner, most effective when there was a clear enemy – the shift to regime change provided clarity» (Kometer, 2012).

Etter at opprørerne tok kontroll over Tripoli i slutten av august 2011, og Gaddafi de facto ikke lenger regjerte Libya, valgte NATO å opprettholde luftangrepene for å beskytte sivilbefolkningen. Bouchard konfererte da med sin overordnede og spurte hva som måtte til for å definere en slutttilstand fra NATOs side. Som svar ble det etablert et sett med kriterier, blant annet at det libyske kommando- og kontrollapparatet i var satt ut av funksjon. Dette stadiet oppnådde Operation Unified Protector den 20. oktober 2011: ordrene stoppet å komme da lederen faktisk var drept (Bouchard, 2012).

Ut fra eksemplene over synes det å være en konsekvent sammenheng mellom de politiske føringer Bouchard fikk og utførelsen av de militære operasjonene. Ifølge den norske liaisonoffiseren ved det operasjonelle hovedkvarteret ble alle endringer i situasjonen presentert for NATOs øverste politiske myndighet, NAC, som svarte med å gi styringer (Solem, 2012). Dette kan tyde på at visse signaler fra NAC ikke samsvarte med den uttalte politiske målsettingen om

beskyttelse av sivilbefolkningen alene, men også pekte i retning av aktivt og målrettet å besørge et regimeskifte. Dette reiser igjen spørsmål om NATO kan ha beveget seg *utenfor* en robust tolkning av Sikkerhetsrådets mandat.

I starten synes begge de multinasjonale koalisjonsoperasjonene å ha gjort sitt ytterste for å holde seg innenfor en *robust tolkning av mandatet* gitt i SR 1973. Etter hvert som konflikten utviklet seg, ble imidlertid det ikke-formaliserte samarbeidet mellom opprørerne og Operation Unified Protector styrket. I siste del av konflikten tyder sammenfallet mellom NATOs luftangrep og opprørernes offensiv på at det ikke bare var sivilbefolkningen som ble beskyttet. Siden målrettet støtte til opprørerne i deres kamp for regimeendring ikke er beskrevet i SR 1973, ville dette i så fall være en *utvidelse av mandatet* som de multinasjonale koalisjonsoperasjonene skulle håndheve. Gitt Norges rolle i alliansen er det nærliggende å anta at også anvendelsen av norsk luftmakt over Libya opererte ut over de uttalte tolkningene av resolusjonen. Dette skal vi se nærmere på i det følgende.

II. Det norske bidraget

«Vi står nå overfor en akutt situasjon i Libya, og vi har ingen tid å miste», sa statsminister Jens Stoltenberg i sitt innlegg på toppmøtet om Libya i Paris lørdag 19. mars. Han fortsatte: «Mens vi er samlet her, er Norge derfor i ferd med å klargjøre relevante kapasiteter fra Luftforsvaret for oppgaven, inklusive seks kampfly» (Stoltenberg, 2011a).

Det norske militære bidraget var et taktisk styrkebidrag. Oppdraget til en slik styrke vil være å løse konkrete taktiske oppgaver i tilknytning til de operasjonelle målene (Forsvarsstaben, 2007, s. 32). Nettopp dette nivåets erfaringer, slik de er beskrevet i kapittel 4, er derfor særlig relevante for å vurdere i hvilken grad anvendelsen av norsk luftmakt over Libya var i samsvar med Norges uttalte tolkning av SR 1973.

Som tidligere nevnt var det norske kampflybidraget meldt inn i operasjonene uten spesielle nasjonale regler eller begrensninger, såkalte *caveats*. Samtidig var det viktig å sikre at styrken ble benyttet i tråd med de forutsetninger, pålegg og begrensninger som var satt av norske politiske og militære myndigheter

(Lunde, 2012). Red Card Holder Team og liaisonoffiserer ble benyttet for å sikre dette. Disse opplevde raskt den utfordringen det innebar å sikre at norske føringer ble fulgt i en operasjon uten en klart definert slutttilstand.

De politiske føringene

I sin redegjørelse for Stortinget 29. mars 2011 presiserte Norges statsminister at bruken av «alle nødvendige midler» handlet om beskyttelse av sivile – og også om tidsfaktoren: «Stemningen på toppmøtet i Paris var preget av at det handlet om timer. Dersom Gaddafis styrker hadde lyktes i å rykke inn i Benghazi, var det lite man kunne oppnå med luftmakt. Angrepet på Benghazi måtte stoppes mens det ennå var tid» (Stoltenberg, 2011b). Det siste utsagnet vitner om forståelse for luftmaktens begrensninger i Libya.

9. mai 2011 fulgte utenriks- og forsvarsministerens redegjørelser om norsk oppfølging av SR 1973. Utenriksministeren presiserte: «Norge legger vekt på at gjennomføringen skjer i tråd med resolusjonens ordlyd, og at de militære operasjonene ikke utvides ut over de rammer mandatet setter» (Støre, 2011b). Forsvarsminister Grete Faremo poengterte at NATO ikke gikk inn med militære virkemidler for aktivt å besørge et regimeskifte i Libya (Faremo, 2011b), selv om norske myndigheter ellers hadde gitt klart uttrykk for at Gaddafi måtte gå av. Her synes det norske synet å være i overensstemmelse med de øvrige koalisjonspartnerne.

Oppdraget til det norske bidraget på seks kampfly var å delta i operasjonene for gjennomføringen av SR 1973. Selv om bidraget ikke var pålagt *caveats*, var det viktig for myndighetene å ha full kontroll med bruk av norske styrker. Forsvarsministeren understreket at norske myndigheter selvsagt hadde «reell nasjonal kontroll over hvordan det norske styrkebidraget anvendes. I prosessen med utvelgelse av mål er Norge representert med kompetent personell, operativt og juridisk. Det norske personellet har ansvar for å ivareta nasjonale hensyn og folkerettslige forpliktelser» (Faremo, 2011 a).

Forsvarsdepartementet satte også ytterligere rammebetingelser for den norske deltakelsen. Som nevnt gikk disse ut på at man skulle gjøre sitt ytterste for å unngå sivile tap under operasjonene. Også i situasjoner hvor sivile opptrådte som frivillige menneskelige skjold for å beskytte Gaddafis

militære styrker, skulle disse anses som beskyttede i henhold til folkeretten (FD, 2011). Dette er ikke ulikt de føringer Bouchard selv ga under OUP om nulltoleranse for skader og tap i sivilbefolkningen.

Anvendelsen av norsk luftmakt over Libya

Sjef FOH har ansvaret for å påse at norske styrker benyttes i tråd med de forutsetninger, pålegg og begrensninger som er lagt av norske politiske og militære myndigheter (Lunde i Sæveraas og Owesen, 2012, s. 95f). Offiserene som skulle ivareta rollen som liaison og Red Card Holder, ble derfor gitt klare føringer fra FOH. Føringene presiserte at dersom mål eller oppdrag for norske fly ble vurdert å komme i konflikt med mandatet i SR 1973 eller nasjonale begrensninger, eller videre kunne innebære fare for utilsiktet skade, så var stående ordre å ringe hjem og diskutere saken. «Var man i tvil, så var vi ikke lenger i tvil – mål skulle ikke engasjeres» (Lunde, 2012).

Målet med denne studien har vært å undersøke i hvilken grad den norske jagerflybruken samsvarer med Norges uttalte tolkning av SR 1973. Det synes å være tre fremtredende aspekter ved anvendelsen av norsk luftmakt i operasjonene over Libya som kan bidra til å besvare denne studiens problemstilling. Disse aspektene er knyttet til 1) den korte forberedelsestiden til det norske styrkebidraget, 2) de norske jagerflyenes rolle i operasjonen, og 3) antall kontrollfunksjoner på norsk side.

Den korte forberedelsestiden

Det norske styrkebidraget fikk særdeles kort forberedelsestid fra varslingsordren ble gitt og frem til jagerflyene deltok i sitt første angrep. Det som normalt ville ta to til åtte måneder, ble gjort på hundre timer.

En konsekvens av denne avkortede planleggingstiden ser ut til å ha vært prioritering av praktiske gjøremål fremfor en grundig analyse av hva oppdraget innebar. Få av de involverte norske offiserene hadde før avgang

tid til å sette seg inn i mandatet beskrevet i SR 1973, enn si hva dette innebar for bruken av norsk luftmakt over Libya, og hvor langt man kunne eller skulle gå (Solheim, 2012). Det kan synes som om evnen og viljen til å følge ordre om hurtig å stille et styrkebidrag gikk på bekostning av den tid og de ressurser det ville ta å sette seg godt inn i hva anvendelse av militærmakt i konflikten innebar. Det å måtte «hive seg på et tog i full fart» (ibid.) kan ha påvirket styrkesjefens opplevelse av et noe ufullstendig samsvar mellom politiske føringer og utførelsen av de militære operasjonene.

Den korte forberedelsestiden hadde tilsvarende konsekvenser for liaisonoffiserene. Manglende instruksjoner og avklaring av offiserenes ulike arbeidsoppgaver medførte i den innledende fasen mye koordinering opp mot FOH. Samtidig måtte liaisonene sette seg inn i operasjonskonseptet for henholdsvis OOD og OUP på rekordtid. Med andre ord ble liaisonoffiserenes arbeidskapasitet i stor grad prioritert i henhold til taktiske oppgaver fremfor på å sette seg inn i operasjonsnivåenes planverk. Det er likevel ikke grunnlag for å si at kort forberedelsestid bidro til at Norge brøt med mandatet. Det er heller ikke åpenbart at en annenledes prioritering i denne fasen ville ha bidratt til større mandatlydighet.

Jagerne som gjorde en forskjell

De norske jagerflyene fikk en fremtredende rolle under operasjonene i Libya. I en tidlig fase av Operation Odyssey Dawn gjennomførte norske kampfly opptil 17 prosent av angrepsoppdragene totalt (RUSI, 2011, s. 6). I operasjon Unified Protector stod norske kampfly for nærmere 10 prosent av alle oppdragene. Norge ble da også berømmet for sin innsats. I sitt møte med statsminister Jens Stoltenberg i Det hvite hus i oktober 2011 beskrev president Obama operasjonen på følgende måte:

Part of the reason it was so effective was because of NATO partners like Norway. I've said this before but I want to repeat, Norway punches above its weight. And their participation in the humanitarian mission, protecting civilians, the capacity of Norwegian pilots, their willingness to engage in some very critical missions there, made an enormous difference (Obama, 2011).

I forberedelsesfasen var det lite som tydet på at det var avklart hvilken rolle de norske jagerflyene egentlig skulle ha under operasjonene over Libya. Styrken forberedte seg derfor på alle typer oppdrag. At dette i all hovedsak kom til å bli offensive luftoperasjoner i en ren luft-til-bakke-rolle, ser ut til å være en følge av hvordan liaisonoffiseren i samråd med FOH tolket de politiske signalene. Statsministeren hadde allerede understreket viktigheten av å vise handlekraft. I sin redegjørelse for Stortinget tirsdag 29. mars 2011 vektla Stoltenberg også lojalitet og innsatsvilje: «Norge skal være til å kjenne igjen når FN tar på seg krevende oppgaver; vi deltar og tar vår del av ansvaret» (Stoltenberg, 2011b).

Denne type politiske signaler ser ut til å ha hatt innvirkning på hvilke mål norske jagerfly skulle benyttes mot. Som nevnt opplevde den norske liaisonoffiseren ved det taktiske hovedkvarteret i Ramstein at den eneste konkrete føringen han følte han hadde, var at Norge skulle være «fremoverlent». For liaisonoffiseren betydde dette å «fremme Norge» ved å ta de målene som ble valgt ut, og ikke vike unna kompliserte mål (Nordskog, 2012b). Gradvis ble OUPs operasjonsleder Bouchard klar over ferdighetsnivået og kvaliteten til det norske bidraget. Dette ser ut til å ha påvirket både antallet og vanskelighetsgraden på de oppdragene norske kampfly gjennomførte over Libya, idet oppdragene ble stadig mer krevende.

Norske jagerflys fremtredende rolle synes å implisere at Norge gikk god for en *robust tolkning* av mandatet gitt i SR 1973 når det gjaldt beskyttelse av sivile. Major Jens Gunnar Haugen Dragsnes, hovedlærer ved Avdeling for luftmakt og teknologi ved Luftkrigsskolen, hevdet i ettertid at de målene Norge var med på å bekjempe, også var med på å forme krigen:

En sentral kilde i targeting-prosessen i NATO forteller at vi faktisk var med på å styre krigen mot å ta ut vanskelige strategiske mål. Ved at vi var villige til å gå downtown Tripoli for å ta ut kommandobygninger var vi med på å vise vei for de andre nasjonene, og targeting-cella kunne velge ut stadig vanskeligere mål. Vi utvidet altså målvalgene for krigen (Dragsnes i Sæveraas og Owesen, 2012, s. 52).

Bruk av norsk luftmakt til strategiske angrep kan vanskelig hevdes å ligge innenfor en *nøkternt innskrenkende tolkning* av mandatet. Dersom man skal hevde at de norske luftoperasjonene fortsatt holdt seg innenfor mandatet, må en mer *robust tolkning* legges til grunn. Militærjurist Per-Thore Bråthen understreket at hva som lå i ordlyden «all necessary measures» i SR 1973 bød på mange juridiske utfordringer. Bråthen og hans kolleger i det norske

RCH-teamet tolket resolusjonen dit hen at mandatet tillot dem å sette militære kommandosentraler ut av funksjon. Kommandosentraler ble derfor et lovlig mål (Bråthen ifølge Libell, 2012). En slik vurdering kan sies å ligge innenfor en *robust tolkning* av mandatet, og dermed innenfor Norges uttalte tolkning av SR 1973. Likevel hadde vært mulig å legge seg på en mer nøktern og restriktiv linje, særlig gitt det rommet for fortolkning av mandatet de politiske signalene ga.

De fem kontrollfunksjonene

For å ivareta nasjonale hensyn under operasjonene over Libya ble det etablert en serie kontrollfunksjoner fra norsk side. Det er mulig å peke på fem ulike ledd i det norske styrkebidraget som, i varierende grad, var involvert i målvalgsprosessen.

Det første og øverste leddet var Forsvarets Operative Hovedkvarter. Dersom det oppstod tvilstilfeller under målvalgsprosessen, skulle FOH konsulteres. Den som i hovedsak ble kontaktet, uavhengig av tid på døgnet, var generalmajor Lunde. Som vi har sett, besøkte Lunde general Bouchard ved det operasjonelle hovedkvarteret for OUP i Napoli midten av april 2011. Denne kontakten la etter hvert et godt grunnlag for FOHs vurderinger og klarsignaler for mål som måtte vurderes spesielt (Lunde, 2012).

Den andre kontrollfunksjonen var liaisonoffiseren ved OUP HQ i Napoli. Vedkommende opplevde god tilgang til de prosesser som foregikk i hovedkvarteret. Hoveddelen av liaisonoffiserens arbeidsinnsats ser ut til å ha vært tilknyttet målvalgsprosessen, blant annet ved å skaffe til veie utfyllende informasjon om de ulike målene Norge vurderte. Som vi har sett, hendte det at Norge sa nei til å ta ut enkelte mål eller måltyper (Solem, 2012).

Det tredje leddet som skulle sikre at nasjonale hensyn ble ivaretatt, var Red Card Holder-teamet ved det taktiske hovedkvarteret ved CAOC 5 i Poggio Renatico. Personellet i dette teamet opplevde, innenfor sine rammer, å ha innflytelse: «Innenfor de *targets* det ble bestemt at vi skulle ta, der hadde vi påvirkning» (Nordskog, 2012b). Hvert enkelt mål Norge skulle engasjere, ble vurdert i henhold til de føringer som var gitt fra FOH. Dette skjedde i stor grad ut fra en rettslig tolkning av hvorvidt de foreslåtte målene var

innenfor det rettslige mandatet for operasjonen (Bråthen ifølge Libell, 2012, s. 7). Man utarbeidet en egen liste over de mål som tilfredsstilte kravene, og på bakgrunn av denne listen kunne Norge passe på kun å vise interesse for egne godkjente mål. Dette ser ut til å ha bidratt til at Norge bare i få tilfeller benyttet sitt Red Card til å si nei til oppdrag. Man kom gjerne heller frem til gode løsninger gjennom dialog med NATO (Nordskog, 2012b).

Det fjerde leddet i de norske kontrollfunksjonene var den norske styrken på Souda Bay. Kvalitetssikring av mål som skulle engasjeres, ble også gjennomført her. Ifølge styrkesjefen ble hvert enkelt mål vurdert. Som tidligere referert skjedde det flere ganger i denne prosessen at man så å si snakket seg ut av ting gjennom dialog, eller endret noen parametre i forhold til hvordan mål skulle tas ut (Solheim, 2012).

Siste og femte ledd var den enkelte norske jagerflypilot. En av pilotene som deltok i operasjonene over Libya uttalte i ettertid:

Vi må huske på at vi, som andre kampstyrker, viderefører politikk med andre midler. (...) Det dreier seg om å få (...) kunnskap om målområdet, personell og objekter, følge reglene og mest av alt å bruke hodet. Pilotene har til syvende og sist veldig mye ansvar for å ta den riktige avgjørelsen ute på oppdrag. Jeg har selv hatt grønt lys for å levere våpen basert på alt hva andre vet, men unnlatt basert på hva jeg selv opplevde i situasjonen (anonym pilot ifølge Bergland, 2011, s. 22, s. 24).

I situasjoner der faren for tap av liv ble vurdert som stor, trakk piloten frem utsagnet «Er det tvil, så er det ikke tvil». Uttalelsen samsvarer med hva en av de operativt ansvarlige offiserene i den norske styrken erfarte. Også denne offiseren opplevde den enkeltes ansvar som tyngende, men presiserte nettopp derfor at «dersom vi var i tvil, holdt vi igjen» (Hoel, 2012). Disse to utsagnene ser ut til å kjennetegne beslutningsmønsteret til alle de norske offiserene som var involvert i målvalgsprosessene under operasjonene over Libya. Nasjonale retningslinjer og innlærte operasjonsprosedyrer var med andre ord av en slik karakter at de sannsynligvis bidro til at Norge i slike tilfeller *ikke* kom i konflikt med mandatets føringer.

Ulike lands tolkninger av mandatet

Både antallet kontrollfunksjoner og de norske militære representantenes involvering i målutvelgelsesprosessene tyder på at Norge hadde reell nasjonal kontroll over hvordan det norske styrkebidraget ble benyttet. Føringer gitt fra FOH ser ut til å ha blitt fulgt ved enhver våpenleveranse utført av norske jagerfly over Libya. Likevel kan den korte forberedelsestiden ha medført at arbeidsinnsatsen til det norske personellet som skulle ivareta nasjonale hensyn, i all hovedsak ble rettet mot å løse de taktiske oppgavene, og i mindre grad mot det overliggende operasjonskonseptet. Dette *kan* ha resultert i en mer restriktiv holdning i forhold til hvilke mål Norge kunne engasjere enn det handlingsrommet som var gitt av norske politiske myndigheter. Men siden de politiske signalene ga rom for fortolkning, kunne det motsatte også være tilfellet.

Selv om enkelte av de oppdragene norske jagerfly utførte, kan ha medført en utvidelse av målvalgene for operasjonene, ser det ut til at disse lå klart innenfor en *robust tolkning* av mandatet. Det er heller ikke fremkommet informasjon som tyder på at anvendelsen av norsk luftmakt over Libya har vært benyttet for aktivt og målrettet å besørge et regimeskifte. Det er primært i siste fase av OUP at den aktive støtten til opprørerne ser ut til å ha beveget seg *ut over* det som er beskrevet i mandatet, og da hadde de norske kampflyene returnert til Norge. Etter alt å dømme var det høy grad av samsvar mellom anvendelsen av norsk luftmakt over Libya og Norges uttalte tolkning av SR 1973. Bruk av norsk militærmakt lå altså i all hovedsak innenfor mandatets grenser.

Et drøyt år etter starten på operasjonene i Libya uttalte forsvarssjef Harald Sunde om oppdraget: «De norske styrkene avviste en rekke mål som NATO hadde definert på forhånd» (NTB, 2012). Om forsvarssjefen her sikter til de tilfellene hvor Norge benyttet sitt Red Card, er usikkert. Det som synes klart, er at *innenfor* operasjonene passet Norge på å vise interesse for de målene som var godkjent i henhold til nasjonale føringer, og unnlot å velge de øvrige. Ulike nasjoner hadde forskjellige oppfatninger av hvilke mål som legitimt kunne angripes, og ergo også *ulik tolkning av mandatet for operasjonene*.

III. Oppsummering og konklusjon

Da de første norske jagerflyene lettet fra Souda Air Base på Kreta torsdag 24. mars 2011, startet Norges aktive rolle for å håndheve FN-mandatet hjemlet i SR 1973. Bruken av norske jagerfly i operasjonene over Libya er foreløpig det siste i rekken av mer offensive bidrag som Norge har stilt til rådighet for deltakelse i internasjonale operasjoner siden midten av 1990-tallet. I Libya inngikk det norske bidraget i to multinasjonale koalisjonsoperasjoner, først den amerikanskledede og knapt ukelange Operation Odyssey Dawn, før NATO overtok ledelsen av Operation Unified Protector, som skulle vare i syv måneder. Etter at de norske kampflyene fløy sitt siste tokt over Libya den 30. juli 2011, ble Norges videre bidrag til den multinasjonale koalisjonsoperasjonen ti stabsoffiserer. Disse inngikk i OUPs kommandokjede frem til NATO erklærte operasjonen for avsluttet den 31. oktober 2011.

Anvendelse av militærmakt er politikk, og de politiske målsettingene er alltid overgripende for en militær operasjon. Det norske kampflybidraget har fått internasjonal anerkjennelse for sin innsats i operasjonene over Libya. Men det er også fremkommet kritiske stemmer, stemmer som antyder at NATOs operasjon på enkelte områder kan ha brutt FN-mandatet.

Denne studien har belyst samsvaret mellom uttalte politiske målsettinger og utførelsen av de militære multinasjonale koalisjonsoperasjonene over Libya, og da spesielt når det gjelder Norges bidrag. Kan vi så konkludere med at av norsk luftmakt over Libya var i samsvar med Norges uttalte tolkning av SR 1973?

Resolusjon 1973 av 17. mars 2011 var den første i Sikkerhetsrådets historie som åpnet for militær inngripen mot en regjering for å beskytte sivilbefolkningen. Resolusjonens paragraf 4 autoriserte bruk av *all necessary measures* for å oppnå dette. Selv om tolkningen av mandatets handlingsrom har variert noe i ulike nasjoner og organisasjoner, har offisielle internasjonale uttalelser gjerne poengtert at det overordnede målet var å beskytte sivilbefolkningen i Libya, ikke å fremskaffe en regimeendring. Også Norges utenriksminister understreket at Norge forholdt seg strengt til FNs mandat.

De multinasjonale koalisjonsoperasjonene skulle håndheve dette FN-mandatet, primært med bruk av luftmakt, men uten en politisk uttalt, klart definert slutttilstand. Den amerikanske Operation Odyssey Dawn ble innledet to dager etter Sikkerhetsrådets vedtak. De innledende luftoperasjonene hadde til

hensikt å oppnå nødvendig grad av kontroll i luftrommet over Libya samt stanse Gaddafis militære offensiv mot egen befolkning. Strategiske angrep, som primært ble rettet mot kommando- og kontrollfasiliteter i Tripoli, skulle degradere Gaddafis evne til å gi ordre og retningslinjer til egne styrker.

Da NATO overtok med Operation Unified Protector i slutten av mars 2011, var situasjonen endret. Gaddafis militære styrker hadde forandret taktikk, og de fleste åpenbare militære målene var allerede engasjert. OUP ble gjennomført i tre faser. Første fase hadde som mål å stabilisere situasjonen på bakken i Libya, mens andre fase fokuserte mer på strategiske angrep. Siste fase skulle sikre at Gaddafi-regimet på lengre sikt overholdt Sikkerhetsrådets resolusjon. Den operasjonelle sjefen for OUP, generaløytnant Charles Bouchard, måtte ved gjentatte anledninger konferere med sin overordnede for å definere en slutttilstand. En slik slutttilstand syntes etablert ved Gaddafis død. Da stoppet regimets ordre om overgrep mot sivilbefolkningen, samtidig som opprørerne hadde tatt kontrollen over hele Libya.

Nasjonal kontroll versus regimeendring

Denne studien har undersøkt graden av samsvar mellom anvendelsen av militærmakt under de to multinasjonale koalisjonsoperasjonene og den uttalte politiske tolkningen av mandatet, spesielt i det norske bidraget. Analysen viser at en stor del av luftaktivitetene holdt seg innenfor en *nøkternt innskrenkende tolkning* av mandatet, mens andre aktiviteter forutsatte en *robust tolkning* for å betraktes som innenfor mandatet.

Militære ledere for begge operasjoner ser ut til å ha gjort sitt ytterste for å holde seg innenfor en robust tolkning av mandatet gitt i SR 1973. Etter hvert som konflikten utviklet seg, ble imidlertid det ikke-formaliserte samarbeidet mellom opprørerne og Operation Unified Protector styrket. I siste fase av konflikten (august – oktober 2011) tyder sammenfallet mellom NATOs luftangrep og opprørernes offensiv på at det ikke bare var sivilbefolkningen som ble beskyttet. Dette reiser spørsmålet om NATO kan ha beveget seg *utenfor* en robust tolkning av Sikkerhetsrådets mandat.

Selv om de norske jagerflyene fikk en fremtredende rolle, var norsk påvirkning på operasjonene av begrenset omfang. Samtidig synes det som om Norge

hadde reell nasjonal kontroll over hvordan det taktiske styrkebidraget ble anvendt i de multinasjonale koalisjonsoperasjonene, noe som spesielt kom til uttrykk ved valg av hvilke mål norske jagerfly kunne angripe.

Analysen i siste kapittel har pekt på tre fremtredende aspekter ved anvendelsen av norsk luftmakt over Libya. Den korte forberedelsestiden til det norske styrkebidraget og involvert militært personell medførte at taktiske gjøremål og egne kvalitetssikringsprosedyrer ble prioritert til fordel for overliggende operasjonsnivås gjøremål. Ut fra tilgjengelige data er det likevel ikke funnet grunnlag for å hevde at dette bidro til at Norge brøt med mandatet. Det samme gjelder trolig norske jagerflys fremtredende rolle under operasjonene.

Ved å være villig til å engasjere legitime militære mål som ikke utgjorde en direkte trussel mot sivile og sivilt befolkede områder, brøt Norges opptreden med en *nøktern og innskrenkende tolkning* av FN-mandatet. Snarere synes Norge å ha lagt en *robust tolkning* til grunn for sitt militære bidrag. Dette bryter likevel ikke med det rommet for rimelige tolkninger av mandatet som de norske politiske signalene ga.

For å ivareta nasjonale hensyn under operasjonene over Libya ble det etablert en rekke kontrollfunksjoner i fem ulike ledd. Disse funksjonene strakte seg fra FOH via liaisonoffiser ved operasjonelt hovedkvarter, videre til Red Card Holder-teamet ved taktisk hovedkvarter, ned til styrkesjefen for kampflybidraget og til slutt den enkelte pilot. Den gjennomgående holdningen i alle ledd synes å ha vært at ved tvil skulle mål ikke engasjeres. Innenfor de multinasjonale koalisjonsoperasjonene opererte Norge med sin egen liste over de mål som tilfredsstilte nasjonale krav – dette for å sikre at det enkelte mål lå innenfor det rettslige mandatet for operasjonen. Under målvalgs- og kvalitetssikringsprosessen ble denne listen benyttet slik at Norge kun viste interesse for egne godkjente mål. Det å benytte Red Card for å si nei til et oppdrag, var noe som skjedde bare i få tilfeller. Motsatt hendte det at andre nasjoner, med en annen tolkning av mandatet, angrep de målene Norge var ukomfortable med.

Denne forskjellen i vurderinger var tidvis et dilemma for Norges militære styrkebidrag over Libya. På den ene side førte nasjonale hensyn til at man unnlot å engasjere visse typer mål – dette for å sikre at bruken av norske styrker samsvarte med Norges uttalte politiske målsettinger. På den annen side var man enige om at «alle bomber var NATO-bomber», uavhengig av hvilken nasjon som leverte våpenet. Da de norske kampflyene returnerte hjem, fortsatte Norge sitt bidrag til OUP med ti stabsoffiserer. Følgelig kan Norges *totale* bidrag til operasjonene over Libya beskrives som en historie om hvordan beskyttelse av sivile bidro til regimeendring. Å leve med dette dilemmaet er noe av prisen Norge betaler for å være med i, og bidra til, en allianse.

Antallet kontrollfunksjoner og de norske militære representantenes involvering i målutvelgelsesprosessene tyder på at Norge hadde reell nasjonal kontroll over hvordan det norske styrkebidraget ble benyttet. Det er derfor god grunn til å hevde at det var høy grad av samsvar mellom anvendelsen av norsk luftmakt over Libya og Norges uttalte tolkning av SR 1973. Og like fullt: Alle bomber som ble sluppet over Libya, var å anse som NATO-bomber. Ettersom NATOs opptreden på enkelte områder synes å ha strukket seg ut over mandatets fullmakter, er det derfor mulig å hevde at Norge også har et medansvar for utfallet av hele operasjonen, ikke kun for anvendelsen av eget taktisk styrkebidrag. Norges totale bidrag til operasjonene over Libya kan dermed beskrives som en historie om hvordan beskyttelse av sivile bidro til regimeendring.

Forkortelser

AFRICOM	U.S. Africa Command
AJP	Allied Joint Doctrine
AOC	Air and Space Operations Center
APC	Armoured Personal Carrier
AWACS	Airborne Warning and Control System
C2 (K2)	Command and Control
CAOC 5	Combined Air Operation Centre Five
CDE	Collateral Damage Estimation
CFACC	Combined Forces Air Component Commander
FAC	Forward Air Controller
FD	Forsvarsdepartementet
FFOD	Forsvarets Fellesoperative Doktrine
FOH	Forsvarets Operative Hovedkvarter
GIL	Generalinspektøren for Luftforsvaret
HQ	Headquarters
ICRC	International Committee of the Red Cross
JBM	Joint Battlespace Management
JFC	Joint Force Command
JTF	Joint Task Force
LEGAD	Legal Advisor (NATO)
NAC	North Atlantic Council
NASAMS	Norwegian Advanced Surface-to-Air Missile System
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NK	Nestkommanderende
OOD	Operation Odyssey Dawn
Ops	Commander Operations Commander
OUP	Operation Unified Protector
RCH	Red Card Holder
RUSI	Royal United Services Institute for Defence and Security Studies
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe
SCAR	Strike Coordination and Reconnaissance
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers Europe
SR	Sikkerhetsrådsresolusjon
UD	Utenriksdepartementet
UNAMID	United Nations Mission in Darfur
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNSC	United Nations Security Council
USAFE	United States Air Force in Europe

Litteratur- og kildeliste

- Abouzeid, R. (2011). «Bouazizi: the man who set himself and Tunisia on fire». *Time Magazine*, 21. januar. Hentet fra <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,2044723,00.html> (lest mars 2012)
- Al Jazeera (2011). «Libya opposition launches council», 27. februar. Hentet fra <http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/02/2011227175955221853.html> (lest januar 2012)
- Auestad, G. E. (2011). «Kamphelikoptrene tar Libya-krigen inn i en ny fase». NRK, 4. juni. Hentet fra <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.7660282> (lest mars 2012)
- BBC News (2011). «Libya: UN backs action against Colonel Gaddafi», 18. mars. Hentet fra <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12781009> (lest januar 2012)
- BBC News Africa (2011). «Libya UN Resolution 1973: Text analysed», 18. mars. Hentet fra <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12782972> (lest mars 2012)
- Berdal, M. (2009). *Building peace after war*. Adelphi Series, vol. 407. Abingdon: Routledge.
- Bergland, K. (2011). «Libya – med fokus på risiko». Intervju med anonym jagerflypilot fra det norske bidraget i Libya. *Befalsbladet* nr 3, august 2011, s. 22 – 25.
- Biddle, S. (2011). «The Libya dilemma: The limits of air power». *The Washington Post*, 26. mars. Hentet fra http://www.washingtonpost.com/opinions/the-libya-dilemma-the-limits-of-air-power/2011/03/25/AFFTVUYB_story.html (lest mars 2012)
- Birnbaum, M. (2011). «France sent arms to Libyan rebels». *The Washington Post*, 29. juni. Hentet fra http://www.washingtonpost.com/world/france-sent-arms-to-libyan-rebels/2011/06/29/AGcBxkqH_story.html (lest mars 2012)
- Bjerga, K. I. & T. L. Haaland (2010). «Development of military doctrine: The particular case of small states». *Journal of Strategic Studies*, 33 (4), s. 505 – 533. Hentet fra <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01402390.2010.489707> (lest mars 2012)
- Bouchard, C. (2012). «Lessons learned from Operation Unified Protector – a Commander's perspective». Foredrag, 2. februar. Publisert i T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (2012). *Norsk luftmakt over Libya – suksess uten innflytelse? GILs luftmaktseminar 2012*, s. 127 – 138. Trondheim: Akademika forlag.

- Burns, J. F. (2011). «NATO bombs Tripoli in heaviest strikes yet». *The New York Times*, 23. mai. Hentet fra <http://www.nytimes.com/2011/05/24/world/africa/24libya.html> (lest mars 2012)
- Carlsen, H., K. Granbo & P. Wergeland (2011). «Nye luftangrep mot Tripoli». NRK, 23. mars. Hentet fra <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.7561275> (lest mars 2012)
- Cassata, D. & L. C. Baldor (2011). «U.S. shouldn't arm Libyan rebels, Gates says». *Navy Times*, 31. mars. Hentet fra <http://www.navytimes.com/news/2011/03/ap-libya-gates-says-us-shouldnt-arm-rebels-033111/> (lest mars 2012)
- Cenciotti, D. (2011a). «Operation Odyssey Dawn explained (Day 1)». *The Aviationist: David Cenciotti's weblog*, 20. mars. Hentet fra <http://theaviationist.com/2011/03/20/operation-odyssey-dawn-explained/> (lest februar 2012)
- Cenciotti, D. (2011b). «Operation Odyssey Dawn explained (Day 6)». *The Aviationist: David Cenciotti's weblog*, 25. mars. Hentet fra <http://theaviationist.com/2011/03/25/operation-odyssey-dawn-explained-day-6/> (lest februar 2012)
- Cenciotti, D. (2011c). «Operation Unified Protector (was Odyssey Dawn) explained (Day 68 – 80)». *The Aviationist: David Cenciotti's weblog*, 7. juni. Hentet fra <http://theaviationist.com/2011/06/07/operation-unified-protector-was-odyssey-dawn-explained-day-68-80/> (lest april 2012)
- Cenciotti, D. (2011d). «Operation Unified Protector (was Odyssey Dawn) explained: Final Report». *The Aviationist: David Cenciotti's weblog*, 26. oktober. Hentet fra <http://theaviationist.com/2011/10/26/libya-final-report/> (lest mars 2012)
- Chivers, C. J. (2011). «With help from NATO, Libyan rebels gain ground». *The New York Times*, 10. mai, s. A 4. Hentet fra <http://www.nytimes.com/2011/05/10/world/africa/10libya.html?scp=1&sq=nato%20support%20to%20rebels%20in%20libya&st=cse> (lest mars 2012)
- CNN Wire Staff (2011). «U.S. official: Gadhafi's momentum stopped». CNN, 21. mars. Hentet fra http://articles.cnn.com/2011-03-21/world/libya.civil.war_1_coalition-forces-air-attacks-moammar-gadhafi?_s=PM:WORLD (lest mars 2012)
- Cockburn, P. (2011a). «Amnesty questions claim that Gaddafi ordered rape as weapon of war». *The Independent*, 24. juni. Hentet fra <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/amnesty-questions-claim-that-gaddafi-ordered-rape-as-weapon-of-war-2302037.html> (lest mars 2012)
- Cockburn, P. (2011b). «NATO in Libya: The limits of air power». *The Greanville Post*, 30. juli. Hentet fra <http://www.greanvillepost.com/2011/07/30/nato-in-libya-the-limits-of-air-power/> (lest mars 2012)

- Cohen, E. A. (2001). «The unequal dialogue: The theory and reality of civil-military relations and the use of force», i P.D. Feaver & R.H. Kohn (red.). *Soldiers and civilians. The civil-military gap and American national security* (s. 429 – 458). Cambridge: MIT press.
- Cooper, H. & S. L. Myers (2011). «Obama takes hard line with Libya after shift by Clinton». *The New York Times*, 18. mars, s. A1. Hentet fra http://www.nytimes.com/2011/03/19/world/africa/19policy.html?_r=1&pagewanted=all (lest mars 2012)
- Cowell, A. & R. Somaiya (2011). «France and Italy will also send advisers to Libya rebels» *The New York Times*, 20. april. Hentet fra <http://www.nytimes.com/2011/04/21/world/africa/21libya.html?pagewanted=all> (lest mars 2012)
- Damon, A. (2011). «Libya live blog: Coalition confirms strike on Gadhafi compound». *CNN*, 20. mars. Hentet fra <http://news.blogs.cnn.com/2011/03/20/libya-live-blog-allied-airstrikes-continue-against-gadhafi-forces/?hpt=T1> (lest mars 2012)
- Danahar, P. (2011). «Libya unrest: Rebels overrun Gaddafi Tripoli compound». *BBC News*, 23. august. Hentet fra <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-14630702> (lest mars 2012)
- Dragsnes, J. G. H. (2012). «Trenger vi å forstå effekten av de bomber vi slipper? Om operasjonell bruk av luftmakt». Foredrag, 31. januar. Publisert i T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (2012). *Norsk luftmakt over Libya – suksess uten innflytelse? GILs luftmaktseminar 2012*, s. 47 – 56. Trondheim: Akademika forlag.
- [Faremo, G.] (2011a). *Forsvarsministerens redegjørelse for Stortinget 9. mai*. Oslo: Regjeringen Stoltenberg II. Oslo: Forsvarsdepartementet. Hentet fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/taler_artikler/ministeren/taler-og-artikler-av-forsvarsminister-gr/2011/forsvarsministerens-redegjorelse-for-sto.html?id=642484 (lest januar 2012)
- Faremo, G. (2011b). «– Dere [har] vært med å skrive historie i Libya.» Tale ved medaljetildeling 9. september 2011. Regjeringen Stoltenberg II. Oslo: Forsvarsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/fd/taler-og-artikler/2011/--dere-vart-med-a-skrive-historie-i-liby.html?id=654119> (lest mars 2012)
- Fitzgerald, S. (2011). *Military intervention in Libya: Humanitarian assistance or inevitable regime change? An analysis of signalling strategy*, 12. desember. Hentet fra [http://web.mit.edu/polisci/people/gradstudents/papers/Fitzgerald%20-%2017.478%20Term%20Paper%20-%20Libya%20\(Final%20Version\).pdf](http://web.mit.edu/polisci/people/gradstudents/papers/Fitzgerald%20-%2017.478%20Term%20Paper%20-%20Libya%20(Final%20Version).pdf) (lest mars 2012)
- FN-sambandet (2010). *Nye utfordringer*, 21. desember. Hentet fra <http://www.fn.no/Temaer/Fred-og-sikkerhet/FN-og-fred/Nye-utfordringer> (lest januar 2012)

- Forsvaret (2007). *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Oslo: Forsvarsstaben/Forsvarets stabsskole. Hentet fra <http://hogskolene.forsvaret.no/forsvarets-hogskole/biblioteket/militaredoktriner/Documents/FFOD.pdf> (lest oktober 2013)
- Forsvaret (2011). Sluttrapport Libya: Sluttrapport for den norske deltagelsen i Operation Unified Protector (OUP), 2. desember. Hentet fra <http://forsvaret.no/operasjoner/rapporter/sluttrapporter/Sider/Sluttrapport-Libya.aspx> (lest mars 2012)
- Forsvarets Stabsskole (2002). *Forsvarets doktrine for luftoperasjoner*. [Oslo]: Forsvarets overkommando. Hentet fra <http://hogskolene.forsvaret.no/forsvarets-hogskole/biblioteket/militaredoktriner/Documents/Luftdoktrine.pdf> (lest januar 2014)
- [FD]:
- Forsvarsdepartementet (2008). St.prp. nr. 48 (2007–2008): *Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier*, 28. mars 2008. Oslo: Forsvarsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/dok/regpubl/st-prp/2007-2008/stprp-nr-48-2007-2008-.html?id=504783> (lest mars 2012)
- Forsvarsdepartementet (2011a). Kongelig resolusjon: *Fullmakt til deltakelse med norske militære bidrag i operasjoner til gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973 (2011)*. Statsråd: Grete Faremo. Saksnr. 2011/00074- /FD II 5/JEH, 23. mars. Oslo: Forsvarsdepartementet. Hentet fra http://www.regjeringen.no/upload/FD/Temadokumenter/Libya-deltakelse_kgl-res-23-3-2011.pdf. (lest mars 2012)
- Forsvarsdepartementet (2011b). *Overholdelse av rettslige rammebetingelser for den norske deltakelsen i JTF Odyssey Dawn*. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarsdepartementet (2011c). «Viderefører kampflybidraget til 1. august». Pressemelding, 10. juni, nr. 26/2011. Oslo: Forsvarsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/fd/Nyheter-og-pressemeldinger/pressemeldinger/2011/fortsetter-med-fire-kampfly-i-libya-oper.html?id=647279>
- France 24/Reuters (2011). «Gaddafi forces step up attacks in west and east Libya», 8. mars. Hentet fra <http://www.france24.com/en/20110308-gaddafi-forces-rebels-zawiyah-libya-uprising-east-west-army> (lest mars 2012)
- Frankrikes ambassade i Norge (2011). *Toppmøtet i Paris til støtte for det libyske folk*, 19. mars. Hentet fra <http://www.ambafrance-no.org/Toppmøtet-i-Paris-til-stotte-for> (lest januar 2012)
- Gertler, J. (2011). *Operation Odyssey Dawn (Libya): background and issues for Congress*. Congressional Research Service Report, 28. mars. Hentet fra <http://fpc.state.gov/documents/organization/159790.pdf> (lest februar 2012)

- Gillis, C. M. (2011). «In eastern Libya, defectors and volunteers build rebel army». *The Atlantic*, 4. april. Hentet fra <http://www.theatlantic.com/international/archive/2011/03/in-eastern-libya-defectors-and-volunteers-build-rebel-army/72018/> (lest mars 2012)
- Gordon, M. R. & B. E. Trainor (1995). *The generals' war: the inside story of the conflict in the Gulf*. Boston: Little, Brown and company.
- [Gortney, B.] (2011a). DoD News briefing with Vice adm. Gortney from the Pentagon on Libya Operation Odyssey Dawn. Nyhetsreferat, 19. mars. Washington, DC: U.S. Department of Defense. Hentet fra <http://www.defense.gov/Transcripts/Transcript.aspx?TranscriptID=4786> (lest februar 2012)
- [Gortney, B.] (2011b). DoD press conference: Vice adm. Gortney on Operation Odyssey Dawn. Nyhetsreferat, 20. mars. Washington, DC: U.S. Department of Defense. Hentet fra <http://www.cfr.org/libya/departement-defense-press-conference-vice-adm-gortney-operation-odyssey-dawn-march-20-2011/p24435> (lest februar 2012)
- [Gortney, B.] (2011c). DoD News Briefing with Vice adm. Gortney from the Pentagon on Libya Operation Odyssey Dawn. Nyhetsreferat, 28. mars. Washington, DC: U.S. Department of Defense. Hentet fra <http://www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=4803> (lest februar 2012)
- Grosvold, Ø. (2011). «Libysk opposisjonsleder kritiserer NATO». NRK, 5. april. Hentet fra <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.7582013> (lest mars 2012)
- Ham, C. (2011). *Statement: AFRICOM Commander on commencement of military strikes in Libya. Commencement of U.S. military air strikes in Libya as part of international enforcement of UNSCR 1973*. 19. mars. Hentet fra <http://www.africom.mil/getArticle.asp?art=6222&lang=0> (lest februar 2012)
- Hart, S. L. (2012). «Operation Odyssey Dawn – planning, leading & executing: lessons learned». Foredrag, 2. februar. Publisert i T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (2012). *Norsk luftmakt over Libya – suksess uten innflytelse? GILs luftmaktseminar 2012*, s. 139–148. Trondheim: Akademika forlag.
- Hastings, M. (2011). «Inside Obama's War room». *Rolling Stone*, 13. oktober, s. 46–52, 86–89. Hentet fra <http://www.rollingstone.com/politics/news/inside-obamas-war-room-20111013> (lest mars 2012)
- Heier, T. (2012). *Forsvaret til Libya 2011. Klar til strid?* Oslo Files on Defence and Security 4/2012. Oslo: Institutt for forsvarsstudier.
- Henriksen, D. (2006). «Kosovo-krigen og den strategiske tenkning som lå til grunn for NATOs anvendelse av luftmakt våren 1999». *Kungliga Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift*, 210 (5), s. 90–103.

- Henriksen, D. (2013) «Suksess uten innflytelse? Norges erfaringer fra operasjonene over Libya». *Internasjonal politikk* 1/2013, s. 29 – 56.
- [Hoel, G. I.] (2012). Forfatterens intervju med major Gøran I. Hoel, 7. februar. Hoel var Ops Commander under OOD og deler av OUP.
- Horner, C. A. (2011). «Air power could be enough in Libya». *The Wall Street Journal*, 4. mars. Hentet fra <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704050204576218813676422854.html> (lest mars 2012)
- [Hueber, G.] (2011). DoD news briefing with Rear adm. Hueber via telephone from USS Mount Whitney. Nyhetsreferat, 23. mars. Washington, DC: U.S. Department of Defense. Hentet fra <http://www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=4794> (lest februar 2012)
- Hæren (2010). *Stabshåndbok for Hæren: plan- og beslutningsprosessen*. [Bardufoss]: Hærens skoler for taktikk og operasjoner.
- ICRC (1907). *Convention (IV) respecting the laws and customs of war on land and its annex: Regulations concerning the laws and customs of war on land*. The Hague, 18 October 1907.
- ICRC (1977). Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the protection of victims of non-international armed conflicts (protocol II), 8. juni 1977.
- Irish Times (2011). «Islamic militant group pledges support to anti-Gadafy rebels», 29. mars. Hentet fra <http://www.freerepublic.com/focus/f-news/2696891/posts> (lest januar 2013)
- Jakobsen, H. Ø. (2013). «Bombet uten å bestemme». Intervju med oberstløytnant, forsker Dag Henriksen. Hentet fra <http://www.forskning.no/artikler/2013/mars/350574>
- Jarry, E. & M. Georgy (2011). «Sarkozy tells Libyan rebels: 'We will help you'». *Reuters*, 20. april. Hentet fra <http://www.reuters.com/article/2011/04/20/us-libya-idUSTRE7270JP20110420> (lest januar 2014)
- Johansen, P. A. (2011). «Tok beslutningen om kampfly på telefon». *Aftenposten*, 19. april. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article4097874.ece> (lest mars 2012)
- Johansen, S. R. & J. T. Staib (2009). *Jus og militærmakt*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kington, T. (2011). «Tripoli air strikes killed 40 civilians claims Vatican official». *The Guardian*, 31. mars. Hentet fra <http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/31/tripoli-air-strikes-killed-civilians> (lest mars 2012)

- Kirkpatrick, D. D. & K. Fahim (2011). «Qaddafi warns of assault on Benghazi as U.N. vote nears». *The New York Times*, 17. mars. Hentet fra http://www.nytimes.com/2011/03/18/world/africa/18libya.html?_r=1&pagewanted=all (lest mars 2012)
- Klein, R. (2011). «Former Petraeus adviser Kilcullen: US should be 'air referee', avoid arming rebels, in Libya». *abc News*, 4. april. Hentet fra <http://abcnews.go.com/blogs/politics/2011/04/former-petraeus-adviser-kilcullen-us-should-be-air-referee-avoid-arming-rebels-in-libya/> (lest mars 2012)
- Kometer, M. (2012). «NATO/US/Coalition airpower in Libya: lessons learned». Foredrag, 2. februar. Publisert i T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (2012). *Norsk luftmakt over Libya – suksess uten innflytelse? GILs luftmaktseminar 2012*, s. 149 – 154. Trondheim: Akademika forlag.
- Libell, H. P. (2012). «Militærjuristen som vurderte bombemål i Libya». Intervju med militærjurist, oberstløytnant Per-Thore Bråthen. *Juristkontakt*, 46 (1), s. 6 – 11.
- Lodgaard, S. (2012). «Sikkerhetsrådets resolusjon 1973 om beskyttelse av sivilbefolkningen i Libya». *Lov og rett* 6/2012, s. 359 – 362.
- Lunde, M. H. (2012). «FOHs rolle i Operation Odyssey Dawn og Operation Unified Protector». Foredrag, 1. februar. Publisert i T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (2012). *Norsk luftmakt over Libya – suksess uten innflytelse? GILs luftmaktseminar 2012*, s. 91 – 102. Trondheim: Akademika forlag.
- Lynch, C. (2012). *UN sanctions panel investigates reports of French/Qatari arms transfers to Libya's rebels*. NATO Source: Atlantic Council, 16. mars. Hentet fra <http://www.atlanticcouncil.org/search?query=Un%20sanctions%20panel%20to%20investigate> (lest januar 2014)
- Lyssand, K. J. (2011). *Den afghanske modellen og dens relevans for det norske Forsvaret*. [Oslo:] Forsvarets høgskole.
- Mazzetti, M. & E. Schmitt (2011). «C.I.A. agents in Libya aid airstrikes and meet rebels». *The New York Times*, 30. mars. Hentet fra http://www.nytimes.com/2011/03/31/world/africa/31intel.html?_r=2 (lest mars 2012)
- Meo, N. (2011a). «Libya protests: 140 'massacred' as Gaddafi sends in snipers to crush dissent». *The Telegraph*, 20. februar. Hentet fra <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8335934/Libya-protests-140-massacred-as-Gaddafi-sends-in-snipers-to-crush-dissent.html> (lest mars 2012)
- Meo, N. (2011b). «Special forces swoop on Libya to pull Britons to safety». *The Telegraph*, 26. februar. Hentet fra <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8349896/Special-forces-swoop-on-Libya-to-pull-Britons-to-safety.html> (lest mars 2012)

- Moynihan, C. (2011). «Libya's U.N. diplomats break with Qaddafi». *The New York Times*, 21. februar. Hentet fra <http://www.nytimes.com/2011/02/22/world/africa/22nations.html> (lest mars 2012)
- Mulholland, H. (2011). «UK providing 'non-lethal equipment' to Libyan rebels, says Hague». *The Guardian*, 4. april. Hentet fra <http://www.guardian.co.uk/politics/2011/apr/04/uk-libyan-rebels-william-hague> (lest mars 2012)
- Nakhoul, S. (2011). «Special report: The secret plan to take Tripoli». *Reuters*, 6. september. Hentet fra <http://www.reuters.com/article/2011/09/06/us-libya-endgame-idUSTRE7853C520110906> (lest mars 2012)
- NATO (2009). *AJP – 3.3 (A). Allied Joint Publication: Allied joint doctrine for air and space operations*. Brussel: NATO.
- NATO (2010). *AJP – 01(D). Allied Joint Publication: Allied Joint Doctrine (Ratification Draft)*. Brussel: NATO.
- NATO (2011a). *Press briefing on Libya*, 10. juni. Ved Oana Lungescu og Mike Bracken. Hentet fra http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_75263.htm (lest mars 2012)
- NATO (2011b). *Evolution of the frontlines in Libya – March-September 2011*. 22. september. Hentet fra http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_09/20110922_110922-libya-frontlines.pdf (lest mars 2012)
- NATO (2011c). *NATO and Libya: operational media update for 20 October*. Allied Joint Force Command Naples, SHAPE, NATO HQ, 21. oktober. Hentet fra http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_10/20111021_111021-oup-update.pdf (lest januar 2012)
- Nilsen, A. A. (2011a). «Gaddafi: – Jeg vil kjempe til min siste dråpe blod». NRK, 22. februar. Hentet fra <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.7519027> (lest mars 2012)
- Nilsen, A. A. (2011b). «Gaddafi truer med blodbad». NRK, 2. mars. Hentet fra <http://nrk.no/nyheter/verden/1.7530791> (lest mars 2012)
- Nordskog, H. J. (2012a). «Målvalg (targeting) og kommandokontroll: Norges innflytelse». Foredrag, 1. februar. Publisert i T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (2012). *Norsk luftmakt over Libya – suksess uten innflytelse? GILs luftmaktseminar 2012*, s. 103 – 110. Trondheim: Akademika forlag.
- [Nordskog, H. J.] (2012b). Forfatterens intervju med oberstløytnant Hans Jørgen Nordskog, 21. februar. Nordskog var liaisonoffiser med beslutningsmyndighet under OOD og deler av OUP.

- NTB/Dagens Næringsliv (2011). «Støre: — Gaddafi må gå», 27. februar. Hentet fra <http://www.dn.no/forsiden/utenriks/article2092205.ece> (lest mars 2012)
- NTB/TV 2 (2011). «Libyas kommandosenter truffet», 28. mars. Hentet fra <http://www.tv2.no/nyheter/utenriks/libyas-kommandosenter-truffet-3454587.html> (lest april 2012)
- NTB (2011a). «Obama: — Ingen bakkestyrker til Libya», 20. april. Hentet fra <http://www.smp.no/ntb/utenriks/article331639.ece> (lest januar 2014)
- NTB (2011b). «Exit Libya for norske jagerfly», 30. juli. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Exit-Libya-for-norske-jagerfly-5015222.html> (lest januar 2014)
- NTB (2011c). «USA roser Norges Libya-bombing», 5. oktober. Hentet fra <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/libya/artikkel.php?artid=10030561> (lest januar 2014)
- NTB (2012). «Sunde: — Vi bommet ikke i Libya», 10. april. Hentet fra <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/balkan/artikkel.php?artid=10057101> (lest januar 2014)
- [NTC] (2011). Temehu: Interim Transitional National Council (ITNC). Hentet fra <http://www.temehu.com/ntc.htm> (lest januar 2014) Se også TNC (lest januar 2014)
- Obama, B., D. Cameron & N. Sarkozy (2011). «Libya's pathway to peace». *The New York Times*, 14. april. (Publisert parallelt i International Herald Tribune og Le Figaro.) Hentet fra <http://www.nytimes.com/2011/04/15/opinion/15iht-edlibya15.html?scp=1&sq=Barack%20Obama,%20David%20Cameron%20and%20Nicolas%20Sarkozy%20&st=cse> (lest mars 2012)
- [Obama, B.] (2011). «Obama delivers remarks after a meeting with Prime minister Jens Stoltenberg of Norway». *The Washington Post*, 20. oktober.
- Olsen, J. A. (2009). *A History of air warfare*. Washington, D.C.: Potomac Books.
- Pawlak, J. (2011). «Strikes destroy 30 percent of Libya military power: NATO». *Reuters*, 5. april. Hentet fra <http://www.reuters.com/article/2011/04/05/us-libya-nato-idUSTRE73431K20110405> (lest mars 2012)
- Pizzey, A. (2011). «NATO grounding Qaddafi and Rebel air forces». *CBS Evening News*, 10. april. Hentet fra <http://www.cbsnews.com/stories/2011/04/10/evening-news/main20052607.shtml> (lest mars 2012)
- Rasmussen, A. F. (2011). *Statement by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen on Libya*, 27. mars. Hentet fra http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_71808.htm (lest februar 2012)

- Rogers, S. (2011). «Nato operations in Libya: data journalism breaks down, which country does what». *The Guardian Datablog*, 31. oktober. Hentet fra <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2011/may/22/nato-libya-data-journalism-operations-country#data> (lest mars 2012)
- RUSI (2011). *Accidental heroes: Britain, France and the Libya Operation – RUSI Interim Libya campaign report*, 23. september. Hentet fra <http://www.rusi.org/downloads/assets/RUSIInterimLibyaReport.pdf> (lest mars 2012)
- Rygg, P. E. (2011). «Norsk luftmakt over Libya, en suksesshistorie?» Foredrag i Oslo Militære Samfund, 7. november. Hentet fra http://www.oslomilsamfund.no/oms_arkiv/2011/2011-11-07-Rygg.html (lest mars 2012)
- Rønneberg, K. (2011). «Operation Odyssey Dawn». *Aftenposten*, 19. mars. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article4066369.ece> (lest mars 2012)
- Sandnes, H. O. (2012). «Detachment Commander – det norske bidraget: en ubetinget suksess?» Foredrag, 1. februar. Publisert i T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (2012). *Norsk luftmakt over Libya – suksess uten innflytelse? GILs luftmaktseminar 2012*, s. 111 – 118. Trondheim: Akademika forlag.
- [Schjetne, S.] (2011). «Hevder 'exit Gaddafi' raskt ble NATOs målsetting». NTB/Aftenposten, 22. august. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article4205795.ece>; <http://www.adressa.no/nyheter/innenriks/article1682120.ece> (lest mars 2012)
- Schmitt, E. (2011). «Daunting task for NATO in Libya as strikes intensify». *The New York Times*, 24. mai. Hentet fra http://www.nytimes.com/2011/05/25/world/africa/25nato.html?_r=2&pagewanted=all (lest mars 2012)
- Shadid, A. (2011). «Clashes in Libya worsen as army crushes dissent». *The New York Times*, 18. februar, s. A1. Hentet fra http://www.nytimes.com/2011/02/19/world/africa/19libya.html?_r=1 (lest mars 2012)
- Shanker, T. & C. Savage (2011). «NATO warns rebels against attacking civilians». *The New York Times*, 1. april, s. A 12. Hentet fra <http://www.nytimes.com/2011/04/01/world/africa/01civilians.html?pagewanted=all> (lest mars 2012)
- [SHAPE]: Supreme Headquarters Allied Power Europe, Belgium (2010). *Allied command operations: Comprehensive operations planning directive. COPD interim v1.0*, 17. desember. Mons: NATO.
- Sheridan, M. B. (2011). «Moammar Gaddafi is captured, killed as last loyalist hold-out in Libya falls». *The Washington Post*, 20. oktober. Hentet fra http://www.washingtonpost.com/world/gaddafis-home-town-overrun-conflicting-reports-on-his-fate/2011/10/20/gIQA MwTBOL_story.html (lest mars 2012)

- Sherwood, H. (2011). «Libya rebels to get \$25m of US military equipment under Pentagon proposal». *The Guardian*, 20. april. Hentet fra <http://www.guardian.co.uk/world/2011/apr/20/libya-rebels-us-military-equipment-non-lethal> (lest mars 2012)
- Silverman, R. (2011). «Gaddafi's air force 'destroyed' by coalition». *The Independent*, 23. mars. Hentet fra <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/gaddafis-air-force-destroyed-by-coalition-2250427.html> (lest mars 2012)
- Simons, M. & N. MacFarquar (2011). «Hague court seeks warrants for Libyan officials». *The New York Times*, 5. mai, s. A 10. Hentet fra http://www.nytimes.com/2011/05/05/world/africa/05nations.html?_r=1&ref=world (lest mars 2012)
- Simpson, J. (2011). «Libya crisis: Gaddafi forces adopt rebel tactics». *BBC News*, 30. mars. Hentet fra <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12911904> (lest mars 2012)
- Solberg, Erna (2011). «Ansvar for Libya». *Erna Solbergs blogg*, 18. mars. Hentet fra <http://ernasolberg.wordpress.com/2011/03/18/ansvar-for-libya/> (lest januar 2012)
- [Solem, E.] (2012). Forfatterens intervju med oberstløytnant Eirik Solem, 16. februar. Solem var var liaisonoffiser med beslutningsmyndighet under OUP.
- [Solheim, B. R.] (2012). Forfatterens intervju med oberstløytnant Bård Reidar Solheim, 20. februar. Solheim var styrkesjef for det norske bidraget til OOD/OUP frem til 24. juni 2011.
- Staveland, L. I. (2011a). «Åpner for å bombe veier, broer og sivile kommunikasjonslinjer». *Aftenposten*, 7. juni. Hentet fra http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Apner-for-a-bombe-veier_-broer-og-sivile-kommunikasjonslinjer-5121572.html (lest mars 2012)
- Staveland, L. I. (2011b). Nato-land hadde ulik tolkning av bombemål». *Aftenposten*, 22. oktober. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article4262384.ece> (lest mars 2012)
- Staveland, L. I. (2011c). «Vil vite om Nato brøt FN-mandatet». *Aftenposten*, 22. oktober. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Vil-vite-om-Nato-brt-FN-mandatet-6676620.html> (lest mars 2012)
- Stenslie, S. (2004). «Libya: 35 år med Gadafi», i *Babylon: Nordisk tidsskrift for midtøstenstudier*, 2004:2, s.126 – 135. Oslo: Institutt for kulturstudier og orientalske språk, UiO.

- Stoltenberg, J. (2011a). *Statsministerens innlegg på toppmøte om Libya*, 19. mars. Regjeringen Stoltenberg II. Oslo: Statsministerens kontor. Hentet fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/aktuelt/taler_og_artikler/statsministeren/statsminister_jens_stoltenberg/2011/libya3.html?id=636260 (lest januar 2012)
- Stoltenberg, J. (2011 b). *Redegjørelse om norsk oppfølging av FNs sikkerhetsrådsresolusjoner 1970 og 1973*, 29. mars. Regjeringen Stoltenberg II. Oslo: Statsministerens kontor. Hentet fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/aktuelt/taler_og_artikler/statsministeren/statsminister_jens_stoltenberg/2011/redegjorelse-om-norges-deltagelse-i-mili.html?id=636947 (lest januar 2012)
- Stortinget (2011). *16. mars – muntlig spørretime. Møte onsdag den 16. mars 2011 kl. 10*. Hentet fra <http://www.stortinget.no/Global/pdf/Referater/Stortinget/2010-2011/s110316.pdf> (lest januar 2012)
- Støre, J. G. (2011a). *Innlegg i FNs menneskerettighetsråds 16. sesjon*, 28. februar. Regjeringen Stoltenberg II. Genève/Oslo: Utenriksdepartementet. Hentet fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2011/fn_mr_raad.html?id=634840 (lest januar 2012)
- Støre, J. G. (2011b). *Redegjørelse om situasjonen i Libya og norsk innsats*, 9. mai. Regjeringen Stoltenberg II. Oslo: Utenriksdepartementet. Hentet fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2011/libya_stortinget.html?id=642453 (lest september 2011)
- Strøm-Erichsen, A.-G. (2007). *Norsk militær innsats i Libanon*, 31. januar. Regjeringen Stoltenberg II. Oslo: Forsvarsdepartementet. Hentet fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/taler_artikler/ministeren/forsvarsminister-stroem-erichsen/2007/norsk-militar-innsats-i-libanon.html?id=448838 (lest september 2011)
- Sæveraas, T. E. & V. L. Ovesen (2012). *Norsk luftmakt over Libya – suksess uten innflytelse? GILs luftmaktseminar 2012*. Trondheim: Akademika forlag.
- [TNC]: Transitional Interim National Council (2011). «Founding statement of the Interim Transitional National Council (TNC)», 5. mars. Hentet fra http://www.mpil.de/files/pdf1/founding_statement_of_the_interim_transitional_national_council.pdf (lest januar 2014)
- UNHCR (2011). «UNHCR concerned as sub-Saharan Africans targeted in Libya». 26. august. Hentet fra <http://www.unhcr.org/4e57d1cb9.html> (lest januar 2012)
- UNSC (2010). «Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999) and 1989 (2011) concerning Al-Qaida and associated individuals and entities» QE.L.11.01. *Libyan Islamic Fighting Group*», 23. august. Hentet fra <http://www.un.org/sc/committees/1267/NSQE01101E.shtml> (lest januar 2012)

- UNSC (2011a). *Resolution 1970 (2011). Adopted by the Security Council at its 6491st meeting, on 26 February 2011*. New York: United Nations. Hentet fra <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/2B57BBA2-07D9-4C35-B45E-EED275080E87/0/N1124558.pdf> (lest januar 2014)
- UNSC (2011b). *In swift, decisive action, Security Council imposes tough measures on Libyan regime, adopting resolution 1970 in wake of crackdown on protesters*, 26. februar. New York: United Nations. Hentet fra <http://www.un.org/News/Press/docs/2011/sc10187.doc.htm> (lest september 2011)
- UNSC (2011c). S/RES/1973 (2011c). *Resolution 1973 (2011). Adopted by the Security Council at its 6498th meeting, on 17 March 2011*. New York: United Nations. Hentet fra http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_03/20110927_110311-UNSCR-1973.pdf (lest januar 2014)
- UNSC (2011d). *SC/10200. Security Council approves 'no-fly zone' over Libya, authorizing 'all necessary measures' to protect civilians, by vote of 10 in favour with 5 abstentions*. 17. mars. New York: United Nations. Hentet fra <http://www.un.org/News/Press/docs/2011/sc10200.doc.htm> (lest januar 2012)
- [UD]:
- Utenriksdepartementet (2011a). «Norge fordømmer voldsbruken i Libya, Bahrain og Jemen». Pressemelding, 19. februar. Oslo: Regjeringen Stoltenberg II. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/pressecenter/pressemeldinger/2011/norge-fordommer-voldsbruken-i-libya-bahr.html?id=633937> (lest januar 2012)
- Utenriksdepartementet (2011b). «FNs sikkerhetsråd vedtar sanksjoner mot det libyske regimet». Pressemelding, 27. februar. Oslo: Regjeringen Stoltenberg II. Hentet fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/pressecenter/pressemeldinger/2011/sanksjoner_libya.html?id=634760 (lest januar 2012)
- Utenriksdepartementet (2011c). «Norge støtter FN-vedtak om Libya». Pressemelding, 18. mars. Oslo: Regjeringen Stoltenberg II. Hentet fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/pressecenter/pressemeldinger/2011/fn_libya.html?id=636202 (lest januar 2012)
- Utenriksdepartementet (2011d). «Norge anser overgangsrådet i Libya som legitim myndighet». Pressemelding, 23. august. Oslo: Regjeringen Stoltenberg II. Hentet fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/pressecenter/pressemeldinger/2011/libya_ntc.html?id=652749 (lest januar 2012)
- Walker, P. (2011). «Qatari military advisers on the ground, helping Libyan rebels get into shape». *The Washington Post*, 13. mai. Hentet fra http://www.washingtonpost.com/world/middle-east/qatari-military-advisers-on-the-ground-helping-libyan-rebels-get-into-shape/2011/05/11/AFZsPV1G_story.html (lest januar 2012)

Warden III, J. A. & C. L. Donnelly, Jr. (2000). *The air campaign: planning for combat*. Revised edition. San Jose: toExcel Press.

Waterfield, B. (2011). «Libya: Nato remains split as Barack Obama announces US would pull back 'this week'». *The Telegraph*, 23. mars. Hentet fra <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8402224/Libya-Nato-remains-split-as-Barack-Obama-announces-US-would-pull-back-this-week.html> (lest januar 2012)

FORSVARETS STABSSKOLE
FORSVARETS HØGSKOLE

Akershus Festning, bygning 10
Postboks 1550 sentrum
0015 Oslo, Norge